

Dievmātes karogs pār Baltijas zemēm

1. Krustneši Daugavas krastos.

Nav zināms, kad vācu tirgotāju kuģi sāka apmeklēt tagadējās Latvijas teritorijas tirdznieciskos centrus, tomēr visticamāk, ka tas noticis drīz pēc tam, kad Libekas tirgotāji sāka apgūt Baltijas jūras tirdzniecības ceļus: skandināvu jūrasbraucējiem ceļš no Gotlandes salas uz mūsu zemes krastiem, kā arī uz Krievzemi, bijis zināms jau no senlaikiem, un pilnīgi reāli, ka viņi savu pieredzi nodevuši tālāk arī vācu amata brāļiem. Iespējams, ka pirmos vācu kuģus uz **Daugavas grīvu**, kā arī ievērojamo Krievzemes tirdzniecības centru **Novgorodu**, vadījuši pieredzējušie zviedru vai dāņu jūrnieki, tāpat nevar izslēgt iespēju, ka vācu tirgotājiem par ceļvežiem varējuši būt Pielbas un Piejūras slāvu tirgotāji, kuriem tāpat bijuši cieši sakari ar Baltijas jūras austrumpiekrastes zemēm (Piejūras slāviem bijuši vairāki ievērojami tirdzniecības centri – Volina Oderas upes grīvā, Kolobžega jeb Kolberga, Gdanska un citi; slāvu tirgotāji sākotnēji varējuši kalpot vāciešiem arī kā tulki saskarsmē ar Baltijas un Krievzemes iedzīvotājiem). Pastāv uzskats, ka vācu tirgotāji virzību uz austrumiem sākuši jau ar 12. gadsimta 60. gadiem, bet pilnīgi drošas ziņas par to ir tikai no 1182.gada, tomēr ticamāks varētu būt pirmais variants, jo, piemēram, 1189. gadā sastādītais līguma projekts starp Novgorodu un Gotlandes tirgotājiem, to skaitā arī vāciešiem un citiem, kas “runā latīņu mēlē” (ar vārdu latīņi krievi apzīmēja visus katoļticīgos: to

dievkalpojumi notika latīņu valodā), atsaucas uz senāk noslēgtiem līgumiem – “vecu mieru”¹. Ir norādījumi arī par to, ka jau 12. gadsimta otrajā pusē, vēlākais - pēdējā ceturksnī, vairākos Krievzemes tirdzniecības centros – Novgorodā, Pleskavā , Polockā un, iespējams, arī citviet, blakus senākajām gotlandiešu (skandināvu) tirgotāju apmetnēm pastāvējušas arī vācu faktorijas (no angļu valodas factory – tirdzniecības kantoris un apmetne). Nelielas šādas faktorijas atradušās arī Latvijas teritorijā pie Daugavas – līvu tirdzniecības centros **Ikšķilē** un senajā **Rīgā**.

Vācu tirgotājus parasti pavadīja garīdznieki, kas, blakus saviem tiešajiem pienākumiem – gādāt par tirgotāju un jūrnieku garīgo aprūpi – veica arī rakstvežu darbu (jāatceras, ka šajā laikmetā baznīcas kalpotāji bija gandrīz vienīgie lasīt un rakstīt pratēji). Viens no šādiem tirgotāju priesteriem bija Zēgebergas (tagad Vācijā, Šlēzvigā) Augustīniešu ordeņa klostera mūks **Meinards**, arī Meinards (Meinhard von Segeberg). Pēc dažām ziņām viņš Daugavas līvu tirdzniecības centrus pirmoreiz apmeklējis jau **1164.** gadā, pēc tam vēl ieradies šeit vairākkārt un, iespējams, dzīvojis kādu ilgstošāku laiku Ikšķiles vācu tirgotāju faktorijā. Līvu attieksme pret vācu tirgotājiem bijusi labvēlīga un Meinards, apguvis līvu valodu, nodibinājis ar vietējiem iedzīvotājiem samērā draudzīgas attiecības un uzsācis misionāra darbību – centienus pievērst “pagāniskos” līvus kristīgajai ticībai. Kā vēsta Indriķa hronika, pirms plašākas šīs darbības izvēršanas Meinards **1184.** gadā vērsies pie Polockas valdnieka – kņaza

1 Pāvilāne V. Viduslaiku tirdzniecības principi pēc XII – XV gs starptautiskajiem līgumiem. – R., 1978. 6. lpp.

Vladimira, lai saņemtu atļauju veikt līvu kristīšanu² (Jersikas latgaļi un Daugavas līvi maksājuši Polockai meslus, līdz ar to bijuši, kaut arī, iespējams, tikai nosacīti, no tās atkarīgi). Šajā laikā Rietumu un Austrumu kristīgās Baznīcas vēl nebija pilnīgi nošķīrušās, tādēļ ne kņazam, ne Polockas pareizticīgo bīskapam nekādu iebildumu nebija, īpaši tādēļ, ka Daugavas līvu pievēršana kristietībai atvieglotu krievu – vācu tiešās tirdznieciskās saiknes (šo nolīgumu var uzskatīt par pirmo zināmo divpusējo starpvalstu līgumu attiecībā uz Baltijas zemēm, neievērojot vietējo tautu intereses un neprasot to piekrišanu). Saņēmis kņaza atbalstu, Meinards 1184. gadā sācis aktīvu kristīgās ticības sludināšanu, kā arī, nopircis no Ikšķiles ciema iedzīvotājiem nelielu zemes gabalu, uzcēlis Ikšķilē koka baznīciņu jaunās draudzes vajadzībām, jo šajā laikā kristīgo ticību jau bija pieņēmuši daži līvu dzimtu vecākie, tomēr visumā Meinarda misijas darbu vēl nevarēja uzskatīt par īpaši veiksmīgu. Tieši ap to laiku – 1184.-1185. gada ziemā (aptuveni februārī) Ikšķiles novadā iebruka lietuvju sirotāji un ciema iedzīvotāji, bet kopā ar tiem arī Meinards, bija spiesti meklēt patvērumu mežā. Šajā sakarībā, zinot, ka līdzīgi iebrukumi ir samērā bieža parādība, Meinards piedāvāja ikšķiliešiem palīdzību akmens mūra nocietinājumu celšanā, kurus sirotāji nevarētu tik viegli ne pārvarēt, ne arī nodedzināt. Nevarētu teikt, ka toreizējās Baltijas tautas nepazītu akmens mūra celtnes, jo noteikti kādi līvu, latgaļu un zemgaļu tirgotāji, kuršu jūrasbraucēji-sirotāji tādas bija redzējuši, pazīstama jau no senlaikiem bija arī nocietinājumu koka

² Indriķa hronika. I: 2 – 3. - R., 1993. 49. lpp.

konstrukciju pastiprināšana ar akmens krāvumiem, toties nebija pazīstama **mūrēšanas** tehnoloģija – akmeņu sasaistīšana ar kaļķu javu. Par šādu palīdzību visi ikšķilieši esot apsolījušies pieņemt kristietību, un 1185. gada vasarā, Meinarda aicināti, Ikšķilē ieradās Gotlandes mūrnieki un akmeņkaļi (saukti arī par dzirkaļiem). Nākošajā, 1186. gadā jaunās pils, kuras nocietinājumu mūris aptvēris ap 1200 – 1400 kvadrātmetru lielu platību, celtniecība bija pabeigta. Reizē ar nocietinājumu būvi tika uzcelta arī mūra baznīca, kuru Meinards veltīja Jaunavai Marijai. Līdzekļus celtniecībai deva kā līvi, tā arī pats Meinards, tādejādi iegūstot savā īpašumā vienu piekto daļu no pils: šeit atradusies viņa dzīvojamā māja – neliela divtelpu celtnie ar iebūvētu kamīnu un dūmvadu. Ikšķiles pils celtniecība ieinteresēja arī netālu esošās Daugavas salas iedzīvotājus. Šī, ap 20 ha lielā sala, kas senākajos vēstures avotos minēta vienkārši kā **Sala (Holm)** un tikai vēlāk ieguva Baznīcsalas (Kirchholm), bet ap 17. gadsimtu - Mārtiņsalas nosaukumu, tolaik bijusi samērā ievērojams Daugavas līvu centrs ar nocietinātu apmetni; mūsdienās tā atrodas zem Rīgas HES ūdenskrātuves līmeņa, un atmiņas par to saglabājušās vēl tikai Salaspils nosaukumā. Salieši, tāpat kā ikšķilieši, apsolījuši kristīties, ja tiem uzcelšot šādu pili, un tajā pašā 1186.gadā arī šeit uzsākta nocietinājumu un baznīcas celtniecība (aizsargmūris ietvēris ap 1150 kvadrātmetru lielu platību), un jau piļu celtniecības laikā vairāki dzimtu vai ciemu vecākie, kā arī daži citi Ikšķiles un Salas līvi pieņēmuši kristīgo ticību. Par šiem pirmajiem misijas panākumiem Meinards, 1186. gadā ieradies Brēmenē, ziņoja arhibīskapam (virsbīskapam) Hartvigam II, kura pārziņā tolaik

atradās vairākas Ziemeļvācijas bīskapijas, un tika iecelts par Ikšķiles jeb **Līvzemes** (latīņu valodā **Livonia**, vācu - **Livland**) bīskapu, ar uzdevumu turpināt kristietības izplatīšanu arī citās līvu apdzīvotajās teritorijās. Meinardam, atgriežoties savā bīskapijā, devās līdzī vairāki citi sludinātāji, lai kristianizācijas procesu varētu paplašināt. Pazīstamākie no šiem bīskapa palīgiem bija **Teodorihis** no Lokumas klostera Vācijā, kurš izvērta aktīvu darbību pie Turaidas (Gaujas) līviem, kā arī, iespējams, minētā klostera abats **Bertolds Šulte** (Schulte), par kura sākotnējo misionāra darbību gan nav saglabājušās ziņas³. (Interesanti atzīmēt, ka, pēc Indriķa hronikas ziņām, Turaidas līvi sākotnēji gribējuši sludinātāju Teodorihu nogalināt, bet vispirms vēlējušies izzināt dievu gribu. Šim nolūkam vests tā sauktais “likteņa zirgs”, kuram bijis jāpārkāpj zemē nolikts šķēps. Ja zirgs spēris šķēpam pāri kreiso kāju, - dievi vēlējušies nāvi, bet ja labo – dzīvību. Likteņa zirgs pārkāpis šķēpam ar labo kāju, tādejādi Teodorihis izglābies.⁴) 1188. gadā Meinarda pilnvaras apstiprināja pāvests Klements III, vienlaicīgi nododams Ikšķiles bīskapiju Brēmenes arhibīskapijas īpašumā.

Meinarda cerības uz līvu masveidīgu kristīšanos tomēr nepiepildījās, jo, neraugoties uz agrākajiem solījumiem, tie kategoriski atteicās pieņemt kristīgo ticību, no tās sāka atkrist arī lielākā daļa agrāk nokristīto (Indriķa hronikā teikts, ka līvi “[..] iedomājās, ka atbrīvojas no ūdenī saņemtās kristības, nomazgājoties Daugavā un nosūtot kristību atpakaļ uz Vāciju”⁵).

3 Mugerēvičs E. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. 344. lpp.

4 Indriķa hronika. I: 10. – R., 1993. 51. lpp.

5 Indriķa hronika, I: - 9. –R., 1993. 49. lpp.

Daugavas līvu iecietīgā, pat labvēlīga attieksme pret Meinardu un viņa palīgiem izmainījās: bīskapa kalpotāji, kā arī kristīgie līvi nereti tika piekauti, Baznīcas īpašumi izlaupīti, apdraudēts bija arī pats bīskaps. Šāda attieksme, iespējams, izskaidrojama ar to, ka, Līvzemei kļūstot par oficiālu katoļu Baznīcas sastāvdaļu, tās kristītajiem iedzīvotājiem bija jāpilda visi Baznīcas nosacījumi, to skaitā – **pienākums maksāt desmito tiesu no visiem ienākumiem**. (Šīs nodevas, kuras tika ievāktas no visiem kristiešiem saskaņā ar Svēto rakstu norādījumiem, bija paredzētas priesteru un citu Baznīcas kalpotāju uzturēšanai, dievnamu ierīkošanai un labdarībai, bet lielākā daļa no tām nonāca tieši pāvesta un citu augstāko garīdznieku rīcībā, vairojot ne tikai Baznīcas, bet arī viņu personīgo bagātību.) Līvi (tāpat kā vienkāršie kristieši citās zemēs), kuriem jau tā līdz šim vajadzēja dot nodevas saviem kungiem un meslus krievu kņaziem, to uzskatīja par laupīšanu. Redzot, ka viņa līdzšinējais darbs draud sabrukt, Meinards ar saviem palīgiem 1196. gada pavasarī mēģināja doties atpakaļ uz dzimteni, bet līvi, pamatoti baidīdamies, ka viņš var atgriezties ar svešzemju karaspēku, bīskapu aizturēja. Meinardam tomēr izdevās aizsūtīt uz Romu **Teodorihu** ar uzdevumu paziņot pāvestam par radušos situāciju un lūgt bruņotu palīdzību, lai **piespiestu** līvus atgriezties pie kristietības. Pāvests Celestīns III to arī apsolīja un izsludināja grēku atlaidi visiem, kuri vēlētos doties krustakarā pret līviem, tomēr Meinards nepaspēja palīdzību sagaidīt, jo saslima un 1197.gada rudenī nomira (pirmais Livonijas bīskaps tika apglabāts Ikšķiles baznīcā, bet 14. gadsimta beigās pārbedīts

Rīgas Doma baznīcā) un viņa pienākumus uzņēmās jau iepriekš pieminētais **Bertolds**, kuru tajā pašā gadā Brēmenes arhibīskaps iesvētīja bīskapa amatā. Bertoldam bija daudz straujāks raksturs, kā viņa priekšgājējam, tomēr sākotnēji arī viņš centās pievērst līvus kristietībai mierīgā ceļā, tādēļ saaicināja uz apspriedi līvu vadoņus un vecākos. Sākotnēji mierīgās sarunas izvērsās asākas, un bīskapam nācās uzklaut apvainojumus, ka viņa ierašanās iemesls esot nabadzība, kuras dēļ viņš un citi kristīgās ticības sludinātāji atbraukuši uz šo zemi, lai iedzīvotos bagātībā. Bīskapam nācās dzirdēt arī nepārprotamus draudus attiecībā uz savu drošību un dzīvību⁶. Pēc šīs neveiksmes Bertolds devās atpakaļ uz Vāciju un ziņoja pāvestam par stāvokli līvu zemēs. Pāvests Celestīns III uzskatīja, ka Meinarda uzsāktais kristianizācijas process jāturpina, kā jau toreiz katoļu Baznīcai bija pieņemts, jebkuriem līdzekļiem, tādēļ no jauna izsludināja grēku atlaides, bet Bertolds, saņēmis pāvesta rakstu, sāka vākt vācu zemēs, galvenokārt **Saksijā**, karotājus. 1198. gada vasarā bīskaps vairākos kuģos kopā ar krustnešiem iebrauca Daugavā un vispirms devās uz Salas pili, kur pēdējo reizi centās pārliecināt līvu vecākos, tomēr tika noraidīts un atgriezās pie saviem kuģiem, kurus bija atstājis, kā šķiet, pie Rīgas līvu ciema, kur atradās laba osta. Sarunu laikā līvu vadoņi bija sapulcinājuši karavīrus un Bertoldam tika norādīts, kā minēts Indriķa hronikā, sūtīt krustnešus atpakaļ un pašam ar citiem priesteriem atgriezties Ikšķilē. Hronists raksta, ka līvi esot teikuši Bertoldam, lai viņš pats panāk, ka tie, kas jau pieņēmuši kristietību, to saglabā, bet

6 Indriķa hronika, II: 2. – R., 1993. 55. lpp.

pārējos lai pārlicina kristīties “ **ar vārdiem, nevis rungām**”⁷. Bīskaps tomēr izšķīries par varmācību, un viņa vadītie krustneši sākuši uzbrukumu līvu spēkiem. Kauja notikusi pie Rīgas Senā kalna (vēlāk dēvēts par Kubes kalnu,- iespējams, ka tas bijis nocietināts pilskalns; tas atradies tagadējās Esplenādes vietā un 18. gadsimta beigās norakts; jāpiezīmē, ka šis kaujas apraksts hronikā ir **pirmā rakstiskā liecība par Rīgu kā apdzīvotu vietu**). Krustneši, galvenokārt labākā bruņojuma dēļ, guvuši pārsvaru un līvi bijuši spiesti atkāpties, bet tajā pašā laikā Bertolds, būdams maz pieredzējis karotājs, nespējis novaldīt savu zirgu, tas viņu ienesis līvu pulka vidū un kāds karavīrs, vārdā **Imauts**, bīskapu nogalinājis (literatūrā nereti minētais karavīrs dēvēts par **Imantu**, - šis vārds radies kāda senās hronikas pārrakstītāja kļūdas dēļ). Izklīdinājuši līvu karavīrus, vācieši sākuši postīt to labības tīrumus, dedzināt ēkas, līdz kamēr līvi, lai paglābtos no lielākiem zaudējumiem, apsolījušies pieņemt priesterus, kristīties un maksāt Baznīcas nodevas. (Kaujā kritušais Bertolds apglabāts Ikšķiles baznīcā blakus Meinardam un vēlāk tāpat, kā pirmais bīskaps, pārbedīts Rīgas Doma baznīcā). Jau pirmajās dienās pēc vācu uzvaras priesteri, bruņoto krustnešu apsardzībā, nokristīja ap 150 Salas un Ikšķiles iedzīvotājus, bet tad, uzskatot, ka savu uzdevumu paveikuši, kā arī tādēļ, ka tuvojās jau rudens, krustakarotāji devās mājup (šajā laikā krustneši tika nolīgti tikai uz vasaras periodu un grēku atlaides saņēma visi, kas piedalījušies karagājienā, neraugoties uz to, vai tas bijis sekmīgs, vai nē). Pēc karaspēka aizbraukšanas līvi,

7 Indriķa hronika, II: 5. – R., 1993. 55. lpp.

juzdamies drošībā, padzina priesterus (daži no tiem tikuši nogalināti) un “nomazgāja” uzspiesto ticību. Apdraudēti tika arī vācu tirgotāji, taču tie ar bagātīgām dāvanām līvu vecākajiem spēja saglabāt kā mantu, tā dzīvību un palikt savās apmetnēs.

Uzzinājis par Bertolda likteni, Brēmenes arhibīskaps Hartvigs II par nākošo Ikšķiles bīskapu izraudzījās savu radnieku, augstākstāvošu garīdznieku – kanoniķi **Albertu Bukshēvdeni**, gudru, darbīgu cilvēku, izveicīgu politisko un saimniecisko darbinieku, un 1199. gada pavasarī iesvētīja viņu amatā. Bīskaps Alberts nesteidzās tūlīt doties uz savu jauno darba vietu, bet vispirms, ieguvis no toreizējā pāvesta Innocenta III bullu (svinīgu pāvesta rīkojumu) par jaunu krustakaru pret “nepaklausīgajiem” līviem, kā arī vērsdamies pie vācu un dāņu valdniekiem pēc atbalsta, sāka organizēt krustnešu karaspēku, vervēdams karavīrus **Gotlandes** salā (šeit pieteikušies ap 500 vīru, kas norāda uz Gotlandes tirgotāju īpašo ieinteresētību Daugavas un Gaujas tirdzniecības ceļu kontrolē), kā arī **Magdeburgā** (tagadējās Vācijas teritorijā) – tā laika ievērojamā vācu koloniālās darbības centrā. 1200. gada vasarā bīskaps Alberts kopā ar grāfu Konrādu no Dortmundes, augstāku garīdznieku Herbertu no Īburgas (tagad Bādīburga) un krustnešu pulku 23 kuģos iebrauca Daugavas grīvā un, atstājis šeit galveno floti, ar dažiem mazākajiem kuģiem devās augšup uz Ikšķili. Šajā ceļā vāciešiem vairākkārt nācās atvairīt līvu uzbrukumus, kuri mitējās tikai pēc tam, kad krustneši sāka postīt viņu mājas un tīrumus. Alberts secināja, ka Ikšķile ir samērā neizdevīga vieta, lai tur atrastos bīskapijas centrs un militārā atbalsta bāze, jo tā atradās pārāk tālu no jūras, bez tam kuģošanas drošību ievērojami

apgrūtināja Daugavas krāces pie Rumbulas, tādēļ, noslēdzis ar līviem pamieru, sākotnēji iekārtojās vācu tirgotāju apmetnē pie Rīdzenes upes blakus vietējo iedzīvotāju ciemiem (kā Indriķa hronikā minēts – Rīgas vietā). Apstākļu spiests, bet varbūt arī labprātīgi, līvu vecākais **Aso** līdz ar daudziem citiem Rīgas ciemu iedzīvotājiem, pieņēma kristietību, tomēr Alberts, neuzticēdamies ne viņam, ne arī tiem Daugavas un Gaujas līvu pilskungiem un vecākajiem, kuri kristīgo ticību bija pieņēmuši jau agrāk (to skaitā bija arī Turaidas novada pilskungi **Anno** un **Kaupo**), nolēma nodrošināties pret iespējamajiem uzbrukumiem ar viltu. Ataicinājis pie sevis iepriekš minētos, kā arī vairākus citus ietekmīgākos līvu vadoņus it kā uz sarunām un savstarpējā miera noslēgšanas dzīrēm, bīskaps lika saviem ļaudīm tos ieslodzīt namā, kurā bija paredzēts šis mielasts. Piedraudot ar nāvi, Alberts panāca, ka līvi izdeva viņam kā **ķīlniekus** ap trīsdesmit dižciltīgāko dzimtu zēnus (ķīlnieku saņemšana tolaik, kā arī nereti vēl mūsdienās, garantēja iebrucēju drošību: pie jebkura pretestības mēģinājuma tie tika nogalināti). Lai izveidotu jaunu bīskapijas centru, kā arī militāro atbalsta bāzi, kas vienlaikus varētu izveidoties arī par tirdzniecības pilsētu, Alberts, iespējams – sekodams vācu tirgotāju ieteikumam, atpirka no Rīgas ciemu iedzīvotājiem ap 5,5 hektāru lielu zemes gabalu Rīdzenes krastā, vietā, kur upe paplašinājās, veidojot 50 metru platu un ap 4 metri dziļu tā saukto **Rīdzenes ezeru** – ērtu vietu kuģu piestātnei (pie tagadējās 13. janvāra ielas,- šeit jau no senākiem laikiem bija izbūvēta līvu tirdzniecības osta). Pēc šiem pasākumiem bīskaps kopā ar krustnešiem, kuru nolīgtais kalpošanas laiks, kā jau iepriekš minēts, rudenim tuvojoties

izbeidzās, kā arī saņemtajiem ķīlniekiem, devās atpakaļ uz Vāciju, lai informētu Baznīcas vadību par saviem panākumiem, kā arī lai savervētu jaunus krustakarotājus, atstājot līvu zemēs garīdzniekus, kuru uzdevums bija turpināt iesākto misijas darbu. Reizē ar bīskapu ceļā devās arī priesteris Teodorihš kā Alberta pilnvarotais sarunām ar pāvestu par kārtējā krustakara izsludināšanu, kā arī dažu citu jautājumu risināšanai. Viens no šiem jautājumiem bija par topošās Rīgas vācu tirgotāju privilēģijām: pāvests Innocents III izdeva speciālu rīkojumu, ar kuru tika noteikts, ka kristīgo zemju tirgotājiem aizliegts apmeklēt Zemgales ostu (kā zināms, tās iespējamā atrašanās vieta varētu būt bijusi Daugmalē), tādējādi nodrošinot preču plūsmu ne vien no Daugavas labā krasta, bet arī no kreisā krasta apvidiem vienīgi caur Rīgas ostu. (Šajā sakarībā jāpiezīmē, ka ne visiem tirgotājiem, to skaitā arī pašiem vāciešiem, šāds pāvesta rīkojums bija pieņemams, jo divus gadus vēlāk kāds vācu tirdzniecības kuģa vadītājs par aizlieguma pārkāpšanu tika sodīts ar nāvi.⁸)

1201. gadā Alberts līdz ar savervētajiem krustnešiem atgriezās Līvzemē un vispirms uzsāka jaunveidojamās pilsētas celtniecību, norobežojot iegūto zemes gabalu ar aizsargbūvēm (sākotnēji, šķiet, ar vienkāršu stabu sētu, tā saukto palisādi, zemes vaļņiem un grāvjiem), kā arī sākot būvēt pirmās ēkas – bīskapa mājokli, baznīcu (iespējams – tagadējās Pētera baznīcas priekštecī), karavīru mītnes, kā arī amatnieku un tirgotāju namus. Jāpiezīmē, ka pirmie vācu amatnieki, kas apmetās Rīgā, varētu būt bijuši krustnešu karaspēka apkalpotāji – ieroču meistari,

8 Indriķa hronika, IV: 7. – R., 1993. 61.lpp.

kalēji, seglinieki, kurpnieki un drēbnieki, toties vācu tirgotāji uz pastāvīgu dzīvi sāka ierasties vēlāk, lai gan iespējams, ka kādi no viņiem dzīvojuši Rīgas iezemiešu ciemos jau senāk. Dažu gadu laikā, pieaugot iedzīvotāju skaitam, paplašinājās arī pilsētas robežas un vienlaikus uzlabojās aizsardzības sistēma, laika posmā 1210. gadam veidojot mūra nocietinājumiem apjoztu teritoriju, apbūvētu pārsvarā nelielām koka ēkām, kurās mitinājušies kā ieceļojošie vācu tirgotāji un amatnieki, tā arī vietējie iedzīvotāji, starp kuriem tāpat bijuši gan amatnieki, gan tirgotāji, un, kā var secināt no samērā trūcīgajām ziņām, sākotnēji rīdzinieki vēl nav šķīroti pēc nacionālās piederības, kā vēlākajos gadsimtos, bet veidojuši daļēji vienotu, vairāk vai mazāk tiesībās līdzīgu pilsoņu kopumu (protams, virskundzības tiesības pilsētā bijušas bīskapam). Jāatzīmē, ka 1201. gads kā Rīgas pilsētas celtniecības sākuma gads, cik pašreiz zināms, bez Indriķa hronikas minēts vēl tikai vienā 13. gadsimta pirmās puses hronikā, citos vēstures avotos sniegtās ziņas ir samērā pretrunīgas, piemēram vienā no tiem minēts 1203. gads⁹. Jāpiebilst, ka 1211. gadā ārpus toreizējiem nocietinājumiem uzsāka **Rīgas Doma** - bīskapa katedrāles (no grieķu valodas kathedra – krēsls, sols; bīskapijas galvenā baznīca, kurā atrodas bīskapa sēdeklis) celtniecību. Jauno baznīcu, kā arī visus jau tolaik pakļautos un vēl pakļaujamus novadus Alberts novēlēja Svētajai Dievmātei Marijai. Šo veltījumu pāvests Innocents III apstiprināja 1215. gadā, izsludinādams mūsu sentēvu zemes par Dievmātes īpašumu – **Marijas zemi** (Terra Mariana)¹⁰, no kā vēlāk latviešu tautā

9 Mugarēvičs E. Komentāri. // Indriķa hronika - R., 1993. 353. lpp.

10 H. Trūps. Katoļu Baznīcas vēsture. – R., 1992. 162. lpp.

ieviesās apzīmējums “**Māras zeme**”. Iespējams, ka šāds akts tika veikts ar nodomu, lai vietējos iedzīvotājus vieglāk pievērstu kristīgajai ticībai, jo, kā zināms, senās Latvijas tautas īpaši godināja dievību Māru – gādnieci par cilvēkiem un dzīvniekiem, svētības un auglības devēju: ņemot vērā, ka katoļu Baznīca līdzīgas funkcijas piedēvēja Dievmātei Marijai, cilvēku apziņā abi šie tēli varēja saplūst, veidojot jēdzienu “**Svētā Māra**” (tādēļ arī latviešu folklorā grūti atšķirt seno Māru no kristiešu Marijas), bet varbūt tā bija arī tikai vienkārši sakritība, īpaši ņemot vērā, ka šajā laikmetā Dievmātes kulta bija ļoti plaši ieviesies kristiešu, īpaši bruņinieku aprindās. Vienlaikus ar pirmajiem jaundibinātās pilsētas iedzīvotājiem, Rīgā sāka ierasties arī aizvien vairāk garīdznieku, kas papildināja līvu zemēs jau esošo misionāru skaitu. Starp atbraucējiem bija arī bīskapa Alberta brālis **Engelberts**, kurš tika ievēlēts par Rīgas **konventa** (no latīņu valodas conventus – sanāksme; kādas kristīgās draudzes mūku kopums), kas vienlaikus kļuva arī par **domkapitula** (bīskapa katedras garīdznieku padomes) **prāvestu** tas ir - vadītāju. Ņemot vērā aizvien pieaugošo iebraukušo misionāru – mūku skaitu, dažus gadus vēlāk (1205. gadā) pie Daugavas ietekas jūrā nodibināja **Daugavgrīvas klosteri**, vienlaikus uzsākot arī nocietinātas pils būvi, tādējādi Daugavgrīva kļuva par svarīgu militāru punktu, kas nodrošināja ne tikai Rīgas, bet visa Daugavas ūdensceļa aizsardzību. Par klostera abatu (priekšnieku) bīskaps iecēla iepriekšminēto mūku **Teodorihu** – pieredzējušu vietējo apstākļu zinātāju, kas darbojās līvu zemēs jau kopš Meinarda misijas laika, un bija Alberta tuvākais līdzgaitnieks.

Lai sekmīgāk varētu pārvaldīt Daugavai piegulošos līvu novadus, līdz ar to panākot vācu tirgotājiem kuģošanas drošību, kā arī nepieļautu jaunkristīto atkrišanu, Alberts uzsāka pakļauto teritoriju izlēņošanu dižciltīgākiem bruņiniekiem (lēņa saņēmējam bija pienākums personiski gādāt par drošību savā lēņa novadā, kā arī sniegt militāru atbalstu senjoram, - šajā gadījumā bīskapam) . **Ikšķiles** pilsnovads tika piešķirts Konrādam no Maiendorpas (tagad Maiendorfa, netālu no Magdeburgas Vācijā), savukārt **Lielvārde**, kas gan vēl bija jāpakļauj, Danielam (iespējams – no Bannerovas, tagad Bannersdorfas ciema Fērmarnas salā, kas atrodas Baltijas jūrā, uz ziemeļiem no Lībekas; – pēc dažām ziņām Daniels savā lēņa novadā ieradies un sācis celt nocietinājumus tikai ap 1206. gadu). Var uzskatīt, ka ar šiem pirmajiem lēņu aktiem sākās vācu virskundzība pār senās Latvijas zemi un tās iedzīvotājiem, kad garīgie un laicīgie svešzemju kungi savā starpā dalīja un viens otram dāvināja to, kas viņiem nekad nebija piederējis, tomēr vajadzēja paiet vēl gandrīz gadsimtam, līdz kamēr iebrucēji guva pilnīgu uzvaru.

2. Vācu militārie spēki.

1202. gada rudenī krustnešu karaspēks, kā tas bija parasts, atgriezās dzimtenē, un tam līdzī devās arī bīskaps Alberts, lai sāktu jaunu karotāju vervēšanu, atstājot jaundibinātās pilsētas aizsardzībai tos krustnešus, kuri labprātīgi bija palikuši Rīgā (jāpiebilst, ka Alberts savas darbības laikā šādos krustakarotāju vervēšanas braucienos devās 14 reizes). Saprotams, ka ar šādā

veidā formētajiem bruņotajiem spēkiem nebija iespējams nodrošināt ne jaunkristīto iezemiešu pilnīgu pakļautību katoļu baznīcai un vācu virskundzībai, ne arī plašāku jaunu teritoriju ieņemšanu un to iedzīvotāju kristīšanu, tādēļ bīskaps Alberts jau savas darbības sākumā ar Teodoriha starpniecību ievadīja sarunas ar pāvestu par pastāvīga karaspēka veidošanu, par paraugu ņemot jau pirmo krustakaru laikā iekaroto Austrumu zemju teritorijās dibinātās militārās organizācijas - **garīgos bruņinieku ordeņus**, kuru locekļi, būdami bruņinieki, vienlaikus deva arī mūku solījumu, tādejādi skaitījās pakļauti tikai Baznīcas vadībai. Pāvesta attieksme bijusi labvēlīga, tādēļ **1202.** gadā, Alberta prombūtnes laikā, Teodorihs nodibināja tā saukto “**Kristus bruņinieku brālību**” (fratres milicie Christi), kurā iekļāvās daži Rīgā palikušie bruņinieki. Ar pāvesta Innocenta III rīkojumu **1203.** gadā jaundibinātajai organizācijai piešķīra **Templiešu ordeņa** statūtus jeb **regulu** (Templiešu ordenis uzskatāms par vienu no vecākajiem garīgo bruņinieku ordeņiem, - tas dibināts Jeruzalemē jau **1118.** gadā), kā arī noteica tās ārējās atšķirības zīmes – virs tērpa vai bruņām valkājamu baltu mēteli (apmetni), uz kura uzšūts **sarkans krusts pār sarkanu zobenu**, tādejādi simbolizējot ordeņa militāro raksturu un tā pakļautību Baznīcai. Jāpiezīmē, ka šīs simbolikas dēļ ar laiku ieviesās apzīmējums “**Zobenbrāļu ordenis**”. Ordeņa locekļiem – brāļiem bija jādod trīs parastie mūku solījumi: dzīvot **nabadzībā** (tiem nedrīkstēja piederēt nekāda personiskā manta), **šķīstībā** (nedrīkstēja precēties, ne arī vispār uzturēt sakarus ar sievietēm) un **paklausībā** (bez ierunām jāklausa saviem priekšniekiem), kā arī ceturtais solījums – **ar ieročiem aizstāvēt katolisko Baznīcu**,

veltot visu savu dzīvi cīņai pret “neticīgajiem pagāniem” un citiem tās ienaidniekiem. Ordeņa brāļi dalījās divās kārtās: brāļi **bruņinieki** jeb “īstie” brāļi, kas veidoja galveno militāro spēku, un brāļi **priesteri**, kuru uzdevums bija gādāt kā par ordeņa, tā arī par pakļauto zemju iedzīvotāju garīgo aprūpi. Bez brāļiem bruņiniekiem un priesteriem ordeņa sastāvā ietilpa arī tā sauktie “**pusbrāļi**” – kalpotāji, kas veica visdažādākos saimnieciskos un cita veida palīgdarbus. Ar pāvesta rīkojumu Zobenbrāļu ordenis bija pakļauts tieši Rīgas bīskapam, bet ordeņa iekšējo dzīvi, militāro, saimniecisko un administratīvo darbību vadīja **mestrs** (lejasvācu valodā mester, meister, no latīņu magister – priekšnieks, vadonis). Šim amatam izraudzīja **Venno** (arī Vinno) no Rorbahas (tagadējā VFR, Ziemeļreinas-Vestfālenes pavalstī). Saskaņā ar statūtiem, ordenī varēja iestāties jebkurš kristietis, neskatoties uz viņa izcelšanos, tādēļ iespējams, ka par pusbrāļiem un pat brāļiem bruņiniekiem varētu būt kļuvuši arī kādi vietējās izcelsmes cilvēki no ietekmīgākajām kristīto labiešu dzimtām¹¹, bet drošu ziņu par to nav. Jāpiebilst, ka pirmajos Zobenbrāļu ordeņa pastāvēšanas gados tā locekļu skaits bijis samērā neliels, līdz 1210. gadam bijuši tikai ap 10 brāļiem, bet kopā ar visiem kalpotājiem – ne vairāk par 80 līdz 100 karotājiem¹², tomēr jāatzīmē, ka ordeņa rīcībā bijuši arī kristītie līvu vadoņi un vecākie ar savām militārajām vienībām, kas gan, vismaz sākotnēji, ne vienmēr bijušas vāciem uzticamas. Pastāvīgos vācu bruņotos spēkus papildināja arī Rīgas iedzīvotāji – amatnieki,

11 Zemgaliešu simtgadu cīņas par patstāvību. Latviešu Etnogrāfiskās biedrības izdevums. R., - 1915. 20. lpp.

12 E. Mugurēvičs. Komentāri. // Indriķa hronika. R., - 1993. 356. un 370. lpp.

tirgotāji un viņu kalpotāji, kuru skaits ar katru gadu pieauga (13. gadsimta sākumā Rīgas iedzīvotāju skaits no dažiem simtiem pirmo ieceļotāju palielinājās aptuveni līdz 1000 cilvēkiem, bet 30. gados sasniedza jau ap 2000¹³; 1211. gadā pastāvīgo vācu iedzīvotāju skaits tagadējā Latvijas teritorijā kopumā varējis būt ap 4000 cilvēku¹⁴). Vācu militāros spēkus regulāri papildināja sezonas karavīri – krustneši, kas, kā zināms, tika vervēti galvenokārt vācu zemēs. Daļa krusta karotāju savā kalpošanas laikā iekļāvās ordeņa spēkos, daļa ieradās mūsu zemē kā atsevišķas patstāvīgas bruņotas vienības, kuras vadīja laicīgie bruņinieki, starp kuriem bija gan tādi, kas nākuši no zemākiem ļaužu slāņiem, nereti pat ar kriminālu pagātņi (tāpat, kā daudzi no vienkāršajiem krustnešiem), gan arī augsti stāvoši dižciltīgie feodāļi. Jāpiebilst, ka atsevišķi bruņinieki nereti atbrauca nevis kā krusta karotāji, bet gan ar nodomu palikt iekarotajās zemēs uz pastāvīgu dzīvi, kļūstot pa Rīgas bīskapa vasaļiem un saņemot pārvaldīšanā kādu pakļauto novadu,- pirmie šādi lēņa saņēmēji bija, kā jau iepriekš minēts, bruņinieki Konrāds no Maiendorpas un Daniels no Bannerovas. Bez militārajiem spēkiem bīskapa Alberta rīcībā ieradās arī aizvien vairāk reliģisko darbinieku – mūku, kas veica gan priesteru pienākumus - vācu un kristīto iezemiešu garīgo aprūpi, gan misionāro darbību.

3. Līvu pakļaušana.

13 Rīga. Enciklopēdija. R., - 1988. 32. lpp.

14 Andrejs Holcmanis. Vecrīga – pilsēt būvniecisks ansamblis. R., - 1992. 16. lpp.

1203. gada pavasarī bīskaps Alberts atgriezās Rīgā kopā ar savervētajiem krustnešiem un vairākiem dižciltīgajiem bruņiniekiem, starp kuriem bija arī viņa brālis **Teodorihš**. Ceļā uz Rīgu, pie Gotlandes salas, vāciem izraisījās pirmā militārā sadursme ar igauņiem, kas atgriezās mājup no sirojuma Zviedrijas piekrastē, un šajā jūras kaujā krustneši guva uzvaru. Pēc Alberta atgriešanās atceļā uz dzimteni devās krustneši, kas bija palikuši Rīgā no iepriekšējā gada, un reizē ar viņiem, bīskapa uzdevumā, aizbrauca arī jau zināmais tā palīgs Teodorihš kopā ar līvu Turaidas pilsnovada valdnieku **Kaupo**, kas, kā uzskata, bija pieņēmis kristīgo ticību jau Meinarda darbības laikā,- 1191. gadā¹⁵, iegūdamš kristīto vārdu **Jēkabs** (no kā Jēkaups, - Baltijas somu valodās tā saīsināta forma “Kaupo”). Ceļojuma gaitā Teodorihš iepazīstināja Kaupo ar vācu zemēm, to pilsētām, dzīvesveidu, bet brauciena galvenais mērķis bija stādīt priekšā līvu pilskungu kā jaunkristāmās zemes pārstāvi Romas pāvestam Innocentam III, lai parādītu Baznīcas galvai bīskapa Alberta darbības sekmes un gūtu vēl lielāku tā atbalstu tālākajai Baltijas zemju kristianizācijai un kolonizācijai. Indriķa hronikā minēts, ka pāvests laipni uzņēmis Kaupo un plaši iztaujājis par apstākļiem, kādos dzīvo ne tikai līvi, bet arī to kaimiņtautas. Kā īpašu labvēlības zīmi audiences beigās pāvests pasniedzis dāvanu – 100 zelta monētas (tā sauktos zelta feniņus – 2 līdz 3 gramus smagas monētas, kas, kā uzskata, kaltas tikai īpašām vajadzībām – dāvanām atsevišķiem valdniekiem un augstākajiem garīdzniekiem)¹⁶. Atgriezies no ceļojuma, kas ilga veselu gadu,

15 Mugurevičs E. Komentāri. // Indriķa hronika. R., - 1993. 351. lpp.

16 Indriķa hronika. VII: 3. R., - 1993. 68. – 69. lpp., komentārs 357. lpp

Kaupo kļuva par vienu no dedzīgākajiem kristietības, līdz ar to - Alberta politikas atbalstītājiem, par ko izpelnījās savas dzimtas naidu, tādēļ bija spiests dzīvot Rīgā, vācu aizsardzībā¹⁷. (Jāpiezīmē, ka šajā sakarībā atsevišķu autoru darbos Kaupo tiek dēvēts par savas tautas nodevēju, tomēr jāņem vērā apstākļi, ka tajā laikmetā jēdzieni “tauta”, “tautas gods” mūsdienu izpratnē bija samērā sveši, īpaši valdošo slāņu aprindās. Gandrīz jebkurš lielāks vai mazāks valdnieks savas varas nodrošināšanai, politiskās ietekmes palielināšanai vai kādu citu mērķu sasniegšanai izmantoja svešzemju bruņoto spēku palīdzību, pat nešķirojot, vai šie sabiedrotie bija kristieši vai “pagāni”. Kā būs redzams turpmāk, arī zemgaļu Tērvetes valdnieks Viestarts labprātīgi ierosināja bīskapam Albertam kopēju militāru sadraudzību, tomēr, atšķirībā no Kaupo, neviens autors Viestartu par nodevēju nav dēvējis.)

1203. gada vasarā Ikšķilē negaidot iebruka Krievzemes Polockas kņazs ar karaspēka vienību, iespējams – lai ievāktu meslus. Ikšķilieši karadarbībai nebija gatavojušies, bez tam pie viņiem tajā brīdī neatradās arī vācu karavīri, tādēļ līvi atpirkās, samaksājot krieviem pieprasīto summu. Atstājuši Ikšķili, krievi mēģināja ieņemt arī Salas pili, bet tās aizstāvībai jau bija atsteigušies labi apbruņotie krustneši no Rīgas, un kņaza karaspēks, cietis zaudējumus, atkāpās. Neilgi pēc šiem notikumiem uz Rīgu virzījās arī lietuvju vienības, kuras vadīja latgaļu Jersikas valdnieks **Visvaldis**. Nolaupījuši pilsētas ganībās rīdzinieku mājlopus un sagūstījuši divus priesterus, sirotāji,

17 Indriķa hronika. X: 10. R.,- 1993. 91. lpp.

neielaidzdamies cīņā, bez zaudējumiem atgriezās savās zemēs. Nākošajā, 1204. gadā lietuvji, kopā ar Aizkraukles un Lielvārdes līviem (šo novadu iedzīvotāji vēl nebija kristīti), atkārtoja karagājienu pret Rīgu, bet šajā reizē sastapa nopietnu vācu pretestību, tādēļ bija spiesti atkāpties bez panākumiem. 1205. gada februāra beigās ap divu tūkstošu vīru liels lietuviešu karaspēks devās garām Rīgai uz igauņu zemēm (šajā laikā lietuvjiem bija mierīgas attiecības gan ar sēļiem, gan latgaļiem, gan arī līviem, caur kuru teritorijām tie devās sirojumos uz tagadējo Igauniju). Šajā sakarībā Rīgā ieradās zemgaļu Tērvetes valdnieks **Viestarts** un, brīdinādams vācus, ka lietuvji, uzzinot samērā nelielo Rīgas aizstāvju skaitu, varētu pilsētai uzbrukt un to nopostīt, ierosināja sadarbību, piedāvādams savu karavīru palīdzību, lūgdams vienīgi nosūtīt pie viņa dažus pieredzējušus bruņiniekus, kuri varētu apmācīt zemgaļus vācu kaujas kārtībai. Lai šo militāro sadarbību nostiprinātu un gūtu pilnīgu uzticību, Viestarts piekrita dota no katra savā pakļautībā esošā pilsnovada kā ķīlniekus tos labiešu dēlus, kurus vāci paši izvēlētos. Indriķa hronika vēsta, ka tad, kad lietuviešu sirotāji atgriezušies mājup ar lielu laupījumu un daudziem gūstekņiem, apvienotie zemgaļu un vācu spēki tiem uzbrukuši un guvuši uzvaru, pie tam nogalinājuši ne tikai lietuviešu karavīrus, bet arī to gūstekņus - igauņus, neapbruņotus, pretoties nespējīgus cilvēkus, pie tam tikai tādēļ, ka, pēc hronista vārdiem, arī tie esot kristiešiem naidīga tauta¹⁸.

1205. gada pavasarī bīskaps Alberts, atgriezās Rīgā ar kārtējiem savervētajiem krustnešiem, no kuriem daļu bija

18 Indriķa hronika. IX: 1 – 4. R., - 1993. 73. – 77. lpp.

iecerējis izvietot Ikšķilē, nododot tos Konrāda no Maiendorpas, kuram, kā zināms, Ikšķiles novads tika izlēņots jau 1201. gadā, rīcībā. Tomēr līvi, kā kristītie, tā ne kristītie, uzzinot par krustnešu ierašanos, atstāja savas mājvietas un devās uz Lielvārdi, kas vēl nebija vācu ietekmē. Krustneši tiem sekoja, postīdami un dedzinādami līvu ciemus, piespiežot to iemītniekus meklēt patvērumu mežu slēptuvēs. Iebrucēji nodedzināja Lielvārdes senpilsētu, pēc tam, virzoties tālāk, nopostīja arī Aizkraukli, līdz ar to visas Daugavas līvu zemes tagad atradās vācu rokās un iezemieši, kaut arī atsevišķās vietās mēģināja pretoties, bija spiesti dot solījumu, ka pieņems kristību. Jāpiebilst, ka šajā laikā pie bīskapa Alberta ieradās pareizticīgais **Kokneses** latgaļu valdnieks **Vetseke** (arī **Vjačko** – atvasināts no kristītā vārda Vjačaslavs) un noslēdza ar vāciem miera līgumu, lai pasargātu savu zemi no krustnešu iebrukuma, pamatoti uzskatīdams, ka piederība kristīgajai ticībai vien drošību negarantēs, savukārt bīskaps, ņemot vērā, ka viņa rīcībā vēl nebija pietiekami daudz spēku, lai karotu ne tikai pret līviem, bet arī pret latgaļiem, tāpat bija ieinteresēts, lai viņam, vismaz pagaidām, blakus atrastos kaut vai nosacīti draudzīgs kaimiņš. Šajā pašā laikā, ņemot vērā, ka Daugavas līvi vēl aizvien skaitījās Polockas kņazistes meslu atkarībā, Alberts nosūtīja savus pārstāvjus pie kņaza Vladimira, lai atjaunotu bīskapa Meinarda noslēgto sadraudzības līgumu, tomēr šīs sarunas beidzās neveiksmīgi, jo Vladimirs jau bija iecerējis karagājieni pret Rīgu, lai atgūtu Polockas virskundzību pār Daugavas tirdzniecības ceļu visā tā garumā. Sava nodoma īstenošanai kņazs aicināja ne tikai Daugavas, bet arī Gaujas līvus, kā arī latgaļus kopējai karadarbībai pret vāciem, tomēr latgaļi,

nejuzdamies apdraudēti, šim aicinājumam nesevoja, un arī krievi paši vēl nebija sagatavojušies plašākai militārajai darbībai. Neskatoties uz šādiem nelabvēlīgiem apstākļiem, bruņotas līvu vienības tomēr sāka pulcēties pie Ogres upes ietekas Daugavā, kur kopējā sapulcē nolēma vispirms ieņemt Salas pili, un tad kopīgiem spēkiem doties uz Rīgu. Šīs apspriedes laikā tika nogalināti divi kristītie līvi - vācu izlūki, tomēr dažiem citiem, jau pēc Salas pils ieņemšanas, izdevās brīdināt rīdziniekus par gaidāmo uzbrukumu. Līvu karaspēkam tuvojoties Salai, tās iedzīvotāji izrēķinājās ar pilī esošajiem nedaudzajiem vāciem, pie tam tika nonāvēts arī igauņu izcelsmes priesteris Johanness. Pēc pils ieņemšanas, neraugoties uz iezemiešu skaitlisko pārsvaru pār Rīgā esošajiem krustnešiem, līvu vadoņi tomēr neizmantoja izdevību, bet vairākas dienas pavadīja Salā, veidami tikai atsevišķus nelielus sirojumus Rīgas apkaimē, bez tam starp vadoņiem nebija vienprātība par turpmāko rīcību, tādēļ vairākas bruņotās vienības atstāja karapulku un atgriezās savos novados. Tas deva iespēju vāciem, kuru rindas papildināja arī Rīgas līvi, ar samērā nelieliem spēkiem veikt pēkšņu uzbrukumu Salai. Kauja beidzās ar pilnīgu vācu uzvaru. Vairāki Salas labieši tika sagūstīti un vēlāk aizvesti uz vācu zemēm, lai, kā vēsta hronists Indriķis, “viņi tur [...] iepazītu kristiešu paražas un tie, kas vienmēr bijuši neuzticīgi, iemācītos būt uzticīgi”¹⁹, bet šīs cīņas organizētāja un vadītāja, kaujā kritušā saliešu vecākā **Ako** galva kā uzvaras zīme nosūtīta bīskapam Albertam. Apspiedis Daugavas līvu pretestību, Alberts steidza vērsties pret turaidiešiem, kas no Gaujas līviem

19 Indriķa hronika. X: 9. – R., 1993. 91. lpp.

visaktīvāk bija palīdzējuši daugaviešiem, bez tam, ka jau iepriekš minēts, padzinuši Turaidas pilskungu **Kaupo** par vācu atbalstīšanu. Šajā reizē bīskaps nepaļāvās tikai uz vēl aizvien samērā nelielajiem vācu un to pakļautībā esošo Rīgas līvu spēkiem, bet **aicināja palīgā arī zemgaļu Tērvetes valdnieku Viestartu**, kurš ieradās ar aptuveni 3000 karavīriem²⁰. Puse no zemgaļu karaspēka tika nodota Kaupo vadībai, kurš vērsās pret savu dzimto pili, bet pārējie zemgaļi Viestarta vadībā devās uz Gaujas kreisajā krastā esošo **Satezeli** (pie Siguldas) , kuru pārvaldīja pilskungs **Dabrelis**. Turaidiešiem šis uzbrukums nācis negaidīts un pēc īsas cīņas, kurā krita vairāki Kaupo dzimtai piederīgie labieši, to pretestība tika salauzta, pils izlaupīta un nodedzināta, savukārt Satezeles aizstāvji, redzēdami Turaidas degšanu, savlaicīgi paspēja noorganizēt savas pils aizstāvību, tādēļ vācu un zemgaļu karaspēks bija spiests apmierināties tikai ar apkaimes izlaupīšanu un doties atpakaļ uz Rīgu, no kurienes Viestarts ar saviem karavīriem, saņēmis pienākošos kara laupījuma daļu, atgriezās savā zemē. Pēc Turaidas līvu sakāves Alberts kārtējo reizi devās uz Vāczemi pulcināt jaunus krustakarotājus, savukārt krievu Polockas kņazs Vladimirs, izmantodams bīskapa prombūtni, mēģināja īstenot jau agrāk iecerēto karagājieni pret Rīgu. Kaut arī kņazam bija zināms tas, ka līvi jau cietuši sakāvi, viņš nebija paredzējis, ka Ikšķilē un Salā izvietojušās samērā spēcīgas vācu vienības. Cietis zaudējumus pie Ikšķiles, krievu karaspēks aplenca Salas pili, bet arī šeit sastapa vācu pretestību. Neraugoties uz krievu ievērojamo

20 Indriķa hronika. X: 10. –R., 1993. 91. lpp.

skaitlisko pārsvaru, kā arī to, ka tiem palīgos ieradās arī turaidieši, pēc 11 dienu ilgām cīņām, nespēdami pārvarēt pils nocietinājumus, aplencēji bez panākumiem atkāpās. Polockas kņaza neveiksme izsauca līvu vadoņu neticību iespējai atbrīvoties no vācu virskundzības, īpaši tādēļ, ka iekarotājiem piedrošanās aizvien vairāk tie ietekmīgākie labieši, kas kristietību bija pieņēmuši labprātīgi, bez tam, kā jau minēts, militāru palīdzību vāciem sniedza zemgaļi, savukārt latgaļi vācu un līvu sadursmēs neiejaucās, jo viņu ietekmīgākie pilskungi jau bija kristīti krievu pareizticībā un tādēļ uzskatīja, ka viņu zemēm nekādas briesmas no katoļu Baznīcas puses nedraud. Šādos apstākļos līviem, lai paglābtos no iznīcināšanas, vienīgā iespēja bija padoties, dodot par uzticības zīmi, kā jau tas bija pieņemts, ķīlniekus – zēnus no labiešu dzimtām, un uzņemt savos novados katoļu priesterus, kas nekavējoties uzsāka līvu masveida kristīšanu, kā arī baznīcu celtniecību. Vienlaikus ar līviem tika kristīti arī tagadējo Cēsu apkaimē dzīvojošie **vendi**, - vēl nenoskaidrotas cilmes, iespējams - slāvu etniskā grupa, kas savulaik dzīvojusi Ventas lejtecē Kursā, bet kuršu spiediena ietekmē apmetusies pie Rīgas (uzskata, ka vendu pils atradusies Rīgas Senajā jeb Kubes kalnā), bet padzīti arī no turienes, mājvietu atradusi pie Cēsu Riekstukalna, kā arī **Idumejas** – etniski jaukta līvu un latgaļu novada ar centru tagadējā Straupē - iedzīvotāji (Indriķa hronikas autors idumiešus nošķir kā no līviem, tā latgaļiem, jo šajā novadā abas etniskās grupas bija saliedējušās īpatnējā saimnieciskajā un kultūras vienībā²¹, kurā bija jūtama arī senāko šīs teritorijas iedzīvotāju –

21 E. Mugurevičs. Komentāri. // Indriķa hronika, - R., 1993. 369. lpp.

zemgaļu ietekme). Vienlaikus ar Baznīcas varas nostiprināšanos, tika uzsākta arī vācu administratīvi tiesiskās sistēmas ieviešana, nodibinot līvu zemēs tā sauktās **fogtejas** (no vācu valodas Vogt, kas atvasināts no latīņu vocatus ← advocatus – tas, kas atsaukts palīgā) – administratīvas vienības, kuras vadīja **fogts** jeb **soģis**,-amatpersona, kas vadīja sava apgabala civilo pārvaldi un vienlaikus bija fogtejas augstākais tiesnesis. Pirmā fogteja tika izveidota Turaidas novadā, ieceļot par soģi priesteri **Alebrandu**, kas tādejādi kļuva par turaidiešu garīgās un laicīgās dzīves noteicēju (jāpiezīmē, ka vēlākos gados par soģiem tika iecelti pārsvarā ordenbrāļi, kā arī laicīgie bruņinieki un citi garīdzniecībai nepiederoši cilvēki, kas šo amatu nereti pildīja savtīgos nolūkos, cenzdamies savu personisko labklājību vairot negodīgiem līdzekļiem²²).

Līvu zemju iekarošana un pakļaušana katoļu Baznīcai nostiprināja bīskapa garīgo varu, tas ir – būtībā viņš varēja būt noteicējs tikai par jaunkristīto reliģisko dzīvi, tādēļ, lai gūtu arī laicīgo varu, 1207. gada februāra beigās – marta sākumā Alberts griezās pie Vācijas karaļa Filipa, dāvinot viņam jau iekarotās un vēl iekarojamās teritorijas un saņemot šīs zemes atpakaļ kā **lēņa valdījumu**, tādejādi kļūstot par **karaļa vasali**. Tas gan bija tikai vienkāršs tiesisks akts, kam nebija gandrīz nekāda praktiska nozīme, jo šajā laikā Vācijā centralizētā vara aizvien mazinājās, un varu uz vietām pārņēma firsti kā neatkarīgi valdnieki: karalis faktiski bija kļuvis tikai par simbolisku valsts galvu, tādēļ arī Filips varēja bīskapam Albertam apsolīt tikai niecīgu ikgadēju

22 Indriķa hronika. X: 15. – R., 1993. 99. lpp.

finansiālo palīdzību 100 marku apmērā, un to pašu nespēja dot. Galvenais tomēr bija panākts, un Alberts, pēc tā laika starptautiskajām tiesībām, kļuva par juridiski tiesisku Līvzemes jeb Livonijas garīgo un laicīgo valdnieku. Tajā pašā laikā bīskapam sāka rasties pirmās domstarpības ar viņam padoto Zobenbrāļu ordeni, kura spēks aizvien vairāk pieauga. Ordenis, pamatoti uzskatīdams sevi par galveno militāro spēku “pagānu” zemju iekarošanā, pieprasīja sev kā materiālu atalgojumu trešo daļu no visām pakļautajām un vēl iekarojamajām teritorijām, savukārt bīskaps piedāvāja tikai trešdaļu no līdz šim pakļautajiem līvu apdzīvotajiem novadiem. Šo strīdu nācās izšķirt pāvestam Innocentam III, kurš 1210. gadā apstiprināja galīgo izlīgumu starp bīskapu un ordeni, kas paredzēja ordenim samērā nozīmīgas privilēģijas, piemēram – Zobenbrāļu ordenis saņēma trešdaļu iekaroto zemju un apņēmas apsargāt arī bīskapa pārvaldīto teritoriju, bet, attiecībā uz jauniekarotajām zemēm, tam turpmāk vairs nebūtu nekādu pienākumu pret Rīgas bīskapu. Tās teritorijas, par kurām nebija strīdu, sāka sadalīt jau tā paša 1207. gada vasarā un, līdz ar to, bīskaps turpmāk rūpējās galvenokārt par savu novadu garīgo aprūpi, atstādams ordeņa valdījumos šos pienākumus garīdznieku - ordeņbrāļu ziņā (kā Baznīcas kalpotāji, tie reliģiskajos jautājumos tomēr bija padoti bīskapam). Šajā sakarībā jāpiezīmē, ka iepriekš minētajam Turaidas soģim Alebrandam turpmāk vajadzēja no jauna pildīt tikai priesteru pienākumus, bet viņa vietā iecēla kādu krustnešu bruņinieku Godfrīdu, kas samērā īsā laikā paspēja piesavināties ievērojamas summas (Indriķa hronika vēsta, ka pie Godfrīda atrasti vismaz 4

kilogrami sudraba, nerēķinot citus labumus un jau iztērēto naudu, par ko negodīgais soģis notiesāts uz nāvi ²³).

4. Vācu virskundzības nostiprināšanās sēļu un latgaļu zemēs

1207. gada beigās Turaidas novadā iebruka spēcīgas lietuviešu sirotāju vienības, tomēr kopējiem līvu, ordeņa un rīdzinieku spēkiem to izdevās atvairīt. Ņemot vērā šādu sirojumu samērā regulāro raksturu, bīskaps Alberts izlēma pakļaut vācu varai lietuvjiem draudzīgo Sēlijas novadu, - lietuviešu sirotāji varēja netraucēti doties karagājienos caur sēļu zemēm, par atbalsta punktiem izmantojot to nocietinātos pilskalnus, īpaši Sēlpili, kuras aizsardzībā droši varēja pārcelties pār Daugavu. 1208. gada agrā pavasarī ievērojams vācu karaspēks, kurā bija iekļauti arī līvi un atsevišķas latgaļu vienības, pie Aizkraukles šķērsoja Daugavu un, savā ceļā visu izlaupot un nopostot, aplenca sēļu galveno administratīvo centru. Iebrucēju pārspēka dēļ Sēlpils aizstāvji bija spiesti padoties un pakļauties visām vācu prasībām: dot ķīlniekus, pieņemt kristīgo ticību un pārtraukt jebkādu atbalstu lietuvjiem. Interesanti atzīmēt, ka, pēc Indriķa hronikas ziņām, sēļu kristīšana norisējusi visai dīvaini. Katoļu priesteri tikai īsumā izklāstījuši sēļu vecākajiem kristīgās ticības pamatus un apslacījuši pils celtnes ar “svētīto” ūdeni²⁴, tādēļ daži vēsturnieki uzskata, ka, vismaz šajā laikā, sēļu kristīšana nemaz

23 Indriķa hronika. XI: 4. – R., 1993. 103. lpp.

24 Indriķa hronika. XI: 6. – R., 1993. 109. lpp.

nav notikusi²⁵, tomēr, kā zināms, šāda vai līdzīga veida “pagānu kristīšana” bija samērā plaši izplatīta parādība.

Ap to pašu laiku priesteris Alebrands ieradās **Imeras** novadā (jaukta latgaļu un seno zemgaļu apdzīvota teritorija Gaujas labajā krastā pie nelielās Jumaras upes tagadējā Valmieras rajonā), lai pievērstu tā iedzīvotājus kristīgajai ticībai, ko imerieši arī labprātīgi pieņēma,- iespējams tādēļ, ka viņu zeme no vienas puses robežojās ar pareizticīgo Tālavas valdnieku teritoriju, no otras – ar vācu varā esošajām līvu zemēm, tādēļ Imeras novada iedzīvotājiem vienkārši nav bijusi cita izeja, kā pieņemt kristietību (hronists raksta, ka imerieši lozējuši, vai pieņemt krievu pareizticību, vai vācu katolismu, un loze kritusi par labu katoļticībai²⁶). Par Imeras kristīgās draudzes vadītāju tika iecelts bīskapa audzēknis, tikko par priesteri iesvētītais **Heinrihs** (vārda latviskota forma – **Indriķis**), vēlākais “**Indriķa hronikas**” autors, bīskapa Alberta tulks un uzticības persona. Ņemot vērā, ka Indriķis pārvaldījis kā latgaļu, tā līvu un igauņu valodas, kā arī Hronikā pats sevi dēvējis par **Henricus de Lettis** (latgaļu Heinrihs), vairāki vēsturnieki uzskata, ka Indriķis varētu būt bijis pārvācojies latgalis, savukārt citi viņu pieskaita vāciešiem. Pastāv arī viedokļi, ka Hronikas autors bijis slāvu vai baltu cilmes,- kāds no vācu virskundzībai pakļauto ziemeļrietumslāvu teritoriju vietējiem iedzīvotājiem, tomēr nevienam no minētajiem uzskatiem nav pietiekamu pierādījumu, tādēļ arī viņa nacionālā piederība vēl līdz šim nav noskaidrota.

25 Ē. Mugerēvičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 371. lpp.

26 Indriķa hronika. XI: 7. – R., 1993. 109. lpp.

Šajā pašā, 1208. gada pavasarī, vāciem izdevās iegūt savā varā arī visu Kokneses mazvalsti (kā zināms, Kokneses valdnieks Vetseke jau iepriekš bija nodevis bīskapa Alberta pārvaldīšanā pusi no savas zemes teritorijas). Starp Vetseki un Lielvārdes pārvaldītāju, bruņinieku Danielu, bija izcēlies kāds teritoriāls strīds, tādēļ Daniels ar krustnešu vienību iebruka Kokneses pilī un to izlaupīja, pie tam Vetseki un vairākus viņa ļaudis saņēma gūstā. Kaut arī bīskaps pavēlēja valdnieku un citus gūstekņus atbrīvot, atdodot ne tikai visu nolaupīto, bet arī no savas puses apdāvinot apvainoto valdnieku, Vetseke šādu pazemojumu nav varējis paciest, tādēļ, nogalinājis Koknesē iemitinātos krustnešus un nodedzinājis pili, viņš, kopā ar karadraudzi, aizgājis uz Krievzemi, kļūdams par vienu no niknākajiem vācu ienaidniekiem, savukārt Alberts Kokneses kunga pamesto zemi pievienoja Baznīcas valdījumiem. Tādejādi Baznīcas un Zobenbrāļu ordeņa valdījumā šo nedaudzo gadu laikā gan varmācīgi, gan arī vairāk vai mazāk mierīgā veidā bija nonākušas visa Daugavas un Gaujas līvu zemes, kā arī atsevišķi latgaļu novadi, un vāci kontrolēja teritoriju, kas dienvidos robežojās ar Daugavas kreiso krastu, rietumos ar Rīgas līci, ziemeļos – igauņu Sakalas novadu, bet austrumos veidoja ar latgaļu Tālavas (Tolovas) un Jersikas mazvalstīm aptuvenu robežlīniju ar izejas punktiem Koknese – Burtnieku ezers (jāpiezīmē, ka šo latgaļu valstu valdnieki un citi dižciltīgie, kā arī, iespējams, vismaz daļa tautas, jau pirms vācu ierašanās, kā jau zināms, bija pieņēmuši no krieviem grieķu katoļu jeb pareizticību, un šajā laikā attiecības starp grieķu un Romas katoļiem vēl nebija tik naidīgas, kā turpmākajā vēstures gaitā). Savas klātbūtnes nostiprināšanai

Zobenbrāļu ordenis pēc ieņemto teritoriju sadalīšanas, ierīkoja **vendu** etniskās grupas apdzīvotajā novadā savu atbalsta punktu (sākotnēji tas varētu būt atradies tieši vendu pilī, - no tā arī Cēsu nosaukums vācu valodā – **Wenden**; akmens mūra pils celtniecība sāka ap 1209. gadu) tagadējā Cēsu **Riekstukalnā**, kurā apmetās ordeņbrāļi bruņinieka **Bertolda** vadībā Jāpiezīmē, ka Cēsis atradās militāri, politiski un ekonomiski izdevīgā vietā, kas deva vāciem iespēju kontrolēt Gaujas tirdzniecības ceļu. Tomēr, ņemot vērā, ka šis ceļš uz Krievzemi, pēc **Tālavas** zemes šķērsošanas, veda caur igauņu apdzīvoto **Ugaunijas** novadu, vajadzēja nodrošināt vācu tirgotājiem netraucētu kustību arī caur šo teritoriju. Lai to īstenotu, Bertolds Zobenbrāļu ordeņa vārdā noslēdza ar **Tālavas** valdnieku **Tālivaldi** (Tālibaldu), kā arī ietekmīgākajiem pilskungiem – **Satekles Rūsiņu** un **Autines Varidotu** sadarbības līgumu kopējai cīņai pret igauņiem, ar kuriem Tālavas latgaļiem bija senas naidīgas attiecības. Ar ieganstu, ka igauņi vairākkārt aplaupījuši latgaļu un vācu tirgotājus, apvienotais vācu, līvu un latgaļu karaspēks, laupīdams, slepkavodams un dedzinādams, iebruka Ugaunijā un nopostīja nozīmīgo administratīvo un tirdzniecības centru - **Otepē** (igauņu valodā Otepää – 'lāča galva') pili, savukārt Ugaunijas un Sakalas igauņi, atbildot latgaļiem ar tādu pašu vardarbību, ielauzās Tālavā un aplenca valdnieka Tālivalda rezidenci – **Beverīnas** pili, bet nespēja to ieņemt (Beverīnas pilskalna atrašanās vieta līdz šim vēl nav droši konstatēta, tomēr visticamāk, ka tas atradies tagadējā Valkas rajona Trikātas apkaimē). Tālavas latgaļi Rūsiņa un Varidota vadībā šim iebrukumam atbildēja ar sirojumu igauņu **Sakalas** novadā, pie tam Satekles pilskungs Rūsiņš izcēlies ar

sevišķu nežēlību. **Tā sākās latgaļu un igauņu savstarpējas cīņas, kas, ar atsevišķiem pārtraukumiem, ilga līdz pat 1224. gadam un kurās vienīgie ieguvēji bija katoļu Baznīca un Zobenbrāļu ordenis,** kuri, izmantojot abu naidīgo pušu novājināšanos, nostiprinājās kā latgaļu, tā igauņu zemēs. (Jāpiebilst, ka 1215. gadā, vienā no igauņu iebrukumiem, gāja bojā Tālavas valdnieks Tālivaldis, kuru sirotāji sagūstījuši un, lai piespiestu uzrādīt noslēpto sudrabu, cepinājuši virs ugunskura.)

Neraugoties uz to, ka vāci bija pakļāvuši visus Daugavas un Gaujas līvus, kā arī guvuši Tālavas latgaļus par sabiedrotajiem, bīskaps Alberts vēl nevarēja visus viņa rīcībā esošos militāros spēkus virzīt pret igauņiem, jo vajadzēja pastāvīgi būt gatavībā atvairīt krievu un, it īpaši, lietuvju sirotāju iebrukumus, kurus, kā jau zināms, atbalstīja Jersikas valdnieks Visvaldis (viņš bija precējies ar kāda ietekmīga lietuvju kuniga Daugerūta meitu), ļaudams kaimiņzemes karaspēka vienībām doties sirojumos caur savas valsts teritoriju, nereti tajos piedaloties arī pats. Šī iemesla dēļ Alberts gatavojās pārmācīt nepakļāvīgos jersikiešus, tomēr viņa iecerēto militāro rīcību uz laiku nācās atlikt, jo pašu vācu starpā izcēlās nopietns incidents, kuram pamatā bija Zobenbrāļu ordeņa mestra Venno lēmums atstādināt no ieņemamā amata ordeņa īpašumu pārvaldnieku Cēsīs, ordeņbrāli Vikbertu, ar kuru tam bieži bija domstarpības. Atriebjoties, Vikberts noslepkavoja mestru, kā arī kādu ordeņa priesteri, par ko viņu notiesāja uz nāvi, bet par jauno ordeņa pavēlnieku tika izraudzīts grāfs **Folkvīns**²⁷. Pēc šī incidenta nokārtošanas, 1209. gada rudenī karagājienam

27 Indriķa hronika. XIII: 2. – R., 1993. 127. lpp.

pret Visvaldi tika saformēta liela karaspēka vienība, kurā bez ordeņbrāļiem un krustnešiem bija iekļauti arī līvi un vāciem pakļautie latgaļi. Jersiku izdevās ieņemt pēkšņā triecienā, un iebrucēji nekavējoties uzsāka pilsētas izlaupīšanu un iedzīvotāju gūstīšanu. Netika taupītas pat pareizticīgo baznīcas – tajās nolaupīja rituālos piederumus, altārsegas, svētbildes un zvanus, – neraugoties uz to, ka Jersikas iedzīvotāji jau sen bija pieņēmuši kristīgo ticību (pēc dažām ziņām jau 11. gadsimtā²⁸), bīskaps Alberts bija pasludinājis valdnieku Visvaldi un viņa pavalstniekus par “kristīgā vārda ienaidniekiem”²⁹ (jāatzīmē, ka šajā laikmetā daudzi augstākie garīdznieki par “īstiem kristiešiem” uzskatīja tikai tos, kurus bija paši kristījuši, iekļaudami viņu zemes savas bīskapijas pārraudzībā, tādēļ nereti ne vien grieķu katoļu ticībā (pareizticībā) kristītie, bet arī pašu Romas katoļu bīskapu, ja tie piederēja pie citas virsbīskapijas, kristītie cilvēki tika uzskatīti par “neticīgajiem”, - Baltijas zemēs tas īpaši izpaudās Igaunijas teritorijas iekarošanas gaitā). Pēc izlaupīšanas Jersika tika aizdedzināta un iebrucēji, paņemdami līdzī gūstekņus, starp kuriem atradās arī Visvalža ģimene – sieva ar bērniem, atgriezās Rīgā (valdniekam pašam iebrukuma laikā izdevās izbēgt, laivā pārceļoties uz Daugavas kreiso krastu). Lai glābtu savus piederīgos, Visvaldis, Alberta aicināts, ieradās pie bīskapa lai “lūgtu piedošanu par saviem pārkāpumiem”³⁰ un **bija spiests nodot Baznīcas valdījumā savu valsti**, tādejādi kļūstot par

28 E. Mugurēvičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 381. lpp

29 Indriķa hronika. XIII: 3. – R., 1993. 129. lpp.

30 Indriķa hronika. XIII: 4. – R., 1993. 131. lpp.

bīskapa vasali un saņemot atpakaļ kā lēņa valdījumu tikai trīs pilsnovadus (nav zināms, kuri tie bijuši). Tādejādi vācu tirgotāji tagad varēja daudz brīvāk kontrolēt Daugavas tirdzniecības ceļu līdz pat Krievzemes Polockas kņazistes robežām. 1212. gadā bīskaps Alberts noslēdza ar Polockas kņazu militāru savienību cīņai pret lietuvjiem, kas siroja ne tikai Latvijas teritorijā, bet bieži vien postīja arī krievu zemes, kā arī tirdzniecības līgumu, kas deva vienādas tiesības brīvai tirdzniecībai pa Daugavas ceļu kā vācu, tā krievu tirgotājiem³¹ (ar šo līgumu Polockas kņaziste atteikusies no līdzšinējām meslu kundzības tiesībām attiecībā uz latgaļu un līvu zemēm). Kā var secināt no Indriķa hronikas sniegtajām ziņām, Visvaldis tomēr nav pilnībā pakļāvis savam tagadējam lēņa kungam - bīskapam, bet rīkojies patstāvīgi, turpinādams sadarbību ar lietuvjiem, tādēļ 1214. gadā **krustneši sarīkoja otru karagājienu pret Jersiku, to no jauna nopostīdami**. Turpmākajos gados Visvaldis bijis spiests atdot vācu pārvaldīšanā vēl daļu savas valsts teritorijas, bet pēc viņa nāves (laika posmā starp 1230. un 1240. gadu³²) **vācu valdījumiem pievienota visa bijušā Jersikas latgaļu mazvalsts**.

1210. gadā vācu varu Livonijā nopietni apdraudēja **kurši**. Jau pavasarī, kad bīskaps Alberts ar iepriekšējā gadā savervētajiem krustnešiem devās uz Vāciju, viņa kuģu karavānai uzbruka kuršu jūrasbraucēji un vāci cieta smagu sakāvi, zaudējot ap trīsdesmit bruņinieku. Ziņa par šo jūraskauju ātri izplatījās, un daži līvu vadoņi uzskatīja, ka varētu kopīgi ar kuršiem ieņemt

31 A. Švābe. Latvijas vēsture. 1.daļa. – R., 1990. 100. lpp.

32 U. Ģērmanis. Latviešu tautas piedzīvojumi. – R., 1990. 72. lpp.

Rīgu un atbrīvoties no vācu virskundzības, īpaši tādēļ, ka pēc bīskapa un krustnešu aizbraukšanas pilsētas aizsardzībai bija palicis samērā neliels tās aizstāvju skaits. Ar šādu priekšlikumu uz Kursu devās daži Metsepoles novada līvu sūtņi, un kuršu vadoņi labprāt piekrita šādā pasākumā piedalīties un, lai karagājiens būtu veiksmīgāks, aicināja to atbalstīt arī igauņus, lietuvjus, krievus un zemgaļus, ar vārdu sakot – izvērst plaša mēroga pretvācu akciju, kuras rezultātā vāci varētu pilnībā izdzīt no Baltijas zemēm. Šajā laikā lietuvji, uzzinājuši par vācu zaudējumiem minētajā jūraskaujā, aplenca Koknesi, bet, sastapuši pilī esošo vācu un latgaļu pretestību, bija spiesti atkāpties. Kurši, sapulcinājuši ievērojamu karaspēku, savās karalaivās 1210. gada 12. jūlijā iebrauca Daugavas grīvā, cerot pēkšņā uzbrukumā pārsteigt rīdziniekus, tomēr daži zvejnieki paspēja vācus brīdināt, tādēļ pilsētas aizstāvībai gatavojās ne tikai tajā palikušie nedaudzie bruņinieki un krustneši, bet visi iedzīvotāji, ieskaitot garīdzniekus un pat sievietes. Neraugoties uz kuršu skaitlisko pārsvaru, to trieciens tika atvairīts, pie tam viņiem nebija nekādu tajā laikmetā izmantoto palīglīdzekļu nocietinājumu pārvarēšanai – akmeņu metamo ierīču, kāpņu un aplenkuma torņu. Neieradās arī cerētie palīgspēki: Gaujas līvi gan bija sapulcinājuši karapulku, bet gribēja vispirms nogaidīt, kamēr kurši gūs kādus panākumus. To pašu var teikt arī par zemgaļiem un citiem iecerētajiem palīgiem, savukārt Rīgas aizstāvjiem palīgā steidzās Ikšķiles bruņinieks Konrāds ar Daugavas līviem, Turaidas Kaupo ar sev uzticīgajiem karavīriem, kā arī Cēsu bruņinieks Bertolds ar latgaļiem, tikko atgriezušies no sirojuma Ugaunijā. Nespēdami vieni paši, bez palīgspēkiem, pārvarēt pilsētas nocietinājumus un

salauzt tās aizstāvju pretestību, kurši nākošajā dienā atkāpās uz Daugavas kreiso krastu, kur uzkavējās trīs dienas, kamēr ugunsšārtos sadedzināja kritušos biedrus, pēc tam netraucēti atgriezās savā zemē. Pateikdamies Dievam par pilsētas izglābšanos no kuršu iebrukuma, rīdzinieki nolēma 13. jūliju, kas katoļiem bija Svētās Margaritas piemiņai veltīts datums, turpmāk atzīmēt kā svinamo dienu³³. Jāpiebilst, ka vēlreiz kurši, šoreiz kopā ar zemgaļiem, mēģināja ieņemt Rīgu 1228. gadā, bet viņiem izdevās sagraut tikai **Daugavgrīvas** nocietināto klosteri, kas bija celts 1205. gadā netālu no Daugavas ietekas jūrā un kalpoja kā svarīgs militārais atbalsta punkts, kontrolējot Daugavā iebraucošos un no tās izbraucošos kuģus.

1212. gada pavasarī no Krievzemes Rīgā ieradās **Pleskavas** kņazs **Vladimirs** ar tuviniekiem un pārējo saimi, lai meklētu patvērumu un aizsardzību pret saviem tautiešiem: Vladimirs, iespējams, ka politisku vai arī kādu citu apsvērumu dēļ, bija izprecinājis savu meitu Alberta brālim, bruņiniekam Teodoriham Bukshēvdenam, un par to izraidīts no kņazistes. Bīskaps savu jauno radnieku sākotnēji iecēla par fogtu (soģi) Autines novadā, bet vēlāk viņam piešķīra fogteju (tiesas novadu) Idumejā, kā arī dažos latgaļu pilsnovados starp Braslas un Imeras upēm, bet drīz vien par pārmērīgām nelikumībām – kukuļņemšanu, netaisnīgiem spriedumiem un tamlīdzīgi, tika atcelts no amata un viņam nācās atgriezties Krievzemē, tomēr jau pēc neilga laika kņazs atkal meklēja patvērumu. Kaut arī negribīgi, bīskaps viņu no jauna pieņēma, piešķirdams to pašu Idumejas fogta amatu, savukārt

33 Indriķa hronika. XIV: 11. – R., 1993. 149. lpp.

Vladimirs nebūt nedomāja atteikties no iespējām iedzīvoties, izsaukdams kā vietējo iedzīvotāju, tā arī vācu, galvenokārt garīdznieku, neapmierinātību, un 1214. gadā bija spiests atkal atgriezties savā zemē³⁴, turpmāk aktīvi iesaistoties Pleskavas un Novgorodas krievu militārajos pasākumos pret vāciem.

1212. gada pavasarī, pēc vairākkārtējām militārajām sadursmēm, pēc līvu un latgaļu ierosinājuma, bīskapa Alberta vadībā uz trim gadiem tika **noslēgts pamiera līgums ar igauņiem**, pie tam daļu Sakalas novada, kura iedzīvotāji jau bija nokristīti, pievienoja vācu valdījumiem. Neilgi pēc tam nopietns konflikts izcēlās starp Zobēbrāļu ordeni un tā sabiedrotajiem – **Autines** novada latgaļiem, jo ordeņbrāļi bija piesavinājušies vairākus vietējo iedzīvotāju tīrumus un bišu kokus. Bīskapa Alberta centieni samierināt abas puses bija neveiksmīgi, savukārt latgaļiem piedroņās līvi, kas arī bija līdzīgi cietuši no ordeņa patvaļībām, noslēdzot ar tiem kara savienību pret vāciem. Lai mēģinātu novērst atklātu militāru sadursmi, vāci sagūstīja vairākus līvu vadoņus un vecākos, kā arī nopostīja Lielvārdes, Salas un Turaidas pilis, tomēr šie pasākumi nemierniekus sanikvoja vēl vairāk, un arī atkārtoti bīskapa mēģinājums rast izlīgumu bija neveiksmīgi, - nelīdzēja pat Alberta solījumi atdot atpakaļ latgaļiem un līviem netaisni atņemtus īpašumus, paturot tikai to mantu, kas, pēc vācu domām, atņemta vietējiem iedzīvotājiem par it kā “**izdarītajiem pārkāpumiem**”³⁵. Līviem nepieņemama bija arī prasība izdot viņu mazgadīgos zēnus par

34 Indriķa hronika. XV: 13; XVI: 7; XVII: 4; 6; XVIII: 2. – R., 1993. 167.; 183.; 185.; 187. lpp.

35 Indriķa hronika. XVI: 3. – R., 1993. 175. lpp

ķīlniekiem. Nemiernieku galvenie spēki līvu vadoņa **Veseķa** un līdzšinējā aktīvā Zobenbrāļu ordeņa sabiedrotā, latgaļu **Satekles** (Soteklas) pilskunga **Rūsiņa** vadībā nocietinājās pilskunga **Dabreļa Satezeles** pilī, kuru aplenca vācu un tiem vēl uzticamo līvu spēki. Kauja par pili mijās ar savstarpējām vācu un nemiernieku sarunām, pie tam pils aizstāvjiem izdevās pat sagūstīt vairākus ietekmīgus bruņiniekus un garīdzniekus, to skaitā arī bīskapa Alberta brāli Teodorihu, bet pēc neilga laika šos gūstekņus tomēr atbrīvoja. Neskatoties uz līvu un latgaļu drosmīgo pretestību, vācu spēkiem, izmantojot akmeņu metamās ierīces un aplenkuma torņus, kā arī veicot parakumus zem nocietinājumu vaļņiem, izdevās gūt pārsvaru, kas īpaši palielinājās pēc Rūsiņa nāves: drosmīgais latgaļu karavadonis, ieraudzīdams starp pils aplencējiem savu agrāko cīņubiedru, Cēsu ordeņbrāļu priekšnieku **Bertoldu**, ar kuru kopā bija veicis vairākus karagājienus pret igauņiem, par pamiera zīmi noņēmis bruņucepuri un uzsācis ar šķietamo “draugu” sarunas, bet šajā brīdī viņam galvā trāpījusi kāda krustneša raidītā bulta. Kauja par Satezeli tomēr turpinājās un tikai tad, kad valnis virs parakumiem sāka plaisāt un nocietinājumu aizsargsiena draudēja sabrukt, pils aizstāvji bija spiesti padoties. Par “atkrišanu no kristīgās ticības” Satezeles novada iedzīvotājiem bija jāsamaksā samērā ievērojama summa – 100 ozeriņi (aptuveni 10 kg) sudraba, jāatdod vāciem visi cīņu gaitā atņemtie zirgi un ieroči, kā arī turpmāk jādod Baznīcai “desmitā tiesa” – desmitā daļa lauksaimniecības ražojumu un citu ienākumu (“paklausīgajiem” līvu novadiem bija jānodod tikai viens mērs jeb pūrs – 50 kg labības no katra aramzemes arkla, tas ir – apmēram 10 hektāriem). Soda naudas

nācās maksāt arī tiem citu novadu līviem, kuri bija kaut vai tikai gatavojušies piedalīties cīņās pret vāciem. Savukārt Autines latgaļi saņēma atpakaļ tikai nelikumīgi atņemtus bišu kokus, bet par ordeņbrāļu sagrābtajiem tīrumiem tika solīts atlīdzinājums naudā³⁶ (hronists gan nepiemin, ka šis solījums būtu arī izpildīts).

1214. gadā pie Alberta vietnieka, bīskapa Filipa, ieradās Tālavas valdnieka Tāliveža dēli **Ramēķis, Varibuls un Drivinalds**, kuru pārvaldīšanā tēvs bija nodevis Tālavas ziemeļdaļas apgabalus starp Burtnieku ezeru un Vijas upi³⁷ (tagadējo Valmieras un Valkas rajonu teritorijā), un izteica vēlēšanos **pāriet no pareizticības, kurā bija kristīti jau pirms vācu ierašanās, Romas katoļu ticībā un pakļauties bīskapa varai**³⁸. Līdz ar to šī Tālavas daļa tika iekļauta Rīgas bīskapa valdījumos (var secināt, ka visa Tālavas teritorija kļuva par Baznīcas īpašumu pēc valdnieka Tāliveža nāves 1215. gadā), bet tajā pašā laikā tālaviešiem arī turpmāk palika meslu saistības ar Pleskavas kņazisti (līvu zemēs, ka jau iepriekš minēts, šīs saistības pārņēma bīskaps), savukārt Baznīcai maksājamās nodevas tika noteiktas uz pusi mazākas kā līviem. Visu šo iepriekš minēto norišu rezultātā bīskapa Alberta un Zobenbrāļu ordeņa pakļautībā bija nonākušas visas Daugavas un Gaujas līvu, kā arī Tālavas un Jersikas latgaļu apdzīvotās teritorijas un **vācu tirgotājiem nodrošināti tieši, brīvi tirdznieciskie sakari ar Krievzemes Polockas un Pleskavas zemēm**. Tagad varēja visus

36 Indriķa hronika XVI: 4. – 6. – R., 1993. 177. – 181. lpp.

37 E. Mugarēvičs. Komentāri. // Indriķa hronika. – R., 1993. 395. lpp.

38 Indriķa hronika XVIII: 3. – R., 1993. 187. lpp.

apvienotos vācu un “jaunkristīto” iezemiešu galvenos militāros spēkus virzīt pret “pagāniskajiem” igauņiem, kuru zemes robežojās ar ievērojamā Krievzemes tirdzniecības centra – **Novgorodas** pārvaldīto teritoriju, bez tam igauņu sirotāji apdraudēja vācu tirdzniecības kuģus jūrasceļā uz Novgorodu gan pie Monzunda arhipelāga salām, gan arī Somu līča dienvidpiekrastes ūdeņos.

5. Igauņu zemju iekarošana.

1215. gada sākumā (janvārī vai februārī) izbeidzās trīsgadīgais pamiera līgums ar igauņiem, tādēļ bīskaps Filips, kas aizvietoja Albertu viņa prombūtnes laikā (bīskaps Alberts bija devies uz Romu, lai piedalītos augstāko katoļu garīdznieku sanāksmē – 4. Laterānas koncilā), kopējā apspriedē ar pārējiem garīdzniekiem, zobenbrāļiem, kā arī līvu vecākajiem, nolēma atsākt karadarbību, kā iegānu minot to, ka igauņi neesot ieradušies šo līgumu atjaunot³⁹. Šim lēmumam, protams, pievienojās arī Tālavas latgaļi, un apvienotais karaspēks, virzīdamies pa aizsalušās jūras ledu, iebruka igauņu piejūras apvidos Ridalā un Rotelvīkā, tos nežēlīgi izpostot un izlaupot (Indriķa hronika vēsta, ka Tālavas valdnieka Tālivalža dēli pēc šī sirojuma aizveduši savam tēvam ap 25 kilogramus sudraba). Pēc neilgas atpūtas karaspēks no jauna iegāja igauņu zemē, virzoties uz Sakalas novada ietekmīgākā vadoņa **Lembita** pili **Leoli** (Lihaveri, tagadējā Igaunijas Sūrejāni rajonā). Pēc trīs dienu ilgas

39 Indriķa hronika, XVIII: 5. – R., 1993. 189. lpp.

pretošanās pils aizstāvji bija spiesti padoties un pieņemt kristīgo ticību, tomēr, pēc iebrucēju aiziešanas, to atmeta. Atbildot šīm vācu akcijām, igauņu zemju vecākie nolēma veikt plašu atbildes uzbrukumu. Saskaņā ar savstarpējo norunu, **Sāmsalas** (Saaremaa) karavīriem kuģos vajadzēja ielauzties Daugavas grīvā un aplenkt Rīgu, **ridaliešiem** iebrukt Gaujas līvu zemēs, bet **sakaliešiem** un **ugauņiem** – Tālavas latgaļu novados. Vāci un to sabiedrotie līvi un latgaļi izrādījās spēcīgāki, un igauņiem nācās atkāpties, tomēr tālaviešiem nācās ciest sāpīgu zaudējumu: kāda sakaliešu un ugaunu vienība, pēc neveiksmīga Autines pils aplenkuma, iebruka Trikātā, kur tajā laikā uzturējās Tālivaldis, sagūstīja valdnieku un, sirmgalvi spīdzinot, mēģināja uzzināt, kur atrodas viņa dēlu Ridalas sirojuma laikā iegūtais sudrabs. Kā jau iepriekš minēts, Tālivaldis spīdzināšanu neizturēja un gāja bojā. Atriebjot tēva nāvi, Tālivalža dēli, ordeņbrāļu atbalstīti, veica nepārtrauktus iebrukumus Ugaunijas novados: vienai sirotāju vienībai atgriežoties, ceļā jau bija nākošā, pakāpeniski izlaupot un nopostot vienu ciemu pēc otra, nogalinot vai saņemot gūstā ikvienu, kas nebija paspējis aizbēgt vai paslēpties mežu biezokņos. Lai paglābtos no iznīcināšanas, ugauņi, kā arī sakalieši padevās vācu prasībām un pieņēma kristietību (igauņu kristīšanai tika norīkoti Zobenbrāļu ordeņa priesteris Oto un, kā vietējās valodas pratējs, somu tautības garīdznieks Pēteris Kukevalde). Tādejādi jau 1215. gada vasarā vācu pakļautībā nonāca Dienvidigaunijas teritorija līdz **Emajegi** (Ūdeņu Mātes) un **Navesti** upēm⁴⁰. Nākamā gada sākumā vācu, līvu un latgaļu

40 Indriķa hronika. XIX:4. – R., 1993. 203. lpp.

spēki atkārtoti devās uz Ridalas novadu un, ieņēmuši **Sontaganas** pili, piespieda ridaliešus kristīties. Neilgi pēc tam tika veikts karagājiens uz Sāmsalu, bet tas beidzās neveiksmīgi. 1216. gada vasarā kristiešu spēki iebruka **Harju** (Harjumaa) zemēs un izpostīja **Raikilas** un **Lohu** novadus (tagadējā Igaunijas Raplas rajona teritorijā), aizejot līdz **Revalas** (īgauņu valodā Rävälä) zemes robežām. Vācu iebrukumi Igaunijas teritorijā un īgauņu pievēršana katoļu Baznīcai satrauca Krievzemes Pleskavas un Novgorodas kņazus, kas pamatoti baidījās par ietekmes zaudēšanu ne tikai līvu un latgaļu, bet arī īgauņu zemēs, tādēļ pleskaviešu karaspēks kņaza Vladimira – bīskapa Alberta brāļa sievastēva (kā redzams, šis kņazs, kurš vēl nesen, kā jau iepriekš minēts, bija meklējis patvērumu pie vāciem, bet par nelikumīgām darbībām izraidīts atpakaļ uz Krievzemi, bija pratis atgūt savu tautiešu uzticību) vadībā iebruka Ugaunijas Otepē novadā, savukārt ugauņi lūdza palīdzību bīskapam. Pirms doties karagājienā pret krieviem, Baznīcas vadītāji un Zobenbrāļu ordenis savstarpēji **vienojās par jau pakļauto un turpmāk iekarojamo īgauņu zemju sadalīšanu**. Saskaņā ar šo vienošanos, Rīgas bīskapam vajadzēja saņemt vienu trešo daļu, Igaunijas bīskapam (šajā amatā jau 1211. gadā bija iecelts pirmā Līvzemes bīskapa Meinarda līdzgaitnieks, vēlāk Daugavgrīvas klostera abats **Teodorihis**) – otru, bet ordenim trešo trešdaļu no visiem Igaunijas teritorijā gūstamajiem ienākumiem. Vāci kopā ar ugauņiem sāka atjaunot Otepē pils nocietinājumus, bet krievu vienības pa to laiku iebruka Tālavā un nodedzināja Beverīnas pili, tomēr tika padzītas, savukārt vācu un ugauņu spēki iebruka

Novgorodas teritorijā, nopostīdami un izlaupīdami vairākus krievu ciemus⁴¹.

1217. gada janvārī kristiešu karaspēks – vāci, līvi, latgaļi un ugauņi izsiroja **Jervas** (Jerumaa) un **Viru** (Virumaa) zemes un piespieda novadu vecākos dot solījumu kristīties un maksāt vāciem nodevas. Pēc dažu vecāko nokristīšanas un ķīlnieku saņemšanas iebrucēji atgriezās Otepē pilī, kur drīz vien tiem nācās cīnīties pret Novgorodas un Pleskavas krievu karaspēku, kuram pievienojās **Sāmsalas** un **Harju** zemes (Harjumaa), kā arī kristietību atmetušie **Sakalas** igauņi. Pēc smagām kaujām, kurās krita vairāki ordeņbrāļi, to skaitā arī jau pazīstamais Cēsu Bertolds⁴², vāci bija spiesti noslēgt mieru un aiziet no Otepē (miera sarunu laikā Pleskavas Vladimirs uzaicināja pie sevis savu meitas vīru Teodorihu, kuru tūlīt sagūstīja novgorodieši), savukārt sakalieši, izmantojot vācu neveiksmi, izsiroja Imeras novadu. Bīskaps Alberts centās vismaz ar rakstisku līgumu nostiprināt Otepē pilī noslēgto mieru ar Novgorodu un Pleskavu, kā arī panākt sava brāļa Teodoriha atbrīvošanu no gūsta, tomēr saņēma atteikumu (Teodorihs no krievu gūsta gan ticis atbrīvots, bet hronists nemin, kad tas noticis, - zināms tikai, ka 1220. gadā viņš piedalījies cīņās pret zemgaļiem). Lai pastiprinātu vācu spēkus, Alberts kārtējo reizi aizbrauca uz Vāciju vervēt karavīrus. Kopā ar salīgtajiem krustnešiem Rīgā ieradās arī Dānijas karaļa radnieks, grāfs Alberts no Lauenburgas (Lauenburga – pilsēta tagadējā Vācijā, netālu no Hamburgas) ar vairākiem saviem

41 Indriķa hronika. XX: 4.-5. – R., 1993. 215. – 217. lpp.

42 Ē. Mugurevičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 398. lpp.

bruņiniekiem. Vācu spēku pastiprināšanās satrauca igauņu vadoņus un tie vērsās pēc palīdzības pie Novgorodas kņaza. Gaidot novgorodiešu karaspēku, Sakalas **Lembits** pulcināja igauņu karotājus no visiem novadiem, tomēr vāci, kopā ar līviem un latgaļiem, uzsāka cīņu pirms krievu ierašanās. Kauja norisēja 1217. gada septembra beigās **Vilandes** apkaimē un beidzās ar vācu uzvaru. Cīņā krita Lembits (to nonāvēja latgaļu labietis **Veko**) un vairāki citi igauņu vadoņi, kā arī dedzīgais vācu sabiedrotais Turaidas **Kaupo** (interesanti atzīmēt, ka Kaupo mirstīgās atliekas pirms apglabāšanas vispirms pēc “pagāniskajām” paražām tikušas kremētas; uzskata, ka viņš apglabāts Krimuldas baznīcā). Pēc igauņu spēku sakāves sakalieši, bet pēc grāfa Alberta no Lauenburgas vadītā iebrukuma Piejūras apgabalos arī Ridalas, Jervas un citu novadu vecākie kārtējo reizi solīja pakļauties visām vācu prasībām un pieņemt kristīgo ticību, tomēr šos solījumus nedomāja pildīt, bet tikai gaidīja izdevīgu brīdi jaunām cīņām pret vācu iekarotājiem. To saprata arī bīskaps Alberts, tādēļ 1218. gada vasarā vērsās pie Dānijas karaļa Valdemāra II, aicinot to nākošajā gadā veikt kopējas akcijas pret igauņiem⁴³, apsolot viņam tās igauņu teritorijas, kuras dāņi iekarotu.

Tā paša gada augustā vāci, kopā ar līviem un latgaļiem rīkoja jaunu karagājienu uz Ziemeļigaunijas novadiem, bet pie Puides (tagadējā Igaunijas Valgas rajonā) saskārās ar apvienoto krievu un igauņu karaspēku, kuru vadīja Novgorodas un Pleskavas kņazi. Šajā kaujā, kurā, pēc hronista ziņām, krievu-

43 Indriķa hronika. XXII: 1. – R., 1993. 229. lpp.

igauņu karaspēkā bijuši ap 16 tūkstošiem vīru, bet vācu rīcībā tikai kādi trīs tūkstoši⁴⁴, pateicoties prasmīgi izraudzītajai taktikai, uzvarēja vācu spēki (šajā kaujā, cīnoties vienam pret deviņiem krievu karavīriem, esot kritis iepriekš minētais latgaļu labietis Veko⁴⁵), tomēr krievu vienības ielauzās latgaļu un līvu novados, izsirojot Imeru un Idumeju, kā arī aplencot Zobenbrāļu ordeņa pili Cēsīs, bet, sastapušas jūtamu pretsparu, atgriezās savā zemē. Šādi savstarpēji sirojumi sekoja viens otram, bet bez būtiskiem panākumiem.

1219. gada vasarā bīskaps Alberts atgriezās no kārtēja krustnešu vervēšanas brauciena, un viņam sekoja vairāki dižciltīgi vācu feodāļi ar saviem bruņiniekiem. Ap šo pašu laiku Dānijas karaļa Valdemāra II vadībā Ziemeļīgaunijā ieradās dāņu karaspēks, ko papildināja karalistes vasaļa, Piejūras (Pomores) slāvu kņaza **Viclava I** militārie spēki, un apmetās Revalas novada **Lindanises** pilī (šo pili dāņi nojauca un tās vietā uzcēla jaunu, spēcīgākiem nocietinājumiem; jauno pili nosauca novada vārdā par **Rēveli**, savukārt igauņi to dēvēja par “**Dāņu pili**” – **Taanilinn**, tagadējo **Tallinu**). Dāņu karaspēkam sekoja arī vairāki ietekmīgi garīdznieki ar **Lundas** (pilsēta tagadējā Dienvidzvidrijā) arhibīskapu (virsbīskapu) **Andreasu** priekšgalā⁴⁶, lai nodrošinātu sekmīgāku “pagānu” kristīšanu, tas ir – lai iekarotie igauņu novadi nenonāktu vācu **Brēmenes**

44 Ē. Mugurevičs. Komentāri.// Indriķa hronika - R., 1993. 401. lpp.

45 Indriķa hronika. XXII: 3. – R., 1993. 133. lpp.

46 Indriķa hronika XXIII: 2. – R., 1993. 239, lpp.

arhibīskapijas (virsbīskapijas), pie kuras piederēja bīskaps Alberts, bet dāņu **Lundas** arhibīskapijas pakļautībā. Pirmajā dāņu karaspēka sadursmē ar igauņiem gāja bojā **Teodorihis**, - Alberta ieceltais Igaunijas bīskaps, kas bija pārgājis Lundas arhibīskapa dienestā un kopā ar viņu ieradies Revalā. Igaņu uzbrukums tomēr tika atsists un dāņi, nostiprinājušies jaunajā pilī, pakāpeniski sāka Ziemeļigaunijas iekarošanu un iezemiešu kristīšanu.

Šajā laikā vāciem un to sabiedrotajiem līviem un latgaļiem nācās cīnīties gan ar zemgaļiem (par šīm cīņām būs minēts turpmāk), gan krieviem, tomēr jau tā paša gada rudenī, pievienojot saviem militārajiem spēkiem arī Ugaunijas un Sakalas karavīrus, iebruka jau iepriekš kristīto igauņu Jervas zemē, kā ieganstu minot jerviešu palīdzību rēvaliešiem cīņās pret dāņiem. Jervas novadu vecākie bija spiesti atjaunot agrāk noslēgto mieru un pakļauties vācu prasībām. Pēc neilgas atpūtas, apvienotie vācu un kristīto iezemiešu spēki, kuriem tagad pievienojās arī jervieši, laupīdami, postīdami un slepkavodami, iebruka Viru zemē, piespiežot arī šīs teritorijas iedzīvotājus pieņemt kristietību. Nākošā, 1220. gada februārī vāci gatavojās karagājienam uz igauņu **Harju** zemes (Harjumaa) novadiem, bet tajā pašā laikā Sāmsalas karapulks bija iebrucis Jervas zemē, lai atriebtos jerviešiem par sadarbību ar vāciem, tādēļ kristiešu karaspēka galvenie spēki vērsās vispirms pret sāmsaliešiem, tos sakaujot (šajā cīņā krita Satekles Rūsiņa brālis un viens no Tālivalža dēliem, - hronists viņu vārdus nemin⁴⁷), savukārt līvi un

47 Indriķa hronika. XXIII:9. – R., 1993. 255. lpp.

sakalieši, nošķīrušies no citiem, sāka sirot Harju novados pie tam līvi atraduši kādās pazemes alās patvērušos vietējos iedzīvotājus, sakūruši pie alu ieejām ugunsurus un dūmos nosmacējuši lielāko daļu bēgļu, - pēc hronista ziņām tikuši nosmacēti ap 1000 vīriešu, sieviešu un bērnu⁴⁸ (šīs alas, iespējams, atradušās tagadējā Igaunijas Rapalas rajonā pie Kuimetsas pilsētas⁴⁹; minētais skaitlis varētu būt arī pārspīlēts). Pēc sāmsaliešu sakāves arī vāci un latgaļi iebruka Harju zemē, piespiežot novadu vecākos pakļauties vācu varai un pieņemt kristīgo ticību. Tajā pašā laikā Sakalas igauņi, pārkāpdami vadoņu rīkojumus, izsiroja dāņu kristītos Revalas pierobežas novadus.

Pēc Harju zemes pakļaušanas pie Zobenbrāļu ordeņa mestra Folkvīna ieradās dāņu karaļa pārstāvji no Revalas, lai pateiktos par “nekristīto” sakāvi, un tajā pašā laikā paziņoja, ka, **saskaņā ar bīskapa Alberta un Dānijas karaļa vienošanos, visa Igaunijas teritorija piederot dāņiem**, savukārt Folkvīns, kā arī jau iepriekš minētais Saksijas hercogs Alberts no Anhaltes, šādas vienošanās esamību noliedza un pastāvēja uz to, ka vācu spēki kristīgajai ticībai pakļāvuši gandrīz visu Igauniju, izņemot Revalas zemi un Sāmsalu⁵⁰, kuras dāņi tad arī varētu kristīt un paturēt savā varā. Tajā pašā laikā bīskaps Alberts, neraugoties uz to, ka nonāvētā Igaunijas bīskapa Teodoriha vietā Lundas arhibīskaps jau bija iecēlis garīdznieku **Vescelīnu**, nozīmēja šajā amatā savu brāli, Brēmenes klostera abatu (priekšnieku)

48 Indriķa hronika. XXIII: 10. – R., 1993. 257. lpp.

49 Ē. Mugurevičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 405. lpp.

50 Indriķa hronika. XXIII: 10. – R., 1993. 257. lpp.

Hermani no Bukshēvdenas. Interesanti atzīmēt, ka jaunieceltais bīskaps Hermanis lūdza iesvētīt sevi amatā nevis Brēmenes arhibīskapu, kura padotībā bija kā viņš pats, tā arī bīskaps Alberts, bet gan Magdeburgas arhibīskapu, ar to, iespējams, vēlēdamies iegūt neatkarību kā no Brēmenes arhibīskapijas, tā no sava brāļa, - šādu politisku rīcību atbalstīja arī Vācijas karalis, uzdāvinādams Magdeburgas arhibīskapijai visas “pagānu” zemes, kas vēl nebija Rīgas bīskapa pakļautībā⁵¹, tādejādi, mazinot Brēmenes arhibīskapijas ietekmi Baltijas reģionā, paplašināt savu ietekmes sfēru. Tas, protams, nebija pieņemams Dānijai, un dāņu karalis vairākus gadus liedza Hermanim iespēju ierasties Ziemeļīgaunijā.

Cīņa starp vāciem un dāņiem par ietekmi un varu igauņu zemēs saasinājās aizvien vairāk. Gan Alberts, gan Lundas arhibīskaps sūtīja priesterus uz visiem igauņu novadiem, kuru iedzīvotāji vēl nebija nokristīti, lai iespējami vairāk ļaužu pakļautu tieši savai ietekmei, tādēļ arī “pagānu” pievēršana kristīgajai ticībai zaudēja jebkādu reliģisku pamatojumu, iezemieši tika “kristīti” masveidā, sapulcinot simtiem cilvēku un aplacinot pūli ar “svētīto” ūdeni. Šis absurda process nonāca pat tik tālu, ka **dāņu priesteri, nespēdami paši nokļūt attālākajos igauņu ciemos, saaicināja pie sevis šo ciemu vecākos, “apsvētīja” mucas ar ūdeni un lika viņiem pašiem aplacināt katram sava ciema iedzīvotājus, kā arī uzstādīt ciemā koka krustu kā kristīgās ticības pieņemšanas zīmi.** Nereti bija gadījumi, ka vācu kristītos igauņus “pārkristīja” dāņi, un

51 Ē. Mugurevičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 405. lpp.

otrādi, pie tam reizēm pat asiņaini izrēķinoties ar tiem “jaunkristītajiem”, kuri **bija ticējuši, ka visiem kristiešiem ir viens Dievs**, līdz ar to viena ticība un viena kristība, - tā, piemēram, dāņi pakāra Viru zemes Pudviras novada vecāko Tabelinu par to, ka viņš savā laikā bija pieņēmis kristību no vācu priesteriem, tāpat arī, pēc Harju zemes iedzīvotāju “nokristīšanas”, dāņi tos pierunāja iebrukt Jervas novados, lai piespiestu jerviešus atteikties no “vācu kristības” un virskundzības, un pāriet dāņu pakļautībā. Dāņu draudu ietekmēti, “pārkristījās” arī Viru zemes iedzīvotāji, tādēļ Lundas arhibīskaps līdzšinējam Igaunijas bīskapam, kura sēdeklis atradās Rēvelē (tagadējā Tallinā), piešķīra Revalas un Harju novadus, bet Viru un Jervas zemē izveidoja jaunu bīskapiju⁵². Šajā laikā, izmantojot dāņu un vācu nesaskaņas, arī **Zviedrijas** karalis, vēlēdamies iegūt savā varā vismaz kādu daļu no Igaunijas teritorijas, nosūtīja karaspēku uz Ridalas novadu, bet šis pasākums beidzās neveiksmīgi: zviedriem uzbruka sāmsalieši, kaujā krita viņu vadonis hercogs Kārlis un viņa brāļa dēls, bīskaps Kārlis, kā arī lielākā daļa zviedru karavīru.

Vācu un dāņu savstarpējās attiecības kļuva aizvien asākas un nereti tās izvērsās bruņotos konfliktos, bez tam, lai mazinātu bīskapa Alberta militāro spēku, Dānijas karalis aizliedza dāņu pakļautībā esošās vācu tirdzniecības pilsētas **Libekas** kuģu īpašniekiem pārvadāt krustnešus, kurus bija savervējis Rīgas bīskaps. Alberts devās uz Romu pie pāvesta **Honorija III**, bet jūtamu atbalstu no tā nesaņēma, vienīgi panāca, ka pāvests

52 Indriķa hronika. XXIV: 1. – 2. – R., 1993. 259. lpp.

pieprasīja Dānijas karalim netraucēt krustnešu karaspēka pārvadāšanu⁵³. Arī Alberta lēņa kungs, vācu karalis **Fridrihs II**, kas šajā laikā bija kļuvis par Svētās Romas impērijas ķeizaru, atteicās sniegt palīdzību, ieteikdams bīskapam pašam meklēt saprašanos kā ar dāņiem, tā arī ar krieviem. Rīgas bīskapam nekas cits neatlika, kā kļūt par **Dānijas karaļa vasali**, nododot tā virskundzībā ne tikai pakļautās igauņu teritorijas, bet **visu Līvzemi** (visas līvu un latgaļu zemes, kā arī Rīgas pilsētu), jo pastāvēja reāli draudi, ka kristiešiem naidīgie igauņi, kopā ar krievu Novgorodas, Pleskavas un Polockas kņazu karaspēkiem, izmantojot vācu un dāņu nesaskaņas, varētu veikt tik plašas militārās akcijas, ka rezultātā, īpaši, ja saceltos arī līvi un latgaļi, katoļu Baznīca zaudētu visus līdzšinējos panākumus, savukārt ieguvēji būtu krievu kņazi un pareizticīgā Baznīca. Šajā līgumā gan bija paredzēts nosacījums, ka tas būs spēkā tikai tādā gadījumā, ja gūs konventa, Rīgas pilsoņu, kā arī līvu un latgaļu piekrišanu (jāpiebilst, ka Zobenbrāļu ordenim karalis bija piešķīris virskundzības tiesības Ugaunijas un Sakalas teritorijā, tādejādi nodrošinot sev ordeņbrāļu atbalstu). Dāņu prasības satrauca kā rīdziniekus, tā Baznīcas pārstāvjus. Arī Lundas arhibīskaps, kas šajā laikā uzturējās Rēvelē, solīja Albertam savu atbalstu, lai nepieļautu jaunkristītajās zemēs pārāk lielu laicīgās varas kundzību – katoliskā Baznīca jau sen bija iecerējusi Baltijas zemēs izveidot tikai pāvestam pakļautu **Baznīcas valsti**; bīskapu savstarpējā konkurence saistījās galvenokārt tikai ar savas metropoles – arhibīskapijas interesēm. Tādejādi sāka iezīmēties

53 Ē. Mugerēvičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 406. lpp.

turpmāk aizvien vairāk pieaugošā savstarpējā cīņā starp Baznīcu, Ordeni un Rīgu.

1221. gada vasarā Rīgā ieradās Dānijas karaļa pārstāvis, bruņinieks Gotšalks, lai pārņemtu pilsētas pārvaldi, bet rīdzinieki viņu vienkārši padzina. Ap šo pašu laiku Rīgas pilsoņi mēģināja vienoties ar līvu un latgaļu vadoņiem kopīgai militārai sadarbībai pret dāņiem, kā arī pret ordeni, kas atbalstīja dāņu tīkojumus, un bīskapu Albertu, kura politisko rīcību, nododot Līvzemi (līvu un latgaļu apdzīvotās teritorijas) Dānijas pakļautībā, rīdzinieki neatbalstīja⁵⁴. Šo ieceri gan neizdevās īstenot, jo ordeņbrāļi, uzzinot par gaidāmo sazvērestību, sagūstīja vairākus šajā pasākumā iesaistītos līvu vecākos, tādejādi jau pašā sākumā izjaucot rīdzinieku plānus⁵⁵. Nesaskaņām pašu vācu starpā gandrīz vai būtu bijis bēdīgs rezultāts, jo Tālavas latgaļu zemēs iebruka liels krievu karaspēks Novgorodas kņaza vadībā un, pēc divu nedēļu sirošanas latgaļu ciemos, aplenca Cēsu pili, tomēr ieņemt to nespēja. Krieviem pievienojās arī lietuvji, un iebrucēji, atstājuši Cēsis, ielauzās Turaidas novadā. Ordeņa mestram tikai ar lielām pūlēm izdevās sakopot spēkus un atspiest pretiniekus atpakaļ, un krievi, kopā ar lietuvjiem, postot Imeras un Ugaunijas novadus, atkāpās uz Pleskavu. Pēc ordeņbrāļu uzvaras arī rīdzinieku bruņotās vienības, kopā ar līviem, latgaļiem un igauņiem, iebruka Novgorodas kņazistes teritorijā un to izsiroja, nodarot krieviem, kā arī šajā teritorijā dzīvojošajām Baltijas somu etniskajām grupām – **votiem** un **ingriem**, lielus zaudējumus.

54 Ē. Mugurevičs. Komentāri.// Indiķa hronika. – R., 1993. 410. lpp.

55 Indiķa hronika. XXV: 3. – R., 1993. 273. lpp.

Atsevišķus postošus iebrukumus Novgorodas zemēs 1221.-1222. gada ziemā turpināja veikt gan līvi un latgaļi, gan arī Sakalas un Ugaunijas novada karotāji.

1222. gada pavasarī (pēc dažām ziņām – 1223.gadā) Krievzemes dienvidos pie **Kalkas** upes norisēja apvienotā krievu karaspēka kauja pret austrumu klejotāju tautu – tatāru-mongoļu iebrukumu ievērojamā mongoļu valdnieka Temudžina, kurš vairāk pazīstams ar vārdu **Čingishans**, vadībā. Šajā kaujā, kas ievadīja vēlāko, vairāk kā 200 gadus ilgo Krievzemes pakļautību tatāru-mongoļu valdniekiem (haniem), krievi cieta milzīgus zaudējumus (esot krituši vairāk kā 100 tūkstoši krievu karavīru, to skaitā ap piecdesmit kņazu⁵⁶), tādēļ Rīgā ieradās Smoļenskas, Polockas un dažu citu tuvāko krievu kņazistu (izņemot Novgorodu) sūtņi, lai atjaunotu un nostiprinātu jau agrāk noslēgtos miera līgumus ar vāciem. Kā bīskapam, tā ordenim šis piedāvājums bija ļoti izdevīgs, jo šajā laikā Igaunijā sākās plaša sacelšanās pret vāciem un dāņiem.

Sacelšanos uzsāka vēl līdz šim nepakļautie sāmsalieši, kuru zemē dāņi bija uzcēlušī nocietinātu atbalsta punktu – mūra pili (iespējams – tagadējās Kuresāres pilsētas vietā). Ar igauņu Piejūras novada – Lēnas zemes (**Lēnemā**) Varbolas karavīru, kuri no dāņiem bija apguvuši prasmi izgatavot akmeņu metamās ierīces (petarellas), palīdzību, pils tika ieņemta un nopostīta, tajā esošie dāņi un vāci padzīti. Visos Igaunijas zemju novados sākās uzbrukumi vācu un dāņu nocietinātajām apmetnēm un pilīm, garīdznieki, fogti (tiesneši), ordeņbrāļi un krustneši nogalināti vai

56 Indriķa hronika. XXVI: 1. – R., 1993. 279. lpp.

saņemti gūstā. Igaņu karotāji, kuri no vāciem vai dāņiem bija iemācījušies rīkoties ar tā laika spēcīgākajiem šaujamieročiem – arbaletiem (stopiem), kā arī akmeņu metamajām ierīcēm, palīdzēja šo prasmi apgūt arī citiem, tādejādi vēršot rietumnieku ieročus pret viņiem pašiem. Neatbrīvota palika tikai Rēveles pils, kuras aizstāvji – dāņu un vācu karavīri, visus uzbrukumus atsita. No iebrucējiem atbrīvotajos apvidos iezemieši “attīrījās” no kristības, pat savus mirušos izraka no kristiešu kapsētām un apbedīja pēc senajām paražām. Vissīvāk pret kristietību uzstājās sakalieši, paziņodami, ka, kamēr vien viņu zemē palikšot kaut vai viens gadu vecs zēns, viņi kristietību vairs nepieņemšot⁵⁷. No jauna atsākās igauņu iebrukumi Tālavas, Metsepoles un Turaidas zemēs, uz ko latgaļi un līvi atbildēja ar pretsirojumiem.

Domstarpības starp Baznīcu un Zobenbrāļu ordeni bija pieņēmušas tādus apmērus, ka Rīgas bīskaps sākotnēji atturējās no militāras palīdzības ordeņbrāļiem, un tikai pēc tam, kad Ordenis apsolīja turpmāk nepretendēt uz visām tā iekarotajām teritorijām, bet apmierināties ar sākotnēji noteikto vienu trešdaļu, augstākie garīdznieki aicināja uz cīņu pret igauņiem kā rīdziniekus, tā arī Baznīcas pārvaldīšanā esošo līvu un latgaļu novadu karotājus. Igauņi, savukārt, aicināja palīgā Novgorodas un Pleskavas krievus, bet sākotnēji šie palīgspēki bija samērā nelieli, tādēļ jūtamam atbalstu tie nevarēja sniegt. Apvienotais vācu, līvu un latgaļu karaspēks atguva spēcīgi nocietināto Vilandi, kā arī vairākas citas pilis Igaunijas teritorijā. Šajā laikā Ugaunijā ieradās ap 20 tūkstoš vīru liels krievu karaspēks

57 Indriķa hronika. XXVI: 9. – R., 1993. 287. lpp.

Novgorodas kņaza vadībā. Nometinājis daļu karavīru Tērbatas (Tartu) un Otepē pilīs, kņazs, kopā ar ugaņiem, gribēja doties pret latgaļiem un līviem, bet sāmsaliešu pārstāvji pierunāja viņu vērsties vispirms pret dāņiem Rēvalā. Redzot, ka vāci jau atguvuši Sakalas novadu, pie tam nonāvējuši daudzus krievu karavīrus, kas, ka jau minēts, jau agrāk bija ieradušies igauņiem palīgā, kņazs vispirms vērsa savas dusmas pret sakaliešiem, likdams nopostīt, ko vēl nebija nopostījuši vāci, nogalināt tos sakaliešus, kas vēl bija paglābušies no vācu zobeniem. Pēc tam krievu karaspēks, papildinādamies ar igauņu karotājiem, aplenca dāņu Rēveles pili, bet arī pēc četrus nedēļus ilga aplenkuma nespēja to ieņemt un, neko nepanācis, atgriezās Krievzemē. Tajā pašā laikā nelieli vācu spēki, savukārt, tāpat bez panākumiem bija mēģinājuši ieņemt Tērbatas pili un, pēc apkaimes izlaupīšanas, atgriezās savās mājvietās. Novgorodas kņazs, cerēdams tomēr gūt igauņu zemes savā pakļautībā, nosūtīja uz Tērbatu bijušo Kokneses valdnieku, kņazu **Vetseki** (arī **Vjačko**) ar karadraudzi, apgādājot viņu ar ievērojamiem naudas līdzekļiem un piešķirot virskundzības tiesības ne tikai Tērbatā, bet arī citos igauņu novados, kurus kņazam izdotos pakļaut. Nostiprinājies Tērbatas pilī, Vetseke pakāpeniski sāka postīt igauņu novadus, kuri nevēlējās pakļauties krievu kundzībai.

1223. – 1224. gada ziemā apvienotais vācu, līvu un latgaļu karaspēks iegāja Igaunijas Harju novadā lai palīdzētu dāņiem, un, pēc divu nedēļu ilga aplenkuma, ieņēma Lohu pili. Pēc Lohu krišanas padevās vēl dažas igauņu pilis, un Jervas, kā arī Viruzemes iedzīvotāji lūdza mieru, apsolut pildīt visas vācu garīgās un laicīgās varas prasības. 1224. gada vasaras sākumā

Rīgā no kārtējā Vācijas apmeklējuma atgriezās bīskaps Alberts, kā vienmēr daudzu krustnešu un bruņinieku pavadīts. Igaņu sacelšanās šajā laikā jau bija gandrīz pilnīgi apspiesta un vāciem aktīvi pretojās vienīgi Tērbatas novads, ko līdz šim vēl nebija izdevies pārspēt, jo Tērbatas pils bija viena no visnocietinātākajām Igaunijas pilīm un tās ieņemšanai bija nepieciešami ievērojami militārie spēki un rūpīga sagatavošanās, īpaši tādēļ, ka kņaza Vetsekas rīcībā atradās tāds pats bruņojums kā vāciem. Pirms karagājiena, lai turpmāk vairs nebūtu savstarpēju domstarpību, Zobenbrāļu ordeņa, augstākās garīdzniecības un Rīgas pilsoņu pārstāvji bīskapa Alberta vadībā vienojās par Igaunijas zemju un novadu sadalīšanu. **Jāatzīmē, ka šajā apspriedē tika lemts arī par vācu uzticamo sabiedroto – Tālavas latgaļu zemju sadalīšanu starp Rīgas bīskapu un Ordeni⁵⁸, tādējādi pielīdzinot Tālavu pārējām, iekarotajām teritorijām.**

Sākotnēji uz Tērbatu devās bīskapa sūtņi, lai pierunātu Vetseki atstāt pili, lai novērstu nevajadzīgo asinsizliešanu. Kņazs tomēr paļāvās gan uz nocietinājumu stiprumu, gan arī uz Novgorodas karaspēka palīdzību, tādēļ izlīgumu nepieņēma. 1224. gada augustā visi vācu un to sabiedroto spēki uzsāka Tērbatas aplenkšanu, iepriekš vēlreiz piedāvājot kņazam iespēju padoties, tādējādi saglabājot savu un karavīru brīvību un dzīvību. Vetseke arī tagad no vācu piedāvājuma atteicās. Pēc daudzu dienu nīknām cīņām, kurās abas puses cieta ievērojamus zaudējumus, pils aizstāvju pretestība tika salauzta, nocietinājumi ieņemti un

58 Ē. Mugurevičs. Komentāri.// Indriķa hronika. – R., 1993. 413. lpp.

vēl dzīvi palikušie krievi un igauņi, kā arī pats Vetseke, nogalināti (hronists lēš, ka nogalināto skaits sasniedzis ap tūkstoti cilvēku⁵⁹). Novgorodas karaspēks, kas bija devies palīgā Vetsekem, šajā laikā ieradās Pleskavā, bet, uzzinot par vācu uzvaru, atgriezās savā zemē.

Pēc igauņu brīvība cīņu apspiešanas un Tērbatas krišanas, kas izjauca Novgorodas plānus par virskundzību Igaunijā, sākās jauna iekaroto zemju pārdalīšana starp Ordeni un Baznīcu. Alberta brālis, bīskaps Hermanis devās uz Ugauniju un uzsāka Otepē mūra pils celtniecību, kā arī izlēņoja plašus novadus savam brālim Teodoriham, svainim Engelbertam, kā arī bruņiniekiem Johannesam no Dolenes un Helmoldam no Līneburgas. Tērbatā Hermanis iedibināja bīskapa katedrāli, ieceļot savu brāli Rotmaru par prāvestu, - tādējādi iekarotajās teritorijās samērā ievērojama garīgā un laicīgā vara nonāca bīskapa Alberta ģimenes rokās. Zobenbrāļi, savukārt, sāka nostiprināties Sakalā. Tajā pašā laikā turpinājās domstarpības starp vāciem un dāņiem, kas nereti izvērsās militāros konfliktos, tādēļ bīskaps Alberts bija vērsies pie pāvesta **Honorija III** ar lūgumu izšķirt šos nebeidzamos strīdus. Šajā sakarībā 1225. gada pavasarī Rīgā ieradās pāvesta **legāts** (īpašu uzdevumu sūtņis), Modēnas (Itālijā) bīskaps **Vilhelms** (Guillielmum, latviešu vēstures literatūrā pazīstamas arī kā Viļums) ar plašām pilnvarām rīkoties pāvesta vārdā. Kā jau iepriekš minēts, pāvests bija iecerējis jaunkristītajās Baltijas zemēs nodibināt **Baznīcas valsti**, kas būtu atkarīga tikai no pāvesta, tādēļ Modenas Vilhelms, apmeklējams visus līvu,

59 Indriķa hronika. XXVIII: 6. – R., 1993. 305. lpp.

latgaļu un igauņu novadus, pastāvīgi aizrādīja bruņiniekiem, ordeņbrāļiem un garīdzniekiem, lai tie izturētos pret pakļautajām tautām cilvēcīgi, neuzliktu tiem pārmērīgas kļaušas un nodevas, kas varētu novest pie jauniem nemieriem, bet pacietīgi, lēnprātīgi pievērstu līdzšinējos “pagānus” kristīgajai mācībai. Šeit gan jāpiebilst, ka tās bija vienkārši naivas prasības – vairumam krustnešu, kā arī bruņinieku un pat priesteru, kristīgā žēlsirdība bija svešs jēdziens. Pāvesta legāts centās arī samierināt vācus ar dāņiem, tomēr, kad viņš bija jau atgriezies Rīgā, bruņinieks **Johanness no Dolenas** ar Otepē novada karotājiem iebruka **Viru zemē** un dāņus no turienes padzina. To uzzinājis, Vilhelms, piedraudot ar izslēgšanu no baznīcas, piespieda bruņinieku šo zemi atstāt, nododot to **Baznīcas pārvaldīšanā**. To pašu bija spiesti darīt arī dāņi, “dāvinot” Baznīcai ne tikai **Viru**, bet arī citus strīdīgos igauņu novadus – **Jervu, Harju un Piejūru (Lēnemā)**⁶⁰, paturot savā valdījumā tikai Revalu, tomēr, pēc turpmākām pārrunām, legāts atstāja dāņiem arī Harju zemi. Tādejādi Igaunijas teritorijā izveidojās trīs dažādas administratīvi politiskas varas: Sakalu pārvaldīja Zobenbrāļu ordenis, Lēnas, Jervu, Viru un Ugaunijas zemes – bīskapi, bet Revala un Harju zeme palika Dānijas karaļa īpašumā (Šīs teritorijas 1229. vai 1230. gadā ordeņbrāļi no jauna atņēma dāņiem un tikai 1238. gadā, pakļaujoties pāvesta prasībām, atdeva atpakaļ Dānijai⁶¹, kura tās 1346. gadā pārdeva Zobenbrāļu ordeņa pēctecim – Livonijas ordenim⁶²). “Nekristīti” bija palikuši vairs tikai

60 Indriķa hronika. XXIX: 6. – R., 1993. 317. lpp.

61 A. Balodis. Latvijas un latviešu tautas vēsture. – R., 1991. 33. – 36. lpp.

62 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā XIII – XIV gs. – R., 1991. 23. lpp.

sāmsalieši, tādēļ vāci, sakopojusi savus un sev pakļautos iezemiešu spēkus, Modenas Vilhelma vietnieka, vicelegāta **Joannesa** (arī Džovanni [Giovanni]) vadībā⁶³, 1227. gada janvāra beigās devās pa aizsalušo jūru uz Sāmsalu. Pēc sīvām cīņām vispirms tika ieņemta Muhu pils (tā atradusies Muhu salā, Linnuzes pilskalnā), pēc tam – Sāmsalas spēcīgākais nocietinājums Valjala (tagad pilsēta Sāmsalā). Tāpat kā citās iekarotajās teritorijās, arī Sāmsalā priesteri veica masveidīgu kristīšanu un jaunā draudze tika pievienota Lēnas bīskapijai. Ar pēdējo neatkarīgo igauņu pakļaušanu svešzemnieku varai, Igaunijas zemju iekarošana bija beigusies, bet tajā pašā laikā turpinājās cīņa starp Baznīcu un Zobenbrāļu ordeni par ietekmi iekarotajās teritorijās, kurā Ordenis ņēma virsroku, ieņemdamas bīskapu pārziņā esošos novadus⁶⁴.

Modenas Vilhelms pāvesta vārdā bija pasludinājis Rīgas bīskapiju par **metropoliju** ar pārraudzības tiesībām pār pārējām jaunizveidotajām bīskapijām⁶⁵, tādejādi bīskapa Alberta varā nonāca plašas teritorijas, kuras pārvaldīja vairāki bīskapi, militārā ziņā balstīdamies uz saviem vasaļiem – bruņiniekiem. Arī Zobenbrāļu ordenim piešķirtās zemes, vismaz garīgās aprūpes ziņā, bija pakļautas Albertam, tomēr pāvests vilcinājās piešķirt viņam arhibīskapa (virsbīskapa) titulu (šķiet, ka pāvestam tajā laikā bija neizdevīgi piešķirt Rīgas bīskapam tik plašas pilnvaras), tādēļ bīskaps Alberts, lai tomēr juridiski būtu tiesīgs

63 Ē. Mugurēvičs. Komentāti.// Indriķa hronika. – R., 1993. 415. lpp..

64 E. Dunsdorfs. Latvijas vēsture. Skolai un pašmācībai. – Linkolna, 1980. 96. lpp.

65 H. Trūps. Katoļu Baznīcas vēsture. – R., 1992. 162. lpp.

šīs teritorijas pārvaldīt, bija vērsies pie Svētās Romas impērijas ķeizara **Heinriha** (Indriķa) VII, kurš 1225. gadā atzina visas Rīgas bīskapa pārraudzībā esošās zemes par **impērijas teritoriju** un bīskapu – par impērijas **fīrstu** (no vācu valodas Fürst – tieši no centrālās varas atkarīgs lielākas teritorijas valdnieks), piešķirot viņam tās pašas valdnieka tiesības kā pārējiem impērijas fīrstiem⁶⁶, savukārt pāvests Honorijs III pasludināja, ka ņem jaun kristīto zemes savā aizsardzībā, atbrīvojot tās no Impērijas virsvaras⁶⁷ (šeit uzskatāmi izpaudās pastāvīgā pāvestu un laicīgo valdnieku cīņa par virskundzības tiesībām). Jāpiebilst, ka ne tolaik, ne vēlāk Livonija nekad reāli nebija bijusi Vācijas teritoriālā sastāvdaļa, tāpat arī vācu imperatoram Baltijas zemēs nebija nekāda vara, - visus svarīgākos politiskos un administratīvos jautājumus risināja pāvests.

1229. gadā, pēc trīsdesmit gadu ilgas, nerimtīgas darbošanās tagadējās Latvijas un Igaunijas teritorijā katoļu Baznīcas, vācu tirgotāju un bruņniecības interesēs, bīskaps Alberts, viens no sava laika spējīgākajiem garīdzniekiem, politiķiem un valstsvīriem, nomira. Var dažādi vērtēt viņa darbību, tikai jāņem vērā, ka, **būdam sava laikmeta cilvēks, viņš rīkojās tā, kā prasīja tā laikmeta kristīgā Baznīca, tā laikmeta morāle un tikumi.** Tiesa, ka bīskapa Alberta darbība veicināja Latvijas teritorijas iedzīvotāju pakļaušanu svešzemnieku virskundzībai, uz daudziem gadsimtiem aizkavēja dabisko vienotas tautas un valsts veidošanās procesu, un viņu nebūt nevar uzskatīt par latviešu,

66 Indriķis Šterns. Latvijas vēsture 1290 – 1500. – R., 1997. 17. lpp.

67 H. Trūps. Katoļu Baznīcas vēsture. – R., 1992. 162. lpp.

līvu un igauņu tautu labvēli, tomēr jāņem vērā, ka, līdz ar šo pakļautību, **mūsu sentēvu kultūra laika gaitā cieši sasaistījās ar Rietumeiropas zemju kultūru** un tajā pašā laikā, gan tikai pateicoties dažādiem blakus apstākļiem, kas novērsa no Baltijas tautām rietumslāvu un senprūšu likteni – to zemju kolonizāciju un tai sekojošo iezemiešu asimilāciju, pārvācošanu, saglabājās baltu un Baltijas somu valodas un raksturīgākās kultūras iezīmes.

6. Kuršu padošanās. Prūšu iznīcināšana un Rietumbaltu zemju kolonizācija.

Pēc kuršu neveiksmīgā uzbrukuma Rīgai 1210. gadā, kuršu un vācu savstarpējās attiecības bija samērā neitrālas, toties, sākot ar 1219. gadu, izbeidzās līdzšinējā Tērvetes zemgaļu valdnieka Viestarta sadarbība ar bīskapu Albertu un Zobenbrāļu ordeni, un līdzšinējais vācu sabiedrotais kļuva par vienu no spēcīgākajiem to pretiniekiem. 1228. gada vasarā Viestarts vienojās ar dažiem Ziemeļkursas valdniekiem par militāru sadarbību un apvienotais zemgaļu-kuršu karaspēks uzbruka spēcīgi nocietinātajam Daugavgrīvas klosterim, kas kontrolēja Daugavas ūdensceļu. Cietoksnis tika sagrauts, tā aizstāvji un klosterā iemītnieki – mūki nonāvēti, tomēr turpmākais karagājiena plāns – uzbrukums Rīgai netika īstenots. Atriebjoties par Daugavgrīvas nopostīšanu, vācu spēki izsiroja zemgaļu novadus, bet 1229. gada beigās iebruka kuršu Vanemas dienvidaustrumos (Abavas upes vidusteces baseinā, Kandavas – Matkules – Sabiles – Usmas ezera apvidos⁶⁸). 1230. gada sākumā deviņi šīs zemes pilsnovadu jeb,

68 Latvijas vēstures atlants. – R., 1998. 14. lpp.

kā dokumentos minēts - kiligundu (igauņu valodā kihl – ķīla, kond – kopība; administratīva vienība, no kuras iekarotāji pieprasīja ķīlniekus) valdnieki noslēdza ar Zobenbrāļu ordeni, Rīgas Domkapitulu (bīskapijas augstāko garīdznieku padomi) un Rīgas pilsētu **pakļaušanās līgumu**⁶⁹. Dokumentā minēti šādi novadi: Rende [Renda], Walegalle [Valgale], Pidewale [Pedvāle], Matecule [Matkule], Wane [Vāne], Pure [Pūre], Ugesse [Ugāle ?], Candowe [Kandava], Anses [Ance ?].

Pēc bīskapa Alberta nāves Baznīcas vadībā sākās strīds par to, kas kļūs par viņa pēcteci. Rīgas domkapituls pamatojoties uz metropolijas tiesībām ievēlēt bīskapus, izraudzījās šim amatam Magdeburgas domkunkungu (domkapitula locekli) **Nikolaju**, savukārt Brēmenes arhibīskaps, balstīdamies uz senākajām tiesībām, par Rīgas bīskapu iecēla kanoniķi (kapitula locekli) **Albertu Zauerbēru** (Sauerbeer, arī Suerbeer). Šo strīdu izšķirt pāvests Gregorija IX uzdeva savam legātam Otto, nosūtot to uz Vāciju un Dāniju, savukārt Otto, visu strīdīgo jautājumu risināšanai uz vietas, izraudzījās par vicelegātu **Alnas** klostera (tagadējā Beļģijā, Lježas provincē⁷⁰) mūku **Balduīnu**, piešķirot viņam samērā plašas pilnvaras rīkoties pēc saviem ieskatiem ne tikai attiecībā uz jaunā Rīgas bīskapa izvēli, bet arī visos citos gadījumos, kur būtu jāaizstāv katoļu Baznīcas intereses, īpaši pievēršoties Zobenbrāļu ordeņa sagrābto teritoriju atgūšanai un iespējamajai Baznīcas valdījumu paplašināšanai.

69 S. Rusmanis, I.Vīks. Kurzeme. – R., 1993. 154. lpp.

70 Enciklopēdija “Rīga”. – R., 1988. 153. lpp.

1230. gada vasarā Alnas Balduīns ieradās Rīgā, bet jau pirms tam, pamatojoties uz viņa ieteikumu, pāvesta legāts Otto iecēla par Rīgas bīskapu **Nikolaju no Magdeburgas**, kurš gan ieradās savā diacēzē tikai 1231. gadā, pēc tam, kad viņu šajā amatā apstiprināja pāvests. Vēlāk tomēr izrādījās, ka šī izvēle Baznīcai nav bijusi īpaši veiksmīga: pāvesta Gregorija IX un Svētās Romas Impērijas ķeizara Fridriha II savstarpējā cīņā par varu, bīskaps Nikolajs un Zobenbrāļu ordenis nostājās ķeizara pusē (jāpiebilst, ka 1232. gadā Zobenbrāļu ordenis, kuram kā garīgai institūcijai **nebija tiesību** pakļauties kādai laicīgai varai, nodeva tā varā esošās teritorijas Saksijas hercogam, saņemot tās atpakaļ kā lēņa valdījumu, bez tam vēl ordenis saņēma no Fridriha II īpašu “aizsardzības grāmatu”⁷¹; šāda patvaļīga Ordeņa rīcība, protams, nesaskanēja ar pāvesta interesēm).

Balduīns pilnībā atbalstīja ideju par tādas Baznīcas valsts izveidošanu Baltijas zemēs, kas būtu neatkarīga no jebkura laicīgā valdnieka un pakļauta tikai un vienīgi pāvestam, pie tam šīs valsts administratīvo pārvaldi veidotu paši iezemieši, kuri gādātu arī par zemes aizsardzību, tādēļ viņš īpašu vērību piegriezta iepriekš noslēgtajam kuršu padošanās līgumam, kura nosacījumi bija neatbilstoši pāvesta iecerēm. Balstoties uz savām pilnvarām, Alnas Balduīns uzsāka sarunas ar ietekmīgāko kuršu valdnieku **Lamekinu** (dokumentos titulēts par karali – Lammechinus Rex), kas pārvaldīja Rietumkursas zemju **Bandavas, Ventavas** un **Piemares** konfederāciju. Lamekins, iespējams, saprata, ka Balduīna piedāvātais līgums Kursai šajā

71 E. Dunsdorfš. Latvijas vēsture. Skolai un pašmācībai. – Linkolna, 1980. 97. lpp.

laikā ir visizdevīgākais, īpaši tādēļ, ka viņš redzēja igauņu pretestības traģisko iznākumu, tāpat arī izvērtēja kuršu neveiksmes līdzšinējās cīņās pret vāciem. Kā lēmumu ietekmējoši faktori varētu būt arī tādi, piemēram, ka iespējamo sabiedroto – zemgaļu spēkus saistīja Ordeņa iebrukumi Zemgales novados, savukārt kuršiem pašiem samērā bieži vajadzēja cīnīties ar lietuvju sirotājiem. Vēl jāņem vērā, ka šajā laikā citi vācu militārie spēki – **Vācu ordenis** bija sācis senprūšu zemju iekarošanu un, ja tas gūtu ātrus panākumus, kurši tiktu samalti kā starp diviem dzirnakmeņiem (jāpiebilst, ka 1231. gadā Zobenbrāļu ordeņa mestrs Folkvins sāka sarunas ar Vācu ordeņa virsmestru Hermani no Zalcas par iespējām abas militārās organizācijas apvienot, tomēr virsmestrs pret šādu ieceru izturējās samērā noraidoši ⁷²). Šādu apsvērumu, kā arī Alnas Balduina diplomātiskās prasmes rezultātā 1230. gada 28. decembrī tika noslēgts **konversijas līgums** (latīņu valodā *conversio* – pārmaiņa; pāreja no vienas reliģijas citā) starp pāvestu, ko pārstāvēja Alnas Balduins, un Lamekinu un Rietumkursas novadu valdniekiem un lielāko ciemu vecākajiem, kas piedalījās līguma slēgšanā. Dokumentā minēta Tharogale [Tārgale], Osua [Usma, varbūt arī Āze pie Ugāles ?], Langis [Landze], Venelis [?], Normis [Nurme, tagad Lauciena], Kiemala [Ķimele], Pygawas [iespējams, ka Pingāļi – sena apdzīvota vieta pie Puzes, tagad tai vietā atrodas Purmaļu viduslaiku kapsēta⁷³] Sarnitus [Sārnate], Riwa [Rīva], Sacze [Saka], Edulia [Ēdole], Aliswange [Alšvanga

72 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 10. lpp.

73 S. Rusmanis, I. Vīks. Kurzeme. – R., 1993. 93. lpp. 10; 23.

= Alsunga], Arduš [?], Alostanotachos [?], kā arī piebilde “ [..] no citām kiligundām un ciemiem, kas atrodas Ventas abās pusēs”⁷⁴. Līguma noteikumi paredzēja, ka kurši **labprātīgi pieņems kristīgo ticību** un nodos “savas zemes, sevi un savus ķīlniekus [..] pāvesta kunga rokās”⁷⁵, līdz ar to **nepakļaujoties nevienai citai, kā tikai pāvesta un viņa izraudzītā bīskapa varai**, pieņemt savās zemēs garīdzniekus, maksāt tikai Baznīcas noteiktās nodevas un piedalīties kristīgo karagājienos pret “pagāniem”. Lai pilnīgi noregulētu kuršu tiesisko stāvokli, tiem divu turpmāko gadu laikā bija jānosūta savi pārstāvji pie pāvesta, bet līdz tam jādzīvo saskaņā ar Alnas Balduina norādījumiem. Par šo nosacījumu ievērošanu kuršiem tika solīta “**mūžīga brīvība**”, tas ir – tiesības saglabāt savu administratīvo, tiesisko un saimniecisko sistēmu. Dažas nedēļas vēlāk, 1231. gada 17. janvārī⁷⁶, Balduins līdzīgu līgumu noslēdza arī ar **Vanemas** novadiem Talse [Talsi], Arowelle {Ārlava], Pope [Pope], kā arī ar tiem, kuriem jau bija iepriekš minētais līgums ar Ordeni un Rīgu, tas ir – Walegalle [Valgale], Matichule [Matkule], Wane [Vāne], Pyrre [Pūre], Ugenese [Ugāle ?], Ca(n)dowe [Kandava] un Anzes [Ance], līdz ar to atceļot iepriekšējo, padošanās līgumu (kā redzams, šajā dokumentā atsevišķu vietvārdu rakstība nedaudz atšķiras no iepriekšējā⁷⁷; vispār jāpiezīmē, ka nav zināms, kā šajos un

74 G. Kurlovičs, A. Tomašūns. Latvijas vēsture vidusskolai I. – R., 1999. 80. lpp.
(Pārpublicēts no A. Švābe. Straumes un avoti 1. – R., 1938. 68.- 69. lpp.)

75 Turpat.

76 E. Dunsdorfs. Latvijas vēsture. Skolai un pašmācībai. – Linkolna, 1980. 97. lpp.

77 S. Rusmanis, I. Vīks. Kurzeme. – R., 1993. 9. lpp.

līdzīgos dokumentos minētie vietvārdi un citi jēdzieni tolaik izrunāti vietējās valodās, jo visus pierakstus veica svešzemnieki). Pirms atgriešanās jaunais pāvesta legāts paredzēdams Ordeņa pretestību, vispirms apceļoja vācu zemes, vākdams naudu un karaspēku savu ieceru īstenošanai, kā arī personiskajai drošībai, un tikai 1233. gada vasarā ieradās Rīgā. Rīgas, kā arī Igaunijas zemju garīdzniecība, pakļāvās pāvesta gribai, toties Rīgas pilsēta, un, it īpaši, Zobenbrāļu ordenis, kas legāta darbībā saskatīja savas ietekmes un nozīmes samazināšanu, neslēpa savu naidīgumu. Konflikts savu augstāko izpausmi sasniedza laikā, kad Balduins, ieradies Rēvelē, pieprasīja, lai Ordenis atstāj visus Ziemeļigaunijas apgabalus, ko tas bija atņēmis dāņiem. Izraisījās bruņota sadursme, kurā legāta karaspēks cieta sakāvi, savukārt Balduins, sasaucis sinodi (bīskapu sapulci), izsludināja pār Ordeni Baznīcas lāstus⁷⁸ un ekskomunicēja (latīņu valodā *excommunicare* – izslēgšana no Baznīcas) ordeņbrāļus⁷⁹, kas, savukārt, izsauca jaunus militārus konfliktus, un legāts bija spiests meklēt patvērumu Vācijā. Neraugoties uz to, ka Balduins bija rīkojies pilnīgā saskaņā ar Pirms atgriešanās jaunais pāvesta legāts paredzēdams Ordeņa pretestību, vispirms apceļoja vācu zemes, vākdams naudu un karaspēku savu ieceru īstenošanai, kā arī personiskajai drošībai, un tikai 1233. gada vasarā ieradās Rīgā. Rīgas, kā arī Igaunijas zemju garīdzniecība, pakļāvās pāvesta gribai, toties Rīgas pilsēta, un, it īpaši, Zobenbrāļu ordenis, kas legāta darbībā saskatīja savas ietekmes un nozīmes

78 Turpat, 98. lpp.

79 H. Trūps. Katoļu Baznīcas vēsture. – R., 1992. 163. lpp.

samazināšanu, neslēpa savu naidīgumu. Konflikts savu augstāko izpausmi sasniedza laikā, kad Balduins, ieradies Rēvelē, pieprasīja, lai Ordenis atstāj visus Ziemeļigaunijas apgabalus, ko tas bija atņēmis dāņiem. Izraisījās bruņota sadursme, kurā legāta karaspēks cieta sakāvi, savukārt Balduins, sasaucis sinodi (bīskapu sapulci), izsludināja pār Ordeni Baznīcas lāstus⁸⁰ un ekskomunicēja (latīņu valodā *excommunicare* – izslēgšana no Baznīcas) ordenbrāļus⁸¹, kas, savukārt, izsauca jaunus militārus konfliktus, un legāts bija spiests meklēt patvērumu Vācijā. Neraugoties uz to, ka Balduins bija rīkojies pilnīgā saskaņā ar pāvesta plāniem, Gregors IX atcēla viņu no visiem amatiem un par savu legātu atkārtoti iecēla bīskapu **Vilhelmu** (viņš šajā laikā bija pārcelts no Modenas uz Sabīnas (Itālijā) bīskapiju, tādēļ vēstures literatūrā dažkārt minētais **Sabīnas Vilhelms** un **Modenas Vilhelms** ir viena un tā pati persona), kurš savā darbībā prata būt elastīgāks, pieņemot kompromisa (latīņu valodā *compromissum* – izlīgums starp cilvēkiem ar atšķirīgiem uzskatiem, kas panākts, abām pusēm savstarpēji piekāpjoties) lēmumus. Vienlaicīgi pāvests 1234. gadā uzsāka plašu izmeklēšanu, kuras gaitā tika noklaušinātas visas konfliktā iesaistītās puses. Sarunu gaitā Gregors IX pārliecinājās, ka Zobenbrāļu ordenis, kura rīcībā bija ievērojams militārais spēks, Ziemeļigauniju neatstās, savukārt Dānijai šīs teritorijas, īpaši Rēveles pilsētas, atgūšana bija ļoti nozīmīga. Ņemot vērā, ka dāņu karalis Valdemārs II bija pāvesta aktīvākais sabiedrotais

80 Turpat, 98. lpp.

81 H. Trūps. Katoļu Baznīcas vēsture. – R., 1992. 163. lpp.

cīņā pret vācu ķeizaru Fridrihu II, **Gregors IX nolēma upurēt Kursu: Alnas Balduina līgumi ar kuršiem nestājās spēkā, un zobenbrāļi ieguva šajās zemēs rīcības brīvību**⁸², bet par to viņiem Ziemeļigaunija tomēr bija jāatdod dāņiem (kā jau iepriekš minēts, Dānija šo reģionu atguva 1238. gadā). Zobenbrāļu ordenis sāka rīkoties Kursā kā iekarotā zemē – veidoja savus pārvaldes orgānus, sāka izlēnot bruņiniekiem brīvo kuršu zemes, uzlikt iedzīvotājiem dažādas nodevas un klaušas. Kuršu valdnieki, vecākie un citi ietekmīgākie labieši pagaidām gan vēl saglabāja ievērojamu daļu savu līdzšinējo privilēģiju, tomēr Ordeņa virskundzība tiem bija nepieņemama, galvenokārt ordeņbrāļu varmācības un patvaļīgās rīcības dēļ, tādēļ viņi tikai gaidīja izdevīgu brīdi, lai no šīs virskundzības atbrīvotos (jāpiebilst, ka zobenbrāļiem daudzo, kristīgā ordeņa locekļiem nepieļaujamo pārkāpumu dēļ šajā laikā bija tik slikta slava, ka tas bija viens no iemesliem, kādēļ Vācu ordeņa virsmestrs nevēlējās abu Ordeņu apvienošanu⁸³, ko, kā jau minēts, 1231. gadā ierosināja zobenbrāļu mestrs Folkvins; arī Alnas Balduins savā ziņojumā pāvestam bija norādījis, ka “Ordenī salasījušies tirgotāji, kas aizbēguši no Vācijas pēc pastrādātajiem noziegumiem”⁸⁴). Šāda izdevība arī drīz vien radās.

1236.gadā Rīgā ieradās liels skaits krustnešu un bruņinieku, kas vēlējās pēc iespējas ātrāk izmēģināt kara laimi. Pēdējos gados bija pastiprinājušies lietuvju sirojumi latgaļu, līvu un igauņu

82 A. Balodis. Latvijas un latviešu tautas vēsture. – R., 1991. 36. lpp.

83 V. Klišāns. Vācu Ordenis Livonijā. – R., 1991. 10. lpp.

84 E. Dunsdorfs. Latvijas vēsture. Skolai un pašmācībai. – Linkolna, 1980. 97. lpp.

zemēs. Atbildot uz šiem sirojumiem, zobenbrāļu karaspēks bieži vien rīkoja atbildes iebrukumus lietuvju novados, no kuriem pēdējā, kas norisinājās iepriekšējā gadā, vācu spēki guva ievērojamu uzvaru un lielu kara laupījumu. Pamatojoties uz šiem panākumiem, jaunatbraucēji centās pierunāt Ordeņa mestru Folkvinu nekavējoties rīkot pret lietuvjiem jaunu, daudz plašāku karagājieni, kura rezultātā, iespējams, vācu spēki varētu pat izveidot tiešu saskarsmi ar prūšu zemēs karojošo Vācu ordeni. Kaut arī Folkvins, būdams pieredzējis karotājs, saprata, ka vasaras periods nav piemērots smagi bruņotajām krustnešu vienībām militārai darbībai purvainos un mežainos apvidos (tieši šī iemesla dēļ gandrīz visi lielākie karagājieni norisēja ziemā, kad purvi, upes un ezeri bija aizsaluši), viņš, kaut arī nelabprāt, pakļāvās bruņinieku prasībām. 1236. gada vasaras otrajā pusē spēcīgs karaspēks, kurā bez zobenbrāļiem un krustnešiem bija iekļauti arī līvi, latgaļi, igauņi un kurši, (pēc dažām ziņām arī Pleskavas krievi⁸⁵), iebruka lietuvju Žemaitijas novadā un, nesastopot tikpat kā nekādu pretestību, izsiroja plašus novadus, gūstot ievērojamu karalaupījumu. Lietuvju nepretošanās izrādījās tikai kara viltība: kamēr vācu karaspēks bija aizrāvis ar laupīšanu, to vadoņi sapulcināja karotājus no visiem novadiem un apmetās slēpņos **Saules** apkaimē (tagadējie **Šauļi** Lietuvā, pēc dažiem uzskatiem – Vecsaule Bauskas rajonā), kur viņiem piebiedrojās arī **zemgaļi**. Kad vāci ar saviem sabiedrotajiem, vedot līdzī neskaitāmus vezumus ar laupījumu, devās atceļā uz Rīgu, lietuvju-zemgaļu spēki tiem aizšķērsoja ceļu. Cīņa, kas

85 A. Balodis. Latvijas un latviešu tautas vēsture. – R., 1991. 36. lpp.

vēsturē pazīstama kā **Saules kauja**, norisēja **1236. gada 22. septembrī**, un Zobenbrāļu ordenim tā kļuva liktenīga. Vācu karapulks bija spiests cīnīties lietuvju izraudzītajā vietā, - staignā, purvainā upes ielejā. Kaut arī mestrs ieteica bruņiniekiem atstāt zirgus un cīnīties kājnieku rindās, viņi, uzskatīdami to par apkaunojumu, padomu nepieņēma⁸⁶, tādejādi paši nolēmdami sevi nāvei: mitrajā zemē bruņinieku zirgiem iestīga kājas, līdz ar to galvenais triecienspēks – smagā kavalērija (jātnieku vienības) – kļuva kaujas nespējīgs. Šajā cīņā krita mestrs Folkvins un gandrīz visi bruņinieki, to skaitā 48 ordeņbrāļi, vairāki garīdznieki, starp tiem - nesen kā ieceltais Kursas bīskaps Engelberts⁸⁷, kā arī lielākā daļa krustnešu un iezemiešu karavīru (tā laika Pleskavas hronikā minēts, ka izglābusies tikai desmitā daļa no vācu karaspēka⁸⁸). Ņemot vērā, ka Ordenī nebija vairāk par 120 – 180 brāļu-bruņinieku, var rēķināt, ka bojā bija gājusi vismaz trešā daļa galvenā militārā spēka, un šādu zaudējumu nebija iespējams īsā laikā atjaunot⁸⁹. Saules kaujas rezultāts varēja kļūt liktenīgs visiem līdzšinējiem katoļu Baznīcas panākumiem Baltijā, - to pierādīja notikumi Kursā: izmantojot Zobenbrāļu ordeņa sagrāvi, vācu varai pakļautie kurši atmeta kristietību, atteicās maksāt vāciem nodevas un padzina tos no savas zemes, tādejādi atgūstot zaudēto neatkarību, gan tikai uz neilgu laiku. Lai glābtu radušos stāvokli, pāvests Gregors IX ,

86 Atskaņu hronika. – R., 1936. 49. lpp.

87 Zemgaliešu simtgadu cīņas par patstāvību. – R., 1915. 46. lpp.

88 Turpat.

89 K. Milicers. Bruņinieki Vācu ordeņa Livonijas atzarā.// Latvijas Vēstures institūta žurnāls, 3. 1994. 48. lpp.

ievērojot Rīgas un Tērbatas bīskapu lūgumu pēc palīdzības, uzdeva Vācu ordenim, kas, kā jau minēts, darbojās prūšu zemēs, apvienoties ar Zobenbrāļu ordeņa atliekām. Virsmestrs Hermanis no Zalcas bija spiests paklausīt pāvestam, un 1237. gada 12. maijā Viterbo pilsētā (Itālijā) Gregors IX svinīgā ceremonijā, kurā piedalījās virsmestrs un divi zobenbrāļu bruņinieki, pasludināja **Zobenbrāļu ordeņa inkorporāciju (iekļaušanu) Vācu ordeņa sastāvā** (ceremonijas gaitā abiem zobenbrāļiem vajadzēja noņemt savus baltos apmetņus ar sarkano krustu un zobenu un uzvilkt Vācu ordeņa balto apmetni ar melnu krustu)⁹⁰. Ņemot vērā, ka starp abām šiem militārajām grupām atradās vēl nepakļautās “pagānu” zemes, līdz ar to nebija iespējama tieša visa apvienotā ordeņa vadība, tai daļai, kas atradās tagadējā Latvijas un Igaunijas teritorijā, tika piešķirta samērā plaša autonomija (patstāvība) un šo Vācu ordeņa atzaru sāka dēvēt par **Livonijas ordeni** (var uzskatīt, ka ar šo aktu jēdzienu “**Livonija**” sāka attiecināt uz visu Latvijas un Igaunijas teritoriju, - līdz tam to attiecināja tikai uz līvu un, nosacīti, arī latgaļu zemēm). Par Livonijas ordeņa mestru iecēla **Hermani Balku**, nododot viņa rīcībā arī 54 brāļus-bruņiniekus⁹¹, kam vajadzēja stāties Saules kaujā kritušo zobenbrāļu vietā.

Saules kaujas iznākums lika katoļu Baznīcai un vācu militārajiem spēkiem uz laiku atlikt nodomu salauzt lietuvju pretestību, lai apvienotu savā varā visu Baltijas reģionu, īpaši tādēļ, ka Vācu ordenim nācās nemitīgi izcīnīt smagas kaujas ar

90 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 10.- 11. lpp

91 Atskaņu hronika. – R., 1936. 51. lpp.

prūšiem. Šajā sakarībā Baznīcas un Livonijas ordeņa vadība pagaidām neuzsāka plašāka mēroga darbību Kursā, bet vispirms centās nostiprināt jau gūtos panākumus, kā arī tālāk paplašināt iekarotos apgabalus ziemeļaustrumu un austrumu virzienā, tas ir – Krievzemes teritorijā. Mestrs Hermanis Balke, saskaņā ar iepriekš minēto 1234. gada pāvesta lēmumu, nokārtoja Ordeņa attiecības ar Dāniju, nodot Dānijas karalim Ziemeļigauniju. 1240. gadā Ordeņa spēki ieņēma krievu **Izborskas** cietoksni (tagad Starijizborskas ciems netālu no Pleskavas), bet pēc tam arī **Pleskavas** pilsētu. Jāatzīmē, ka Pleskavas ieņemšanā lielu palīdzību vāciem snieguši paši pleskavieši, atverot uzbrucējiem pilsētas vārtus⁹², tādējādi pasargot pilsētu no nopostīšanas (jāpiebilst, ka Pleskavas, kā arī Novgorodas tirgotāji bija ieinteresēti uzturēt ar vāciem labas attiecības, lai varētu sekmīgāk un drošāk veikt savus tirdznieciskos darījumus). Ieņemtajās pilsētās par pārvaldniekiem – fogtiem iecēla divus brāļus – bruņiniekus, kuru rīcībā atstāja nelielas bruņotas vienības, kurās ietilpa galvenokārt igauņu karavīri, tādēļ krieviem, kņaza **Aleksandra Ņevska** (šo pavārdu kņazs Aleksandrs ieguva 1240. gadā pēc uzvaras pār zviedriem pie Ņevas upes) vadībā, jau 1241. gada beigās samērā viegli izdevās zaudēto atgūt. 1242. gada sākumā Aleksandrs Ņevskis, sapulcinājis karaspēku ne tikai no Novgorodas, bet arī no citām Krievzemes kņazistēm, iebruka Igaunijas teritorijā. Livonijas ordeņa galvenie spēki šajā laikā cīnījās ar **kuršiem**, tādēļ krieviem pretī varēja stāties salīdzinoši neliels Ordeņa karaspēks, ko papildināja dāņu un krustnešu

92 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 25. lpp.

vienības, kā arī Tērbatas bīskapa vadītie karavīri, pārsvarā igauņi. Izšķirošā kauja norisēja **1242. gada 5. aprīlī** uz Peipusa ezera, ko tajā laikā vēl klāja ledus (tādēļ šī militārā sadursme vēstures literatūrā bieži tiek dēvēta par “**Ledus kauju**”). Krievu karaspēkam bija ievērojams skaitliskais pārsvars, pie tam ledus sega, kas klāja ezeru, bija kļuvusi jau neizturīga un vietām zem smagi bruņoto bruņinieku svara ielūza, tādēļ vācu spēki guva smagu sakāvi. Jāatzīmē, ka par vācu un krievu karaspēka lielumu un bojā gājušo bruņinieku skaitu pastāv dažādi, pretrunīgi vērtējumi: krievu autori rēķina, ka kņaza Aleksandra rīcībā bijuši 15 līdz 17 tūkstoši karavīru, bet vāciem – 10 līdz 12 tūkstoši⁹³, savukārt vācu “Atskaņu hronikā” teikts, ka “[..] vienu vācu vīru sit ne mazāk krievu kā sešdesmit”⁹⁴, kas, protams, ir acīmredzams pārspīlējums, ja vien šis skaitlis netiek attiecināts nevis uz kopējo vācu spēkos esošo karavīru skaitu, bet gan tikai uz bruņiniekiem; tāpat arī krievu vēsturnieki uzskata, ka vācu pusē bojā gājuši apmēram 500 bruņinieku un gūstā krituši ap 50⁹⁵, bet “Atskaņu hronikas” autors min tikai 20 bojā gājušos un 6 sagūstītos⁹⁶, - arī šeit varētu pieņemt, ka krievu autori pie bruņiniekiem pieskaitījuši visus vācu karaspēkā karojošos cilvēkus, kuri cīnījušies jāšus zirgos un nēsājuši bruņukreklus un bruņucepures, tātad ne vien ordeņbrāļus un laicīgos bruņiniekus, bet arī daļu igauņu karavīru. Tā vai citādāk, pastāv uzskats, ka krievu

93 Большая Советская Энциклопедия. Т. 24. – М., 1953. 434 - 435 стр.

94 Atskaņu hronika. – R., 1936. 58. lpp.

95 Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. II sējums. – R., 1968. 324. lpp.

96 Atskaņu hronika. – R., 1936. 58. lpp.

vēsturnieki lielā mērā pārspīlējuši gan Ledus kaujas mērogus, gan arī tās nozīmi turpmākajā vēstures gaitā: tieši šīs kaujas, kas varētu būt bijusi tikai viena no parastajām militārajām sadursmēm starp vāciem un krieviem 13. gadsimtā⁹⁷, rezultāts esot apturējis vācu ekspansiju uz austrumiem. Īstenībā Livonijas ordenim šajā laikā vajadzēja vērst visus militāros spēkus pret kuršiem, zemgaļiem un lietuvjiem, lai izlauztos līdz prūšu zemēm, kur par virskundzību cīnījās Vācu ordeņa Prūsijas atzars, un tādejādi izveidotu Baltijā vienotu Vācu ordeņa valsti. Tādēļ arī 1243. gadā vāci noslēdza ar krievu kņaziem miera līgumu, apsolot pamest iekarotās krievu teritorijas (šo aktu nereti vairāki, pārsvarā krievu vēsturnieki, uzskata par vācu vājuma izpausmi attiecībā pret Krievzemes militārajiem spēkiem). No tā laika, kaut arī vēstures gaitā šis miera līgums daudzkārt tika laužts, Livonijas un Krievzemes, vēlāk Latvijas–Igaunijas un Krievijas robežas pamatos saglabājās, ar nelielām izmaiņām, līdz mūsdienām.

Kā jau minēts, Vācu ordenis centās savienot atsevišķo Prūsijas un Livonijas atzaru pakļautās un vēl iekarojamās teritorijas, lai tādejādi radītu vienotu Vācu ordeņa valsti Baltijā, tādēļ arī Livonijas ordeņa vadība, samierinājusies ar esošo stāvokli pie austrumu robežām, galveno uzmanību pievērsa Zemgalei un Kursai. 1242. gadā mestrs **Ditrihs no Groningenas** (tagad pilsēta Nīderlandē) ar lieliem ordeņa un krustnešu spēkiem, kuros bija iesaistīti arī līvi, latgaļi un igauņi, kā arī Dānijas karaspēka vienības, iebruka Kursā un lika pamatus **Kuldīgas** pilij – spēcīgākajam Ordeņa atbalsta punktam šajā

97 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 26. lpp. (zemsvītras piezīme)

zemē. Pakāpeniski viens Kursas apgabals pēc otra bija spiesti padoties vācu virskundzībai, savukārt Ordenis pakļautajos novados cēla savus atbalsta punktus – mūra pilis (Grobiņā, Embūtē, Dundagā un citviet). 1244. gadā daži kuršu vadoņi aicināja palīgā lietuvju valdnieku **Mindaugu**, kas arī nekavējās ierasties, jo bija ieinteresēts nepieļaut vācu nostiprināšanos pie Žemaites robežām. Tomēr līdzšinējās kuršu un lietuvju-žemaišu bija tik naidīgas, ka vairums kuršu atteicās no sadarbības un kaujā pie **Embūtes** cīnījās vācu pusē, tādēļ lietuvju karaspēks cieta sakāvi (jāpiezīmē, ka plašāki vai maznozīmīgāki lietuvju iebrukumi kuršu un citos Livonijas novados turpinājās arī vēlāk). Vācu spēki Kursā aizvien vairāk nostiprinājās, - savā ziņā to veicināja kuršu valdniekiem un vecākajiem atstātās samērā plašas pašpārvaldes tiesības, kas vājināja iespējamo iezemiešu pretestību, tomēr pastāvēja nesaskaņas starp Livonijas ordeni un Baznīcu par pakļautās teritorijas sadali. Kā zināms, Baznīcai vajadzēja saņemt $\frac{2}{3}$ iekaroto zemju, bet Ordenim, kaut arī tas bija galvenais militārais spēks, tikai $\frac{1}{3}$, kas, protams, ordeņbrāļus neapmierināja. Šo strīdīgo jautājumu izšķīra pāvesta legāts **Vilhelms**, noteikdams, ka Kursas pieskaitāma pie Prūsijas zemēm. Ņemot vērā, ka Vācu ordenim Prūsijā bija tiesības uz $\frac{2}{3}$ teritorijas, šo normu tagad varēja attiecināt arī uz kuršu zemēm⁹⁸. Pāvests legāta lēmumu apstiprināja, vienlaikus piešķirot Ordenim tam piederošajās kuršu zemēs visu laicīgo un garīgo varu, līdz ar to atbrīvojot no pakļautības Kursas bīskapam. 1253. gadā Kuldīgā tika noslēgts galīgais **Kursas sadalīšanas līgums** starp

98 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 30. lpp.

Livonijas ordeni un Kursas bīskapu Heinrihu I (Indriķi I), kas noteica bīskapijas teritorijas izvietojumu trijos atsevišķos apgabalos: **Aizputes–Valtaiķu–Embūtes**, **Cīravas–Sakas–Pērkones** un **Piltenes–Dundagas–Ārlavas–Puzes** novados.

Šajā laika posmā – 13. gadsimta 30.- 50. gados svarīgi notikumi norisēja **Rietumbaltijā** un **Lietuvā**. Sākot ar 1231. gadu, kad Vācu ordenis uzsāka sistemātisku senprūšu zemju iekarošanu, vāciem ar lielām pūlēm bija izdevies salauzt iezemiešu pretestību **Vārmes**, **Nātangas** un **Bārtas** zemēs un izveidot tur spēcīgus nocietinātus atbalsta punktus, tomēr 1241. gadā, vispārējas prūšu sacelšanās rezultātā, šos iekarojumus nācās daļēji zaudēt, un tikai ar 1249. gadu, Ordeņa spēkiem nemitīgi papildinoties ar Rietumeiropas bruņinieku karapulkiem, kā arī izmantojot atsevišķo zemju valdnieku nesaskaņoto darbību un pārvilīnot dažus prūšu vadoņus un vecākos savā pusē, izdevās atgūt zaudētās teritorijas un turpināt agresiju.

Lietuvā, savukārt, bija sākusies **vienotas valsts** veidošanās, ko, sākot ar 1236. gadu, īstenoja dižkunigaitis (lielkungs) **Mindaugs** (Mindaugas), viens no tā laika ievērojamākajiem lietuvju valdniekiem. Izmantojot gan diplomātiju, gan arī vardarbību, Mindaugs savai varai pakļāva visas Nemunas upes baseina lietuvju, augštaišu un žemaišu zemes un, iespējams, vismaz daļēji arī senprūšu Skalvas un Nadruvas apgabalus, dažus jātvīngu un sēļu novadus, kā arī etniski jauktās baltu-slāvu teritorijas Nemunas augštecē⁹⁹, - tā saukto Melno Krievzemi (Чёрная Русь) – tagadējās Baltkrievijas ziemeļrietumu daļu¹⁰⁰.

99 Baltijas valstu vēsture. – R., 2000. 41. lpp.

100 Latvijas Padomju Enciklopēdija. 6. – R., 1985. 702. lpp.

Mindauga stāvoklis tomēr nebija īpaši stabils, - to pastāvīgi apdraudēja ietekmīgu kunigaišu dzimtu, to skaitā arī viņa paša radnieku, savstarpējās ķildas, kā arī centieni mazināt vai pavisam atņemt tam varu. Tā, piemēram, viens no Mindauga pretiniekiem – viņa brāļadēls Tautvils, kuru valdnieks bija iecēlis par tolaik Lietuvai pakļautās Polockas kņazu, sabiedrojās ne tikai ar Krievzemes Volīnijas-Galīcijas kņaziem, bet meklēja atbalstu cīņai pret savu tēvoci arī pie vāciem, pieņemot kristīgo ticību no Rīgas bīskapa¹⁰¹. Lietuvas valsti ne tikai novājināja iekšpolitiskās ķildas, bet pastāvīgi apdraudēja arī ārējie ienaidnieki – austrumos Krievzemes kņazi, rietumos Vācu, bet ziemeļos Livonijas ordenis. 1250. gadā Livonijas ordeņa mestrs **Andreass** no **Štīrijas** (vēsturisks novads tagadējā Austrijā) bija piespiedis zemgaļus padoties vācu varai, un no Zemgales veica vairākus iebrukumus Lietuvas novados, tajā pašā laikā vedot sarunas ar Mindaugu par pāriešanu kristīgajā ticībā, pāvesta vārdā piedāvājot viņam karaļa kroni, kas nostādītu Lietuvas valdnieku **vienlīdzīgā stāvoklī** ar citiem Eiropas zemju valdniekiem. Mindaugs šādu priekšlikumu pieņēma, jo tādejādi tiktu izslēgti turpmākie vācu iebrukumi Lietuvā,- Ordeņa uzdevums, kā zināms, bija cīņa pret “pagāniem” un kristīgās ticības ieviešana, līdz ar to tam **nebija tiesību apdraudēt kristīga valdnieka zemes**. 1251. gadā Mindaugs un viņa sievu Marta (Marta jau bija kristīta pareizticībā), kā arī ap 600 dižciltīgāko labiešu svinīgā ceremonijā tika nokristīti, un valdnieks saņēma pāvesta Inocenta IV bullu (svinīgu pāvesta rīkojumu) par karaļa titula piešķiršanu.

101 A. Grīns. Pasaules vēsture. // Daiļdarbi un raksti, 3. – R., 1998. 129. lpp.

1253. gadā toreizējā Lietuvas galvaspilsētā **Novogrudokā** (tagad Baltkrievijas teritorijā) norisēja svinīga ceremonija, kuras gaitā Kulmas (senprūšu zeme, kas viena no pirmajām nonāca vācu pakļautībā) bīskaps **Heidenreih**¹⁰², piedaloties Livonijas ordeņa mestram, **pāvesta vārdā kronēja Mindaugu un viņa sievu ar karaļa kroni**, piešķirot viņam pavārdu “Gaišais karalis” (Illustris Rex)¹⁰³. Ar šo aktu, kas simbolizēja Vācu ordeņa un Lietuvas savienību, Mindaugs cerēja nodrošināt savu valsti no iespējamajiem militārajiem konfliktiem ar vācu vācu spēkiem, lai vairāk uzmanības varētu veltīt cīņai ar Krievzemes kņaziem, kā arī iekšpolitiskā stāvokļa stabilizēšanai (ordenbrāļi palīdzēja Mindaugam izrēķināties ar Tautvilu un vairākiem citiem ietekmīgākajiem politiskajiem pretiniekiem, to skaitā žemaišu kunigaiti Vikintu, iespējamo Saules kaujas uzvarētāju¹⁰⁴). Lai šo savienību vēl vairāk nostiprinātu, karalis dāvināja Livonijas ordenim tos Sēlijas novadus, kas līdz šim bija atradušies Lietuvas pakļautībā, kā arī Žemaitijas rietumdaļu, savukārt Vācu ordeņa Prūsijas atzaram – dažus jātvingu apgabalus. Īpaši nozīmīga vāciem bija **Žemaitija**, jo tā bija galvenais šķērslis visu Baltijas reģionā esošo vācu spēku apvienošanai, tomēr, lai tas varētu notikt, Ordenim šī teritorija bija jāpakļauj ar militāru spēku, jo žemaiši nebūt nedomāja labprātīgi pakļauties ne Mindaugam, ne vāciem.

102 A. Grīns. Pasaules vēsture. // Daiļdarbi un raksti. 3. – R., 1998. 127. lpp

103 A. Balodis. Latvijas un latviešu tautas vēsture. – R., 1991. 38. lpp.

104 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 31. lpp.

Lai sekmīgāk varētu cīnīties ar žemaišiem, kā arī nodrošināties pret iespējamo kuršu sacelšanos, Livonijas ordeņa mestrs **Eberhards no Zeines** 1252. gadā uzsāka spēcīgas nocietinātas pils celtniecību Dienvidkursā pie **Mēmeles** upes grīvas, senās kuršu zemes **Pilsātas** centrā, nosaucot jauno pili par **Mēmelburgu** (Mēmele, tagad Klaipēda Lietuvas teritorijā). Mēmeles pilij bija ļoti liela nozīme turpmākajās Ordeņa cīņās kā pret žemaišiem un Sembas zemes prūšiem, tā arī vēlāk pret kuršiem, tomēr savu galveno uzdevumu – nodrošināt tiešu Prūsijas un Livonijas vācu spēku apvienošanos, tā nespēja veikt neraugoties pat uz to, ka līdzīgu nocietinātu pili – **Kēnigsbergu** (arī Karaļauči, tagad Kaļiņingrada), 1255. gadā sembu zemē uzcēla Vācu ordeņbrāļi ar Čehijas karaļa Otokara II karaspēka palīdzību. Žemaiši, sava kunigaiša **Alģimanta** vadībā, ne tikai atsita visus vācu iebrukumus, bet arī paši regulāri siroja Kursā, tādejādi saistot Ordeņa spēkus, līdz ar to atvieglot prūšu cīņas Sembā. 1259. gadā žemaiši pie **Skodas** (tagad Lietuvas teritorijā) tik smagi sakāva Livonijas ordeņa karaspēku, ka zemgaļi, kas, kā jau minēts, 1250. gadā bija spiesti pakļauties vāciem, sacēlās pret iebrucējiem un padzina no savas zemes gan Ordeņa ieceltos administratīvos pārvaldniekus – soģus, gan arī katoļu garīdzniekus (jāpiebilst, ka pret vāciem netika vērsta nekāda vardarbība, tiem ļāva ņemt līdz savas personīgās mantas un mierīgi aiziet¹⁰⁵). Satraukts par radušos stāvokli, Livonijas mestrs **Burhards no Hornhauzenas** nolēma dot žemaišiem izšķirošu triecienu. 1260. gada vasarā Klaipēdā sapulcējās ne tikai

105 Zemgaliešu simtgadu cīņas par patstāvību. – R., 1915.

Livonijas, bet arī ap 30 Vācu ordeņa brāļi¹⁰⁶ landmaršala (karaspēka pavēlnieka) Heinriha vadībā, dāņu bruņinieki no Ziemeļigaunijas, iezemiešu – līvu, latgaļu, igauņu, kuršu, kā arī šajā laikā vāciem pakļauto prūšu karapulki, Livonijas bīskapu rīcībā esošās militārās vienības, kā arī zviedru hercoga Kārļa vadītais karapulks. Pēc dažu vēsturnieku domām, tas bijis 13. gadsimta lielākais karaspēks Baltijas reģionā¹⁰⁷. Ordeņa karavadoņi bija nolēmuši doties uz **Georgenburgu** (tagad Jurbarka Lietuvas teritorijā pie Ņemunas upes), kur žemaiši tajā laikā bija aplenkuši vācu celto pili, bet žemaišu kunigaiši, novērtējuši situāciju, pārtrauca pils aplenkšanu un devās ar savu karapulku uz Kursu, kur netraucēti izsiroja vairākus novadus un ar lielu karalaupījumu devās atceļā. Livonijas ordeņa mestrs, savukārt, arī izmainīja sākotnējo plānu, un virzīja visu milzīgo karaspēku pretī žemaišiem un abi karapulki satikās pie **Durbes** ezera. Pirms izšķirošās kaujas kuršu vadoņiem radās domstarpības ar mestru par žemaišu sagūstīto Kursas iedzīvotāju, starp kuriem bija daudzi kuršu karavīru ģimenes locekļi – sievas, bērni un vecāki, turpmāko likteni: pēc tā laika paražām kaujas gaitā visi pretiniekam atņemtie gūstekņi turpmāk piederēja uzvarētājiem, šajā gadījumā – ordeņbrāļiem, tādēļ mestrs noraidīja kuršu prasību atbrīvot viņu tuviniekus, bet pieprasīja par tiem izpirkuma maksu. Sašutušie kuršu vadoņi slepeni sazinājās ar žemaišiem un saņēma no tiem solījumu vācu sakāves gadījumā visus gūstekņus atbrīvot bez kādām ierunām. **1260. gada 13.**

106 Atskaņu hronika. – R., 1936. 139. lpp.

107 V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 32. lpp.

jūlijā norisēja vēsturiskā Durbes kauja. Vācu spēki pirmie devās triecienā pret žemaišiem un šķita, ka to uzvara jau nodrošināta, bet tad kaujas gaitā radās spējš pagrieziens: vāciem no aizmugures uzbruka kuršu vienības, savukārt ordeņa karaspēkā esošie igauņi un, iespējams, arī latgaļi¹⁰⁸, cīņā vispār nepiedalījās (pēc dažām ziņām igauņu pulki, vai vismaz daļa no tiem, pievienojās kuršiem¹⁰⁹). Ordenis cieta smagu sakāvi – kaujā krita mestrs, landmaršals Heinrihs, hercogs Kārlis, kā arī ap 150 brāļi-bruņinieki, neskaitot laicīgos bruņiniekus, krustnešus un karaspēkā iesaistītos Vārmas, Sembas un Nātangas prūšu karavīrus. Kopējais abās pusēs kritušo skaits esot sasniedzis ap 20000 cilvēku¹¹⁰, - šis skaitlis gan varētu būt krietni pārspīlēts. Durbes kaujas iznākums atbalsojās visā Baltijas reģionā. Pret vācu virskundzību sacēlās gandrīz visi Kursas novadi, izņemot Vanemu, (sākot ar 1253. gadu, kad, kā jau minēts, notika Kursas sadalīšana starp Livonijas ordeni un bīskapu, dokumentos to dēvēja par “**Miera Kursu**” (Vredecuronia),- iespējams tādēļ, ka šis Ziemeļkurzemes apgabals nebija pievienojies tiem kuršu novadiem, kas 1244. gadā sacēlās pret vācu iekarotājiem). Kuršiem talkā nāca arī viņu līdzšinējie ienaidnieki žemaiši, kas ieņēma Dzintares pili (atradusies tagadējā Liepājas rajonā netālu no Apriķiem), un vāci tika padzīti gandrīz no visām Kursas pilīm, izņemot spēcīgi nocietināto Kuldīgu.

108 A. Grīns. Pasaules vēsture.// Daiļdarbi un raksti. 3. – R., 1998. 128. lpp.

109 LPE 2. – R., 1982. 180. lpp., arī V. Klišāns. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 32. lpp.

110 Zemgaliešu simtgadu cīņas par patstāvību. – R., 1915. 52. lpp.

1261. gadā sacelšanās uzliesmoja prūšu zemēs – Sembā, Nātangā, Vārmē, Bārtā un Pagudē (sacelšanās iemeslu esot devusi kāda vācu fogta – Valreda Mirabilis nežēlīgā rīcība: uzaicinājis uz sarunām un mielastu Nātangas un Vārmes ietekmīgākos labiešus, fogts licis tos ieslēgt un namu aizdedzināt; liesmās gājuši bojā ap 50 prūšu vadoņu un vecāko¹¹¹). Prūšu karapulki sagrāva vācu spēkus ne tikai savos novados, bet iebruka arī Kulmā, Pamedē un pat Brandenburgā, graujot un dedzinot vācu pilis. Viens no ievērojamākajiem prūšu vadoņiem šajās atbrīvošanās cīņās bijis kristītais Nātangas labietis **Herkus Monte** (arī Erkus Mante, - kristītajā vārdā Heinrihs). **Lietuvas karalis Mindaugs atteicās no kristietības**, lika nogalināt visus katoļu garīdzniekus savā zemē un sūtīja savas karaspēka vienības palīgā prūšu cīnītājiem, ar to gūdam žemaišu, kas līdz šim nepakļāvās Mindaugam, atbalstu. Lietuvas karapulki iebruka arī Livonijā, 1261. gadā pie Aizkraukles smagi sakaujot Ordeņa spēkus, - šī kauja izraisīja igauņu sacelšanos Sāmsalā. Iespējams, ka būtu sākusies visu Baltijas reģiona zemju apvienošana ar Lietuvu, bet **1263. gadā pirmo un arī pēdējo kronēto karali Lietuvas vēsturē nogalināja sazvērniki**, un nākošie valdnieki (dižkunigaiši) - viens no sazvērestības vadoņiem, Mindauga māsas dēls **Tranaitis** (1263. – 1264.), dēls **Vaišelks** (1264. – 1267.) un Galīcijas-Volīnijas kņaza dēls **Švarns** (1267. – 1269.), kaut arī turpināja cīņu pret vāciem, vairs nebija tik ietekmīgi un spējīgi politiķi, un kādu laiku Lietuvai pat draudēja briesmas nonākt vai nu Vācu ordeņa, vai krievu Galīcijas-Volīnijas

111 A. Grīns. Pasaules vēsture. // Daiļdarbi un raksti. 3. – R., 1998. 131. lpp., arī Brastiņu Ernests. Mūsu dievestības tūkstošgadīgā apkarošana. – R., 1986. 46. lpp.

kņazistes atkarībā. Tikai ar 1269. gadu, kad sāka valdīt dižkunigaitis **Traidenis** (1269. – 1282.), Lietuvas valsts no jauna atguva gandrīz vai zaudēto vienotību un spēku¹¹².

Sakāve Durbes kaujā un tai sekojošā Baltijas tautu sacelšanās nopietni apdraudēja visus līdzšinējos vācu iekarojumus, kā arī satricināja Baznīcas autoritāti, tādēļ pāvests Urbāns IV izsludināja krusta karu, kā arī atbalstīja Čehijas karali un visus tos vācu zemju valdniekus, kuri bija izteikuši gatavību doties cīņā pret “pagāniem”. Livonijas ordenis papildinājās ar jauniem brāļiem-bruņiniekiem, un jau pēc gada bija spējīgs atsākt karadarbību pret kuršiem. 1261. gadā Ordeņa spēki, kuros iekļāvās arī latgaļi un līvi, aplenca žemaišu un kuršu aizstāvēto **Dzintares** pili. Nespēdami ieņemt nocietinājumus triecienā, uzbrucēji sakrāva pils aizsarggrāvī milzīgas malkas grēdas un tās aizdedzināja. Uguns ātri izplatījās visā pilī, tomēr tās aizstāvji turpināja cīnīties, stāvēdami liesmu vidū, līdz visi karavīri bija gājuši bojā. Satracināti par Dzintares aizstāvju varonību, ordeņbrāļi lika nogalināt un **iemest ugunī visus dzīvus palikušos kuršu zēnus, vecākus par 11 gadiem**, bet sievietes un mazākos bērnus aizveda gūstā¹¹³. Pēc Dzintares pils nopostīšanas pienāca kārtā citiem spēcīgākajiem kuršu pretestības centriem. Liesmās viena pēc otras gāja bojā **Laža** (Aizputes apkaimē), **Aizpute** (Liepājas rajonā), **Merķe** (tagad Lietuvas teritorijā), **Grobiņa** (pie Liepājas), **Grieze** (Saldus rajonā pie Lietuvas robežas), **Vārtāja** (Liepājas rajonā), **Impilte** un **Kretinga** (tagad

112 Baltijas valstu vēsture. – R., 2000. 41. lpp.

113 Atskaņu hronika. – R., 1936. 149. lpp.

abas Lietuvas teritorijā), kā arī citas nocietinātās pilis, - dažās to aizstāvji līdz pēdējam vīram izmisīgi pretojās iebrucējiem, bet bija arī tādas, kuru vadoņi padevās bez cīņas, piemēram Aizpute, Grobiņa, daļēji arī Merķe, kur pretošanās bijusi tikai īslaicīga¹¹⁴. Kuršu sakāves galvenais iemesls, iespējams, bija valdnieku, pilskungu un vecāko nesaskaņotā rīcība, nevienprātība, ko īpaši veicināja Ordeņa un Baznīcas īstenotā “skaldi un valdi” politika, piedāvājot ietekmīgākajiem labiešiem dažādas privilēģijas, tādējādi pārvilīnot tos savā pusē. Tā, piemēram, uzbrukumā Griezes pilij piedalījušās arī citu novadu kuršu karavīri¹¹⁵.

1267. gadā kurši bija spiesti padoties, tomēr, lai neizraisītos jauna sacelšanās, vāci nedaudz atvieglināja viņu pienākumus pret Ordeni un Baznīcu, saglabājot iezemiešu īpašuma tiesības uz zemi, samazinot nodevas, reglamentējot klaušu darbu apjomu (tika noteiktas tikai divas klaušu darba dienas vasarā, divas ziemā) un tamlīdzīgi, bez tam **daudzas ietekmīgākās kuršu labiešu dzimtas paturēja senākās privilēģijas** (dažu dižciltīgāko dzimtu pēcteči, tā sauktie “**kuršu ķoniņi**”, vairākas no šīm privilēģijām saglabāja pat līdz 19. gadsimtam). Vienīgi Kursas dienviddaļā esošā **Cekļa** zeme nepakļāvās vācu virskundzībai, bet apvienojās ar Žemaitiju, tādējādi kļūstot par Lietuvas valsts sastāvdaļu¹¹⁶.

Asiņainas, izmisīgas cīņas par neatkarību turpinājās Rietumbaltijā. 1269. gada beigās prūši bija atguvuši gandrīz visas

114 Atskaņu hronika. – R., 1936. 170. – 182. lpp.

115 Turpat.

116 A. Balodis. Latvijas un latviešu tautas vēsture. – R., 1991. 38. lpp.

vācu sagrābtās teritorijas, sagrāvuši daudzas Vācu ordeņa pilis un cietokšņus, tomēr, neraugoties uz lietuvju un jatvingu karapulku palīdzību, viņu cīnītāju rindas aizvien mazinājās, kamēr Ordenis nemitīgi atkal un atkal saņēma jaunus papildspēkus un palīgus no Vācijas, Dānijas, Čehijas un Polijas. Prūšu spēku mazināšanos veicināja ne tikai jaunu karavīru trūkums, bet, galvenokārt, tādēļ, ka nebija vienotas vadības, saskaņotas rīcības, tādēļ katras prūšu zemes karapulku vadoņi pārsvarā cīnījās savrup. Liela nozīme bija arī jau zināmajai vācu “skaldi un valdi” politikai,- novadu vecāko un vadoņu uzpirkšanai. 1272. gadā, pēc sava karapulka bojāejas, tika sagūstīts un nonāvēts ievērojamais nātangiešu vadonis Herkus Monte, ap to pašu laiku vācu atbalstītāji izdeva ordeņbrāļiem vārmiešu vadoni Glapo. Kaujās viens pēc otra krita arī citi spējīgākie prūšu vadoņi, un **1274. gadā visas prūšu zemes no jauna nonāca Vācu ordeņa pakļautībā**. Nemitīgajās cīņās pret vācu iebrucējiem, kas bija ilgušas vairāk kā 30 gadus, plaši apgabali bija izpostīti un palikuši bez iedzīvotājiem – vairums vīriešu krituši kaujās, sievietes un bērni nonāvēti vai aizvesti gūstā, tūkstošiem cilvēku atraduši patvērumu Lietuvā. Senajos prūšu novados tāpat, kā jau agrāk vāci to darīja rietumslāvu zemēs, tika iepludināti vācu kolonisti, kas laika gaitā asimilēja vēl atlikušo iezemiešu pēctečus (prūšu valoda pilnīgi izzuda 17. gadsimta beigās – 18. gadsimta sākumā, atstājot tikai dažas fragmentāras rakstiskas liecības, un prūšu vārds saglabājās tikai kā teritoriāls nosaukums Prūsijai kā vienai no vācu zemēm). Jāpiebilst, ka cīņu pret Vācu ordeni prūšu zemēs vēl ilgi turpināja Lietuva, kuras militāro spēku papildināja prūšu, jatvingu un zemgaļu karavīri, kas Lietuvā bija atraduši jaunu dzimteni.

Pēc prūšu zemju iekarošanas Vācu ordenis, Polijas karapulku atbalstīts, iebruka **jatvingu** novados, kurus vēl nebija pakļāvuši krievi un poļi (jatvingu austrumu novads – **Dainuva** – iekļāvās Lietuvas valstī). **1283.** gadā¹¹⁷ pēdējās brīvās jatvingu zemes – **Sudavas** vadonis **Skurds**, pārspēka spiests, ar dzīvajos palikušajiem karavīriem atkāpās uz Lietuvu¹¹⁸, bet tukšos jatvingu novadus kolonizēja poļi. No kādreiz plašās baltu etnosa apdzīvotās teritorijas neiekarota bija palikusi tikai Lietuva, kas aizvien vairāk pieņēma spēkā, kā arī Zemgale, kura 13. gadsimta gaitā laiku pa laikam jau gandrīz tika uzvarēta, bet vēl aizvien bija spējusi no jauna sacelties un atbrīvoties no vācu virskundzības.

7. Zemgaļu simtgadu cīņas par neatkarību.

Pirmā bruņotā sadursme starp zemgaļiem un vāciem notikusi jau **1185.** gadā, kad zemgaļi nesekmīgi bija mēģinājuši pārtraukt **Ikšķiles** pils celtniecību¹¹⁹. Jādomā, ka tas bijis tikai nelielas karavīru grupas, iespējams – Daugmales karadraudzes veikts vietēja rakstura uzbrukums bez tālākām sekām, bez tam šis uzbrukums īstenībā bija vērsts nevis pret vāciem (Meinarda

117 LPE, 4.. – R., 1983. 443. lpp.

118 Brastiņu Ernests. Mūsu dievestības tūkstošgadīgā apkarošana. –R., 1986. 48. lpp.

119 Indriķa hronika. – R., 1993. 49. lpp.

rīcībā nebija nekādu militāro spēku, pils celtniecību veica līvi vācu meistaru vadībā), bet gan pret zemgaļu senajiem ienaidniekiem līviem. Nākošais zināmais, jau plašākais karagājiens, vērsts ne tikai pret līviem, bet jau arī pret zobenbrāļiem, norisēja **1202.**gada beigās vai **1203.** gada sākumā pie **Salaspils**. Arī šoreiz zemgaļu spēki bijuši nepietiekami, un, nespēdami ieņemt pili, tie atkāpās, iepriekš nodedzinot Salas ciemu un baznīcu¹²⁰. Varētu pieņemt, ka, bez savstarpējām zemgaļu un līvu nesaskaņām, šos uzbrukumus būtu iespējams izskaidrot arī ar Daugmales centieniem nepieļaut vācu tirgotāju nostiprināšanos Daugavas labajā krastā (kā zināms, tad Daugmale bija ievērojamākais Zemgales tirdzniecības centrs, tā sauktā “Zemgales osta”), tādejādi šīm militārajām darbībām bija pamatā ekonomiski cēloņi, - uz to netieši norāda arī pāvesta Innocenta III 1200. gadā izdots aizliegums vācu tirgotājiem apmeklēt Zemgales ostu, lai visa preču plūsma tiktu virzīta caur topošo Rīgu. Pēc šīs neveiksmes zemgaļu pārstāvji ieradās Rīgā un noslēdza ar vāciem **miera un draudzības līgumu**¹²¹ (jāpiezīmē, ka šajos gadījumos runa ir par zemgaļiem, kas apdzīvoja Austrumzemgli - Upmales zemi, kuras administratīvi politiskais centrs atradās Mežotnē).

1205. gada februārī, kā jau zināms, Rīgā ieradās **Tērvetes** zemes valdnieks **Viestarts**, kuram, kā varētu secināt, uz konfederatīviem pamatiem pakļāvās arī citas Rietumzemgales zemes, vai arī šāda apvienība jau bija sākusies, un piedāvāja

120 Indriķa hronika. – R., 1993. 65. lpp.

121 Turpat.

bīskapam Albertam draudzību un militāru sadarbību. Viestarta priekšlikums vāciem bija ļoti izdevīgs, jo šajā laikā to spēki vēl bija samērā nelieli, un bez zemgaļu palīdzības tie, iespējams, nebūtu spējuši apspiest līvu pretošanos. Bez tam – vāciem draudzīga Zemgale varēja veidot tādu kā buferzonu (no angļu valodas buffer – trieciena aizsargs; teritorija, kas kalpo kā aizsargs starp divām naidīgām pusēm), ievērojami mazinot lietuvju iebrukumu draudus vācu valdījumos, līdz ar to bīskaps, pēc Gaujas līvu pakļaušanas, drošāk varēja vērst visus savus militāros spēkus pret igauņiem. Vācu un zemgaļu attiecības gan nedaudz saasināja neveiksmīgais kopīgais karagājiens pret lietuvjiem 1208. gadā, kurā piedalījās ap 50 krustnešu un vairāki zobenbrāļi un bruņinieki, un lielākā daļa no tiem gāja bojā. Kaut arī neilgi pēc šīs sakāves zemgaļi guva pārliecinošu uzvaru pār lietuvju karaspēku, kas bija iebrucis viņu zemē, un daļu kara laupījuma nosūtīja kā dāvanu uz Rīgu, vāci, kā minēts hronikā, “[.] nosprieda, ka turpmāk nedrīkst paļauties un pagānu lielo skaitu, nedz kopā ar pagāniem cīnīties pret citiem pagāniem, bet jācer uz Dievu un kopā ar jau kristītajiem līviem un letiem drosmīgi jāvēršas pret visām pagāntautām”¹²², tomēr atklāts savstarpējs naidis pagaidām vēl neizpaudās, jo kā vienai, tā otrai pusei bieži lietuvju sirojumu dēļ bija svarīgi saglabāt miermīlīgas kaimiņu attiecības. **Stāvoklis krasi izmainījās ap 1219. gadu.** Alberts jau bija nodrošinājis vācu virskundzību līvu un latgaļu zemēs, arī Zobenbrāļu ordenis kļuvis spēcīgāks un guvis vērā ņemamus panākumus Igaunijas teritorijā, tādēļ Rīgas

122 Indriķa hronika. – R., 1993. 117. lpp.

bīskaps varēja vairāk vērības pievērst Daugavas kreisā krasta zemēm, tas ir – Zemgalei (Sēlija, vismaz tā daļa, kas atradās tagadējā Latvijas teritorijā, kā zināms, jau atradās vācu pakļautībā).

Šajā laikā, iespējams, bija mazinājušies lietuvju iebrukumi Tērvetes valdnieka zemēs, toties pastiprinājušies Austrumzemgalē, savukārt Mežotnes valdošie labieši, lai sekmīgāk varētu atvairīt kaimiņzemes sirotājus, tomēr nav vēlējušies veidot ciešākas saiknes ar Viestartu, uzskatot, ka visu zemgaļu apvienošanās ap vienu valdnieku mazinātu atsevišķo novadu valdnieku varu, bet meklējuši sadarbību ar vāciem (iespējams, ka Mežotnes labiešus bija ietekmējusi Viestarta ilgstošā draudzība ar Rīgas bīskapu). Šeit minētais, protams, ir tikai pieņēmums, kam nav dokumentāla apstiprinājuma, izņemot to, ka 1219. gada vasarā tiešām mežotniešu pārstāvji ieradušies pie bīskapa Alberta, lai gūtu vācu palīdzību cīņai pret lietuvjiem¹²³. Alberts, savukārt, šeit saskatīja labu izdevību izplatīt Baznīcas ietekmi Zemgalē, īstenojot seno “**skaldi un valdi**” principu. Mežotnes pārstāvjiem tika izteikts priekšlikums pieņemt kristīgo ticību, no kā viņi sākotnēji atteicās, baidoties no citu zemgaļu atriebības¹²⁴ (Viestarts šādu priekšlikumu kategoriski bija noraidījis), tomēr pēdīgi piekrita, vienīgi izvirzot nosacījumu, ka bīskaps nodrošinās viņiem aizsardzību, izvietojot Mežotnē vācu militāros spēkus. Tieši tāds sarunu iznākums – zemgaļu, kaut arī pagaidām tikai viena novada, **labprātīga**

123 Turpat, 239. lpp.

124 Indriķa hronika. – R., 1993. 241. lpp.

pakļaušanās - bīskapam Albertam arī bija vajadzīgs un, priesteru un krustnešu pavadībā, viņš personīgi ieradās Mežotnē, lai veiktu kristīšanu. Kā vēsta hronists, kristīgo ticību pieņēmuši ap 300 zemgaļu vīriešu, neskaitot viņu sievas un bērnus¹²⁵, un bīskaps, atstājis pilī dažus krustnešus ar karavīru vienību, iespējams – līviem un latgaļiem, atgriezies Rīgā. Jāsaka, ka Alberts, izvietodams Mežotnē samērā nelielus spēkus, nebija paredzējis turpmākos notikumus.

Ziņa par mežotniešu kristīšanos satrauca Viestartu. Sadarbojamies ar vāciem, viņš bija cerējis vienlaicīgi apvienot visu Zemgali viena valdnieka varā, tādejādi vairojot tās militāro spēku un nodrošinot valsts patstāvību. Mežotniešu pakļaušanās vāciem draudēja ne tikai sagraut šo ieceri, bet ievadīja arī varbūtēju pārējo Zemgales novadu pakāpenisku nonākšanu svešzemnieku virskundzībā (iespējams, ka Viestarts tikai tagad saprata savu politisko kļūdu, ko bija pieļāvis, sākotnēji aktīvi palīdzēdams vāciem nostiprināties Daugavas labā krasta zemēs, maldīgi domādams, ka katoļu Baznīcas un vācu intereses būs vērstas tikai austrumu-ziemeļaustrumu virzienā). Neraugoties vairs uz miera un sadarbības līgumu ar Rīgas bīskapu, Tērvetes valdnieks, sapulcinājis karaspēku, aplenca Mežotnes pili, tomēr tās aizstāvji izrādīja sīvu pretestību un Viestarts, zaudējis vairākus karavīrus (to skaitā arī savu māsasdēlu), atkāpās. Tajā pašā laikā pa Lielupi Mežotnei tuvojās vācu kuģi, kas veda pilī izvietotajiem vāciem bruņojumu un pārtikas krājumus, kā arī karavīrus šīs nelielās vienības papildināšanai, bet Viestarta

125 Turpat.

karapulkam izdevās šo transportu pārtvert un vācu papildspēkus sakaut. Tad arī pilī esošie karotāji pārtrauca pretošanos un tiem tika dota iespēja atgriezties Rīgā, savukārt jaunkristītie mežotnieši nekavējoties atteicās no svešās ticības, noslēdza ar Viestartu sadarbības līgumu un steidzami uzsāka aplenkuma laikā sagrauto pils nocietinājumu atjaunošanu un pastiprināšanu. Zemgaļu vadonis, labi pazīdams vācu paražas, zināja, ka drīzumā būs sagaidāms daudzkārt draudīgāks krustnešu uzbrukums “atkritējiem no kristīgās ticības”, par kādiem vāci tagad “likumīgi” varēja uzskatīt mežotniešus, parūpējās arī par aizmugures drošību, noslēgdams miera un sadarbības līgumu ar līdzšinējiem ienaidniekiem – lietuvjiem. Atriebdamās līviem par viņu līdzdalību Mežotnes kaujās, kāda zemgaļu karavīru vienība iebruka Salas novadā, savukārt līvi atbildēja ar to pašu, sirodami Zemgalē.

Šajā laikā Rīgas bīskapa un zobenbrāļu galvenie spēki bija devušies karagājienā uz igauņu Jeru un Vīru novadiem, no kurienes atgriezās tikai ziemas sākumā, un tūlīt sāka gatavoties plašam iebrukumam Zemgalē, lai atgūtu zaudēto Mežotni. Šoreiz, rēķinādamies ar zemgaļu kaujas spējām, bīskaps sapulcināja ap četriem tūkstošiem vācu krustnešu ordeņbrāļu un laicīgo bruņinieku vadībā, kā arī tikpat daudz līvu un latgaļu karavīru¹²⁶. 1220. gada februāra sākumā vācu spēki aplenca Mežotnes pili un sāka graut tās nocietinājumus ar spēcīgām akmeņu metamajām ierīcēm, kā arī veikt pilskalna nogāzē rakšanas darbus zem aizsargsienas. Pils aizstāvji, saprazdami, ka ilgstoši nespēs

126 Indriķa hronika. – R., 1993. 249. lpp.

pretoties, uzsāka sarunas par padošanos, tomēr vācu nosacījumi tiem nebija pieņemami, un cīņa kļuva vēl nežēlīgāka. Otrajā kaujas dienā mežotnieši tomēr bija spiesti padoties un jau sāka jau atstāt nocietinājumus, bet tad pils apkaimē parādījās Viestarta vadītais zemgaļu karapulks, kā arī lietuvju karavīri. Vācu spēki nekavējoties pārgrupējās, lai atvairītu pretinieku uzbrukumu, savukārt viens no latgaļu vadoņiem, Aizkraukles labietis **Vievaldis**¹²⁷, esot uzsācis sarunas ar lietuvjiem un **pierunājis tos neiesaistīties kaujā** (jāatceras, ka starp latgaļiem un lietuvjiem vienmēr bijušas vairāk draudzīgas nekā naidīgas attiecības, ko nevar teikt par zemgaļiem, kas tikai tagad bija sākuši meklēt sadarbību ar saviem dienvidu kaimiņiem). Lietuvju atteikšanās no cīņas **spieda arī Viestartu neuzsākt kauju**, jo vācu pusē tomēr bija ievērojams pārspēks. Laikā, kad vāci ar saviem sabiedrotajiem gatavojās atsist iespējamo zemgaļu un lietuvju uzbrukumu, daži krustneši **noslepkavoja vairāk kā simtu Mežotnes labiešu** no tiem, skaitā ap diviem simtiem, kas jau bija padevušies. Pārējie pils aizstāvji, redzēdami šādu vācu nežēlību, no jauna atsāka izmisīgo cīņu un padevās tikai tad, kad bīskaps bija apsolījis saglabāt visiem dzīvību un personisko brīvību. Ar Mežotnes krišanu Austrumzemgale izbeidza pretošanos un pieņēma kristietību, tādejādi nonākot vācu virskundzībā. Jāsaka, ka viens no mežotniešu padošanās būtiskākajiem cēloņiem bija **vairāku ietekmīgāko labiešu nevēlēšanās apvienoties ar Rietumzemgali** un labāk palikt par bīskapa vasaļiem, tādejādi kaut vai daļēji saglabājot zināmas privilēģijas un ietekmi savos

127 Indriķa hronika. – R., 1993. 251. lpp.

novados, lai tikai nebūtu jāpakļaujas Viestartam, kurš, kā var secināt, centās kļūt par visas Zemgales valdnieku.

Bīskapam Albertam, ņemot vērā līdzšinējo sadarbību ar Tērvetes pilskungu, būtu bijis izdevīgi saglabāt šo draudzību, lai mierīgā ceļā gūtu gan uzticamu militāro papildspēku, gan arī paplašinātu Baznīcas valdījumus, tādēļ ne vienu vien reizi viņš bija piedāvājis Viestartam pieņemt kristīgo ticību, bet saņēmis atteikumu, jo zemgaļu valdnieks labi izprata bīskapa tālākos plānus.

Šajā laikā vāciem, kaut arī Mežotne jau bija atkarota, vēl nebija iespējams pakļaut visu Zemgali ar varu, jo Zobenbrāļu ordenis un citi militārie spēki bija saistīti igauņu zemēs, tādēļ pagaidām vienīgais zemgaļu pakļaušanas veids vēl aizvien varēja būt tikai labprātīga kristīšanās. Kas nebija izdevies Albertam, to mēģināja panākt pāvesta legāts **Modenas Vilhelms**, kas, kā zināms, 1225. gadā ieradās Rīgā. Neraugoties uz pāvesta vārdā dotajiem solījumiem saglabāt zemgaļu politisko un saimniecisko neatkarību, ko legāts, uzaicinājis Viestartu uz sarunām, izteica, Tērvetes valdnieks pēc ilgstošām diskusijām piekrita tikai atļaut Zemgalē darboties kādam priesterim – misionāram, kā arī deva nenoteiktu solījumu, ka pats varbūt kristīsies kādreiz nākotnē¹²⁸.

Iespējams, ka vāci pēc šīm neveiksmīgajām sarunām uzsāka Zemgales ekonomisko blokādi, neļaujot tirgotājiem brīvu kuģošanu pa Lielupi, kas, kā zināms, tajā laikā ieplūda Daugavas grīvā, ko kontrolēja nocietinātais Daugavgrīvas klosteris. Tas tad arī varētu būt iemesls jau iepriekš minētajam zemgaļu un kuršu

128 Indriķa hronika. – R., 1993. 315. lpp.

kopīgajam uzbrukumam Daugavgrīvai un nocietinājumu nopostīšanai 1228. gadā. Vācu spēkiem gan izdevās pēc smagām cīņām zaudējumu atgūt, bet jau nākošajā, 1229. gadā, Viestarts ar zemgaļu karapulku iebruka Aizkraukles novadā un, to izsirojis, ar bagātīgu kara laupījumu un gūstekņiem devās atceļā. Aizkraukles komturs, (pils pārvaldnieks) **Markvarts** no **Burbahas**, sapulcinājis līvu un latgaļu karavīrus, pārcēlās pār Daugavu un, izmantodams nakts tumsu, nepamanīts devās zemgaļiem pa pēdām, rīta agrumā pārsteidzot zemgaļus atpūtas vietā mierīgi guļam,- Viestarts, kaut arī pieredzējis karavadonis, šajā reizē nebija pat parūpējies par nakts nometnes apsardzību. Uzbrukums bijis tik pēkšņs, ka daudzi zemgaļu karavīri krita, pat nepaspējuši satvert ieročus. Tāds liktenis bija draudējis arī Viestartam, kuram, guļošam pie ugunsкура, uzbruka pats komturs, tomēr valdnieks pēdējā brīdī paspējis satvert degošu pagali un, atgaiņādamies no ienaidnieka zobena, ietriecis to Markvartam sejā, paspējis uzlēkt zirgā un aizbēgt¹²⁹. Pēc šīs sakāves Viestarta vārds hronikās vairs netiek pieminēts, un pastāv uzskats, ka zemgaļu vadonis ap 1230. gadu varētu būt miris¹³⁰. 13. gadsimta pirmajā pusē par zemgaļu un vācu savstarpējām attiecībām nav tikpat kā nekādas ziņas, izņemot hronistu vēstījumus par **Saules kauju** 1236. gadā, kurā, kā zināms, apvienotie lietuvju un zemgaļu spēki iznīcināja Zobenbrāļu ordeņa kodolu un atlikušie ordeņbrāļi apvienojās ar Vācu ordeni, kas tajā laikā centās iekarot prūšu zemes. Turpmākos gadus jaunveidotajam Vācu ordeņa Livonijas atzaram

129 Atskaņu hronika. – R., 1936. 46. lpp.

130 Zemgaliešu simtgadu cīņas par patstāvību. – R., 1915. 88. lpp.

(Livonijas ordenim) galveno uzmanību nācās pievērst kā austrumu robežas nostabilizēšanai, tā arī, vēl lielākā mērā, centieniem pilnībā pakļaut Kursu, lai savienotos ar Ordeņa Prūsijas atzaru. Tādēļ var uzskatīt, ka pēc Saules kaujas Zemgalē kādu laiku valdījis vismaz nosacīts miers, ko veicināja zemgaļu sadraudzība ar topošo vienoto Lietuvas valsti, kuras izveidošanu kopš 1236. gada bija sācis īstenot dižkunigaitis **Mindaugs**.

Stāvoklis izmainījās ar 1250. gadu, kad Mindaugs, lai sekmīgāk spētu cīnīties pret iekšējo opozīciju, kā arī pārtrauktu vācu iebrukumus lietuvju zemēs, kurus bija veicis Ordeņa mestrs Andreass no Štīrijas, uzsāka sarunas par izlīgumu ar Livonijas ordeni (kā zināms, šo sarunu rezultātā Lietuvas valdnieks 1251. gadā pieņēma kristīgo ticību). Izmantojot šo, lai arī īslaicīgo, Lietuvas vājumu, Ordeņa karaspēks iebruka Zemgalē un pēc postošiem sirojumiem panāca, ka zemgaļi, palikuši bez lietuvju atbalsta, piekrita turpmāk **maksāt vāciem nodevas un uzņemt savās pilīs katoļu garīdzniekus – misionārus, kā arī mestra ieceltus ierēdņus – fogtus** (soģus), kam būtu jānodrošina nodevu ievākšana, - to galvenais uzdevums gan, iespējams, bija zemgaļu pilskungu un vecāko uzraudzība, lai savlaicīgi varētu apspiest kādus pretestības mēģinājumus. Pēc **Skodas kaujas 1259.** gadā, kad, kā jau zināms, žemaiši sakāva Livonijas ordeņa spēkus, zemgaļi kāda labieša, iespējams – Tērvetes pilskunga **Šabja** vadībā sacēlās un izraidīja no savas zemes vācu fogtus un garīdzniekus, pie tam nenodarot tiem nekādu kaitējumu (Atskaņu hronikā par Šabi teikts, ka tas bijis “kāds varonis”¹³¹). Atbildot

131 Atskaņu hronika. – R., 1936. 132. lpp.

zemgaļu “nepaklausībai”, mestrs **Burhards no Hornhauzenas**, aicinādams talkā Ziemeļigaunijas bruņiniekus un piesaistīdams, protams, arī igauņu, līvu, latgaļu un kuršu karotājus, sarīkoja plašu karagājieni pret Zemgales politisko centru **Tērveti**, tomēr nespēja to ieņemt. Lai tomēr kaut vai daļēji varētu zemgaļus kontrolēt, galvenokārt nepieļaujot to plašāku saskarsmi ar žemaišiem, Ordenis **1260.** gada sākumā uzcēla spēcīgus nocietinājumus **Dobē** (tagadējās Auces apkaimē), nometinot tur spēcīgu, labi bruņotu un apgādātu garnizonu, kuram drīz vien nācās atvairīt žemaišu uzbrukumu, tomēr pēc sakāves Durbes kaujā, kad sacēlās arī kurši, vāciem šo nocietināto atbalsta punktu nācās atstāt.

Kā jau zināms, Livonijas ordenis pēc sagrāves Durbes kaujā samērā ātri atguva zaudēto spēku un, līdztekus kuršu zemju atgūšanai, varēja pievērsties arī Zemgalei. 1265. gadā lieli Ordeņa spēki iebruka zemgaļu novados, sākotnēji nesastapūši gandrīz nekādu pretestību, bet, kad tie pēc sirojuma devās atceļā, izrādījās, ka zemgaļu karavīri, veidojot **aizcirtumus** (viens no tā laikmeta kara paņēmieniem; - uz ceļiem, kas veda caur mežu biezokņiem, sagāza kokus, tādējādi radot gandrīz nepārejamus šķēršļus), aizsprostojuši visus ceļus, sašķeļot ienaidnieku vienības vairākās daļās, tādējādi nedodot tām iespēju apvienoties kopējam pretuzbrukumam. Vācu karapulks zaudēja ap 600 karotāju, to skaitā divdesmit ordeņbrāļus¹³², un Ordeņa vadība saprata, ka nepieciešama spēcīga atbalsta bāze tuvāk galvenajiem zemgaļu centriem, īpaši Tērvetei. Par šādas bāzes vietu izraudzījās seno

132 Atskaņu hronika. – R., 1936. 184. lpp.

zemgaļu tirdzniecības vietu Lielupes krastā **Mintavu** (arī Mītavu – nosaukums saistās ar vārdu mīt = mainīt: vieta, kur notiek preču apmaiņa), tagadējo **Jelgavu**, no kurienes bija ērta satiksme gan Rīgas, gan Tērvetes un citu svarīgāko Zemgales administratīvi politisko centru virzienā, un 1265. gadā, mestra Konrāda no Mandernas vadībā, tur uzcēla labi nocietinātu pili, no kurienes tika veikti iebrukumi zemgaļu novados. Tomēr arī turpmāk vāciem neveicās, - jau nākošajā, 1266. gadā zemgaļi no jauna sakāva Ordeņa karaspēku. 1271. gadā Livonijas ordeņa vadību pārņēma **Valters no Nordekas**. Jaunā mestra vadībā vācu spēki pēkšņā triecienā ieņēma **Tērveti**, pēc tam tūlīt devās uz **Mežotni**, kas padevās bez cīņas (jādomā, ka Mežotnē bija spēcīga kristīto labiešu – vācu atbalstītāju ietekme). Nākošais uzbrukums, kurā jau piedalījās arī pašu zemgaļu karavīri, bija vērsts pret trešo spēcīgāko zemgaļu pili – **Rakti**, kas, pēc tās aizstāvju padošanās, tika nodedzināta¹³³. 1272. gadā zemgaļu vadoņi noslēdza ar vāciem mieru un pakļāvās viņu virskundzībai, apņēmoties pieņemt kristietību, izmitināt savās pilīs Ordeņa karaspēka vienības, maksāt nodevas un pildīt kļaušas, kas gan nebija sevišķi lielas: no katra arkla (aptuveni 10 hektāriem) aramzemes bija jānodod pūrs rudzu un pūrs miežu (pūrs – ap 50 kg) un katram saimniekam četras dienas gadā jāpilda kļaušu darbi, kā arī jāpiedalās nocietinājumu celšanā, ceļu ierīkošanā un tamlīdzīgi, bez tam kaujasspējīgajiem vīriešiem vajadzēja piedalīties kara kļaušās¹³⁴.

133 Turpat, 201. lpp.

134 A. Grīns. Pasaules vēsture.// Daiļdarbi un raksti, 3. – R., 1998. 140. lpp.

Šajā laikā, kaut arī pēc karaļa Mindauga nonāvēšanas Lietuvā neilgi valdīja zināms sajukums, valsts pieņēmās spēkā un aizvien biežāk lietuvju un žemaišu karapulki iebruka vācu pārvaldītajos prūšu un Livonijas novados. Lai sekmīgāk atvairītu šos iebrukumus, Ordenis 1275. gadā pie savu valdījumu dienvidu robežas uzcēla spēcīgi nocietinātu aizsardzības punktu – **Daugavpili** (vācu Dünaburg, ko lietuvji dēvēja par Naujeni – Jaunpili). Lietuvji dižkunigaiša **Traideņa** vadībā gan centās jauncelto pili ieņemt, taču neveiksmīgi¹³⁵, savukārt Livonijas ordeņa mestrs **Ernsts**, kopā ar Rēveles komturu (pils pārvaldnieku) **Eilartu** no **Hobergas**, sapulcinājuši ievērojamu karaspēku, kurā bez citiem iezemiešiem tika iekļauti arī zemgaļu karavīri, **1279.** gadā ielauzās dziļi Lietuvas teritorijā, sasniedzot **Ķērnavas** novadu (pie Neres upes, starp Viļņu un Kauņu) un, to izsirojuši, ar lielu karalaupījumu devās atceļā. Pie **Aizkraukles** sirotājus panāca lietuvju karapulks, kas tiem bija sekojis. Daļa iezemiešu karavīru jau bija devušies mājup, cīņas gaitā vācu spēkus atstāja arī zemgaļi, un Ordeņa karaspēks tika gandrīz pilnīgi iznīcināts,- kaujā krita mestrs Ernsts, komturs Eilarts, kā arī ap septiņdesmit brāļi-bruņinieki, neskaitot krustnešus un pārējos vācu spēkos iesaistītos karotājus.

Pēc Ordeņa spēku sakāves Lielvārdes kaujā, sākās jauna zemgaļu sacelšanās, ko vadīja valdnieks **Nameisis** (arī Namejs, vēstures avotos dēvēts gan par **kungu** – kunic, gan **karali** – rex). Zemgaļu karotāji pēkšņā uzbrukumā ieņēma Ordeņa sargāto **Tērvetes** senpilsētu un aplenca pili, kuras aizstāvji izrādīja sīkstu

135 Atskaņu hronika. – R., 1936. 205.- 207. lpp.

pretošanos, tomēr uzbrucējiem izdevās to salauzt (Atskaņu hronika vēsta, ka nemierniekiem pievienojies kāds vācu karavīrs, vārdā Bertolds, kurš apmācījis zemgaļus rīkoties ar stopiem jeb arbaletiem, kas lielā skaitā atradušies pilsētā; pils aizstāvji nav varējuši iedomāties, ka zemgaļi varētu šos spēcīgos tālas darbības ieročus izmantot, tādēļ bijuši samērā nepiesardzīgi¹³⁶). Pēc četrpadsmit dienu ilgām cīņām Ordeņa garnizons, aizdedzinājis pili, mēģināja ar kauju izlauzties caur aplencēju loku, tomēr tika pilnīgi sakauts. Zemgaļu patstāvības atgūšana ievērojami satrauca vācus, jo, sabiedrodamies ar lietuvjiem un žemaišiem, tie varēja kļūt par nopietnu draudu Livonijas ordenim. Drīz pēc Tērvetes krišanas, Kuldīgas fogts (soģis) ar kuršu karaspēka vienību aplenca spēcīgo zemgaļu pili Dobeli, bet aplenktajiem atsteidzās palīgā Nameisis, bet ar nepietiekamiem spēkiem, tādēļ šajā kaujā zemgaļi cieta sakāvi, bet arī vācu spēki bija spiesti atgriezties Kursā. Sapulcinājis lielāku karaspēku, Kuldīgas fogts, kuram pievienojās arī komturs (pils pārvaldnieks), no jauna pēkšņi iebruka Dobeles novadā, to izsirodams, tomēr Dobeles pili ieņemt arī šoreiz neizdevās. Nodedzinājuši senpilsētu, vāci un kurši, guvuši lielu karalaupījumu, netraucēti devās atpakaļ uz Kuldīgu.

Atbildot uz vācu un to sabiedroto iebrukumiem Zemgalē, valdnieks Nameisis iecerēja plašu atmaksas karagājieni un 1279. gada beigās vai nākamā, 1280. gada sākumā, sapulcinājis zemgaļu spēkus, devās Rīgas virzienā, cerēdams vācus pārsteigt nesagatavotus. Šī iecere tomēr neīstenojās, jo par šo karagājieni uzzināja Jelgavas ordeņbrāļi (iespējams, ka tie saņēma kāda

136 Atskaņu hronika. – R., 1936. 216. – 217. lpp.

kristītā zemgaļa ziņojumu) un nekavējoties brīdināja rīdziniekus. Ordeņa maršals (karaspēka pavēlnieks) **Gerhards no Kacellenbogenas**, nekavējoties sapulcinājis visus iespējamus vācu un iezemiešu karotājus, devās pretī zemgaļiem, kamēr tie vēl nebija nonākuši Rīgas tuvumā. [Šajā sakarībā jāatzīmē, ka starp iezemiešu karavīriem bijusi kāda latgaļu vienība, kas ieradusies no Cēsīm ar savu kaujas karogu, par kuru Atskaņu hronikas autors vēsta, ka “šīs kopas karogs sarkans bij, turklāt ar baltu svītru tas¹³⁷” (senvācu rakstībā - mit einer banier rot gavar, daz was mit wize durch gesniten¹³⁸), īpaši uzsverot, ka tas ir **letu (latgaļu) karogs (die banier der Letten ist¹³⁹)**: balstoties uz šo senā hronista vēstījumu, sarkanbaltsarkanais karogs 20.gadsimtā kļuva par neatkarīgās Latvijas valsts simbolu.] Redzot, ka vācus pārsteigt nav izdevies un tiem ir ievērojams skaitliskais pārsvars, zemgaļi atkāpās, virzīdamies pa aizsalušo Lielupi, kā arī gar krastu, savukārt Ordeņa spēku priekšpulks, maršala vadībā, dzinās tiem pakaļ. Aizrāvis ar zemgaļu vajāšanu, Gerhards no Kacellenbogenas dažu bruņinieku pavadībā atrāvās no pārējiem, tika sagūstīts, un Nameisis Ordeņa maršalu kā dāvanu nosūtīja Lietuvas valdniekam Traidenim (Gerhards bijis spiests uzjautrināt lietuvjus, cīnoties divkaujā ar kādu citu sagūstīto vācu bruņinieku, un šajā cīņā abi krituši¹⁴⁰). 1280. gadā Ordeņa spēki no jauna mēģināja ieņemt Dobeles pili,

137 Atskaņu hronika. – R., 1936. 230. lpp.

138 Ginters V. Karogi senajā Latvijā Daugava, 1968. 11. lpp.

139 .Turpat, 12. lpp.

140 Atskaņu hronika. – R., 1936. 234. lpp.

bet tās aizstāvjiem nāca palīgā žemaišu karavīri un iebrucēji bez kaujas atkāpās.

Nākošajā, 1281. gadā liels Ordeņa karaspēks, kurā bija iesaistījušies arī dāņu vienības no Rēveles, kā arī Rīgas, Laelas un Tērbatas bīskapu karavīri, mestra Konrada no Foihtvangelas vadībā, kārtējo reizi iebruka Zemgalē un aplenca Tērvetes pili. Šo karapulku papildināja ordeņbrāļu vadītie kurši, kas šajā laikā siroja Dobeles apkaimē, tādejādi uzbrucēju rindās bija ap 14 tūkstošiem vīru. Šādu spēku tērvetieši nebūtu spējuši pārvarēt, tādēļ Nameisis, lai cilvēki velti neietu bojā, noslēdza mieru, apsolīdams, ka zemgaļi no jauna maksās nodevas un “nenodarīs kristiešiem nekādu pārestību”¹⁴¹. Zemgaļu pilis tomēr palika pašu pilskungu pārvaldīšanā, līdz ar to var secināt, ka vācu uzvara nebūt nebija pilnīga. **Nameisis pats tomēr nav palicis dzimtenē** lai kalpotu svešajai varai, bet devies uz Lietuvu (iespējams, ka viņam gājusi līdzī arī daļa zemgaļu karavīru) pie dižkunigaiša Traideņa, ar kuru kopā veicis vairākus sekmīgus uzbrukumus Vācu ordeņa pilīm prūšu zemēs. Par zemgaļu karaļa turpmāko likteni nav ziņu – uzskata, ka viņš kādā kaujā kritis. Livonijas ordeņa vadība, uzzinājusi par Nameiša karagaitām prūšu zemēs, uzskatīja to par noslēgtā miera līguma pārkāpšanu un sarīkoja nežēlīgu atriebību: it kā uz sarunām uzaicināja ietekmīgākos zemgaļu pilskungus un vecākos, un tos nodevīgi nogalināja, tādejādi cerot atņemt zemgaļiem vadoņus (kā zināms, tad ordeņbrāļi līdzīgi bija izrēķinājušies arī ar prūšu vadoņiem¹⁴²).

141 Atskaņu hronika. – R., 1936. 240. lpp.

142 Skat. 126. lpp.

Tas tomēr nespēja pilnīgi salauzt zemgaļu pretestību, un vāciem nepārtraukti bija jābūt gataviem atvairīt lielākus vai mazākus uzbrukumus atsevišķām karaspēka vienībām, kā arī Ordeņa ierēdņiem un garīdzniekiem. Ņemot vērā, ka spēcīgākais vācu atbalsts punkts – Mītava (Jelgava) atradās samērā tālu no Zemgales spēcīgākajiem novadiem – Tērvetes, Dobeles un Rakes, Ordeņa mestrs **Vilekins** no **Endorpas** 1286.gada ziemā, netālu no Tērvetes pils esošajā stāvajā pakalnā, kur, iespējams, atradusies zemgaļu svētvieta, uzcēla grūti pieejamus nocietinājumus, kas ieguva **Svētkalna** (Heiligesberg) pils nosaukumu. Svētkalnā izvietoja spēcīgu, ar lieliem pārtikas un ieroču krājumiem apgādātu garnizonu, kura uzdevums bija nemitīgi traucēt novada iedzīvotāju saimniecisko darbību, kā arī nedot iedzīmtajiem iespēju pulcēties plašākām militārajām darbībām (tā sauktā “spaidu pils” taktika). No šejienes Ordeņa karavīri nelielām grupām veica pēkšņus iebrukumus apkaimes zemnieku ciemos un savrūpsētās, postīja sējumus un briestošās labības druvas, aizdzina mājlopus, laupīja, nonāvēja iedzīvotājus un, kamēr zemgaļi vēl nebija paspējuši sapulcēties pretuzbrukumam, atgriezās pilī. Saprotot, kādas briesmas zemgaļiem no šī vācu atbalsta punkta draudēja, tērvetieši jau tūlīt pēc pils uzcelšanas aicināja palīgā žemaišus un mēģināja to ieņemt, tomēr nespēja pārvarēt stāvās, apledojušās pilskalna nogāzes, bez tam – klajumu, kur atradās uzbrucēju - žemaišu galvenie spēki, pils aizstāvji viegli varēja apšaudīt ar smagajām arbaletu (stopu) bultām un balistu mestajiem akmeņiem, tādējādi nodarot tiem ievērojamus zaudējumus. Pēc neveiksmīgā desmit dienu ilgā Svētkalna aplenkuma, žemaišu karaspēks devās atceļā,

savukārt tērvetieši, **nodedzinājuši savu pili, atstāja dzimto novadu un pārcēlās uz Rakti**, ko vāci līdz šim bija vēl samērā maz traucējuši.

Neraugoties uz to, ka zemgaļi bija zaudējuši savu spēcīgāko atbalstu – Tērvetes pili, to kaujas spars vēl nebija zudis. Jau nākamā – 1287. gada pavasarī zemgaļu karaspēks nonāca pie Rīgas un pēkšņā nakts uzbrukumā ieņēma Ordeņa zirgu staļļus, kas atradās ārpus pilsētas mūriem, nonāvējot visus tur nakšņojošos vācus, bet saudzējot staļļu apsardzi – līvu un latgaļu karavīrus, kam ļāva aizbēgt. Zemgaļi gandrīz būtu ielauzušies pašā pilsētā, tomēr rīdziniekiem izdevās pēdējā brīdī aizvērt un noslēgt vārtus (Atskaņu hronikas autors vēsta, ka Ordeņa maršals, uzzinājis, ka zemgaļi nāk uz Rīgu, pavēlējis vārtus atstāt neaizvērtus, lai uzbrucējus ievilinātu slazdā, tomēr nebija rēķinājies ar to, ka zemgaļi vispirms uzbruks staļļiem – tajos esošajiem karavīriem bija dots uzdevums uzbrukt zemgaļiem no aizmugures pēc tam, kad tie būs iegājuši pilsētā¹⁴³). Nodedzinājuši staļļus, zemgaļi izsiroja Ikšķiles apkaimi un ar karalaupījumu devās atceļā, bet viņiem pa pēdām sekoja Ordeņa karaspēks mestra Vilekina no Endropas vadībā. Trešajā dienā sekotāji pie **Garozas** upes (tagadējās Emburgas apkaimē Jelgavas rajonā) jau gandrīz bija panākuši zemgaļus, bet uznācis vakars un mestrs nolēmis pārnakšņot, atliekot uzbrukumu līdz rītam, savukārt zemgaļi, naktī izlūkojuši ienaidnieka spēkus, nosprieda uzbrukt pirmie. Kauja sākās agrā rītausmā vāciem negaidot – bruņinieki pat nepaspējuši uzkāpt zirgos un tiem nācies cīnīties

143 Atskaņu hronika. – R., 1936. 255. lpp.

kājniekos. Jau sākumā kaujas lauku pametuši līvu un latgaļu karavīri, tad arī rīdzinieki, līdz kamēr zemgaļu ielenkumā bija palikuši tikai četrdesmit ordeņbrāļi un vēl nedaudzi vācu karavīri, kopskaitā ap piecdesmit vīru¹⁴⁴. Kaujā krita pats Ordeņa mestrs un vēl trīsdesmit trīs brāļi, seši krita gūstā, bet izglābās tikai viens. Lieli bija arī zemgaļu zaudējumi – kopā ar daudziem citiem karavīriem bija kritis arī to vadonis, kura vārds hronikā gan nav minēts. Tomēr arī šī iespaidīgā uzvara vairs nespēja jūtami ietekmēt Ordeņa spēku – prūšu pretestība jau bija salauzta, to zemes pakļautas vācu virskundzībai, tādēļ Vācu ordeņa vadība varēja nekavējoties nosūtīt uz Livoniju jaunas ordeņbrāļu vienības no dažādām vācu zemēm, savukārt zemgaļu militārais spēks ar katru kritušo karavīru aizvien mazinājās. Jaunieceltais Livonijas ordeņa mestrs **Kuno** no **Hacingenšteinas** sāka izmantot tā saukto “**izdedzinātās zemes**” taktiku: samērā nelielas karavīru grupas, galvenokārt no Jelgavas un Svētkalnes pilīm, nemitīgi veica pēkšņus sirojumus zemgaļu ciemos, postīdami labības tīrumus, nolaupīdami mājlopus, dedzinādami un slepkavodami un, tikpat pēkšņi, kā ieradušies, atgriezās savās bāzēs. Šādos apstākļos zemkopjiem, protams, vairs nebija iespējams ne iesēt, ne novākt labību, tādēļ Zemgalē aizvien vairāk sāka trūkt pārtikas. Lielākas karaspēka vienības, kurās darbojās pārsvarā kuršu karavīri ordeņbrāļu vadībā, savukārt veica uzbrukumus spēcīgākajām zemgaļu pilīm – **Dobelei** un **Raktei**, tomēr necentās tās ieņemt, bet tikai izpostīt to apkaimi un nodedzināt senpilsētas, lai pēc tam, neielaižoties atklātā kaujā,

144 Turpat, 265. lpp.

steidzīgi atkal atkāptos. Tajā pašā laikā zemgaļi vēl mēģināja ienaidniekam atriebties, tādēļ 1289. gadā, apvienojušies ar lietuvju karapulku, iebruka Daugavas labā krasta novados. Ordeņa mestrs nemaz nemēģināja sūtīt karaspēku pret sirotājiem, lai nebūtu jāielaižas atklātā kaujā, bet gan izmantot gadījumu, ka zemgaļi atstājuši savas pilis tik pat kā neapsargātas, daļu ordeņa karaspēka no Kursas virzīja uz Dobeli, bet galvenos spēkus – uz Sidrabeni. Atgriežoties no sirojuma, zemgaļu karavīri atrada vairs tikai nodedzinātas ēkas un nogalinātus piederīgos (Sidrabenē iebrucēji esot nonāvējuši ap 250 cilvēku, gūstā saņēmuši 60¹⁴⁵). Šādi uzbrukumi turpinājās vairākkārt, līdz kamēr zemgaļu karotāji, kā arī daudzi citi vietējie iedzīvotāji atstāja vispirms Dobeli, pārceldamies uz Rakti, bet tad nācās arī to pamest un doties uz pēdējo vēl brīvo Zemgales novadu – **Sidrabeni**, kā arī izceļot uz Lietuvu, savukārt vāci atstātās pilis nekavējoties nodedzināja, lai nedotu zemgaļiem iespēju tajās atkal atgriezties. **1290.** gadā spēcīgs Ordeņa karaspēks, kurā, kā vienmēr, bija iekļauti līvi, latgaļi un kurši, pa vairākiem ceļiem devās uz pēdējo zemgaļu cietoksni, savā gaitā postīdami un dedzinādami visu, kas vēl nebija nopostīts. Šajā laikā zemgaļu vadoņu starpā bija radušās domstarpības: daļa uzskatīja, ka cīņa vēl jāturpina, bet citi iestājās par padošanos, lai saglabātu vēl atlikušo cilvēku dzīvību. Kapitulācijas piekritēji nocietinājās Sidrabenes pilī, lai pašu ļaudis ar viņiem nevarētu izrēķināties, un nosūtīja vāciem ziņu, ka ir ar mieru padoties, ja vien tiek saglabāta viņu dzīvība, bet daudzi citi **atstāja savu dzimto zemi un devās uz Lietuvu**,

145 Atskaņu hronika. – R., 1936. 281. lpp.

tādejādi, līdzīgi tiem prūšiem, jātvingiem un kuršiem, kuri arī nebija vēlējušies palikt svešzemnieku varā, palīdzēdami stiprināt šīs **pēdējās brīvās baltu zemes** militāro spēku, nosargāt tās neatkarību. Sidrabenē palikušos zemgaļus vāci stingrā apsardzībā aizveda uz Jelgavu, bet pili nodedzināja līdz pamatiem. **Pēdējais tagadējās Latvijas novads, kas turpat vai gadsimtu bija vairāk vai mazāk saglabājis savu patstāvību, beigu beigās tomēr arī nonāca svešzemnieku virskundzībā**, bet pēdējo gadu desmitu cīņās Zemgale bija zaudējusi tik daudz cilvēku, zeme bija tā izpostīta, ka vāciem, lai atjaunotu saimniecisko darbību, vajadzēja šo zemi **kolonizēt ar līvu, latgaļu un kuršu zemniekiem**¹⁴⁶ (kā zināms, prūšu zemes kolonizēja vācu zemnieki; Latvijas teritorijā tas nebija iespējams – spēcīgā Lietuvas valsts izrādījās nepārvarams šķērslis kolonizatoru plūsmai).

Ar Zemgales pakļaušanu vācu varai pilnīgi noslēdzās mūsu zemes senvēstures posms un sākās viduslaiki ar tiem raksturīgo feodālo administratīvo un saimniecisko sistēmu. Katoļu Baznīcas organizētie krustakari, vācu zemju valdošo slāņu īstenotā “Drang nach Osten” (spiediens uz austrumiem) politika, saistībā ar vācu tirgotāju centieniem nodrošināt tiešus tirdznieciskos sakarus ar plašo Krievzemi, bija vainagojušies panākumiem, tiesa gan – tikai pēc nemitīgām cīņām gadsimta garumā, toties **Baznīcai** tagad piederēja plaši apgabali Baltijas zemēs, kas ievērojami papildināja tās ienākumus, kristīgajai ticībai bija pievērstas, kaut arī tikai nosacīti, daudzas “pagāniskās” maztautas, vācu **tirgotāju**

146 Klišāns V. Vācu ordenis Livonijā. – R., 1991. 35. lpp.

kontrolē atradās visa Baltijas jūras dienvidu, austrumu un ziemeļaustrumu piekraste, kā arī tagadējās Latvijas un Igaunijas teritorijas sauszemes un ūdens tirdzniecības ceļi. Ieguvēji bija arī vācu **bruņiecības** zemākās kārtas pārstāvji – parasti tie bija nākuši no vidusslāņiem – pārsvarā kalpotājiem (ministeriāļiem; latīņu valodā *ministeriales* – kalpotājs), arī amatniekiem un citiem, kas dažādu, galvenokārt militāru, nopelnu dēļ uzņemti bruņinieku kopībā: savā dzimtenē tiem nebija nekādu iespēju kļūt turīgiem, nerunājot nemaz par kāda augstāka stāvokļa ieņemšanu, bet iekarotajās “pagānu” zemēs viņi kļuva gan par Ordeņa administrācijas darbiniekiem, gan par lielāku vai mazāku lēņu turētājiem, tādejādi gūstot gan turību, gan varu (dižciltīgie bruņinieki Livonijā uz pastāvīgu dzīvi neapmetās¹⁴⁷).

Vēstures literatūrā nereti sastopama norāde, ka Baltijas reģiona maztautas nomācis vācu krustnešu militārais pārspēks, tomēr šim apgalvojumam var piekrist tikai daļēji. Protams, ka gan Zobenbrāļu, gan Livonijas ordeņa spēkus, lai cik smagi būtu bijuši to zaudējumi cīņās pret iezemiešiem, nemitīgi atjaunoja un vairoja jauni ordeņbrāļu un krustnešu pulki, kas, Baznīcas aicināti, no visām vācu zemēm devās uz Baltiju “svētajā karā pret pagāniem”. Tomēr vācu militārais spēks, īpaši 13. gadsimta pirmajā pusē, nekad nebija tik neuzveicams, lai bīskapi un Ordenis tikai ar krustnešu palīdzību varētu gūt kādus plašāka mēroga panākumus. Īpaši tas attiecināms uz vācu agresiju Latvijas un Igaunijas teritorijā – prūšu zemēs, kas tieši robežojās ar vācu apgabaliem, krustneši un kolonisti varēja brīvi ienākt

147 Šterns, Indriķis. *Latvijas vēsture 1290 – 1500.* – R., 1997. 430. lpp.

gandrīz vai neierobežotā skaitā, bet mūsu un igauņu sentēvu novados tie varēja nokļūt vienīgi ar kuģiem, un tas ievērojami apgrūtināja savlaicīgu karaspēka papildināšanu, kā arī sadārdzināja militārās ekspedīcijas izmaksas. Vācu uzvaras iemesli bija citi: Baltijas reģiona maztautu savstarpējās ķildas un neiecietība vienai pret otru, novadu valdnieku tieksme paplašināt savu varu, izmantojot sveša karaspēka palīdzību, centieni pieslieties vāciem, lai atbrīvotos no pakļautības krievu kņaziem, un tamlīdzīgi. (Vēstures iztirzāšanā gan nav pieņemts jautāt - kā būtu, ja ... , tomēr: ja Viestars 1205. gadā nebūtu pats piedāvājis bīskapam Albertam, kura rīcībā bija tikai daži simti krustnešu, zemgaļu karaspēka palīdzību, ja 1210. gadā kuršu uzbrukumu Rīgai būtu, kā solījuši, atbalstījuši līvi, latgaļi un zemgaļi, ja ... – var uzdot neskaitāmus šādus jautājumus, bet vēsturē viss notiek tā, kā tas notiek, pie tam neatgriezeniski.) Tādejādi var gandrīz noteikti secināt, ka līvus pakļāva vācu varai ne jau valdnieka Kaupo piesliešanās kristīgajai ticībai, bet gan zemgaļu zobeni, Jersiku nopostīja līvu karavīri vācu vadībā, Tālavas latgaļu valdošie labieši, lai atbrīvotos no krievu kņazu meslu kundzības, kā arī gūtu sabiedrotos cīņām pret igauņiem, labprātīgi pārgāja no pareizticības katoļticībā, savukārt igauņu pretestību nomāca ne tik daudz vācu un dāņu, kā latgaļu un līvu, vēlāk arī - jau pakļauto igauņu karapulki. Kuršu pakļaušanā piedalījās visu triju šo maztautu militārās vienības, bet zemgaļu pretošanās noslāpēšanā visaktīvāko līdźdalību izrādīja kurši. Nebija gandrīz neviena militāra pasākuma, kurā, bez vācu bruņiniekiem un krustnešiem, nebūtu piedalījušies iezemieši, pie tam to skaits vienmēr bijis lielāks, nekā vācu. Savukārt vislielākie zaudējumi Ordeņa

karaspēkam bija tajās reizēs, kad iezemiešu karavīri izvairījās no kaujas, vai arī vērsa ieročus pret saviem “sabiedrotajiem” – vācu bruņiniekiem un krustnešiem. Tajā pašā laikā mēs nevaram neko pārmest saviem sentēviem – tas bija laikmets, kad nepastāvēja jēdzieni “tauta”, “tēvzeme” mūsdienu izpratnē. Gluži vienkārši – par karavīriem kļuvušie zemkopji sekoja savam pilskungam, vienalga, kādēļ un pret ko viņš tos veda, pilskungs, savukārt, pakļāvās novada valdniekam vai kādam citam, kam konkrētajā brīdī piederēja augstākā vara – kaut vai svešzemniekam. Tādejādi vācu bīskapu un Ordeņa mestru prasmīgā darbība, īstenojot senseno “skaldi un valdi” politiku, bruņinieku un krustnešu ilggadējais kauju rūdījums, militārā prasme, spēcīgais bruņojums, Ordeņa karaspēka disciplīna kaujas laukos, kā arī vācu tirdzniecības pilsētu finansiālais atbalsts, bet īpaši – Rietumeiropas kristiešu pārliecība, ka viņiem, ejot zem Dievmātes karoga, jāveic svēta, Dievam tīkama misija, pievēršot, kaut vai ar varu, “pagānus” katoliskajai kristīgajai ticībai un iznīcinot “neticīgos” un “stūrgalvīgos” – tas viss tikai kopā ar iezemiešu valdošo slāņu un to vadīto karapulku aktīvu līdzdalību deva vācu agresoriem iespēju uzvarēt.

Autors: Indulis Kēniņš. Pirmpublicējums - historia.lv, 20.02.2015.